

1950-ben, nemzetközi kezdeményezésre a Kalocsai Főegyházmegyében is jelentéseket kértek a lelkipásztoroktól, Szűz Mária tiszteletéről. Az enciklopédikus adatgyűjtés eredményét természetesen publikálni szerették volna, de a politikai változások miatt ez az anyag – az egyházmegye szervezetét ismertető sematizmus kéziratához hasonlóan – végül a fiókban maradt.

65 év múltán, az egykori adatgyűjtésekből szerkesztett forráskiadványt tart kezében az Olvasó, ahol az egyes plébániák történeti-statisztikai adatai keret és kiegészítő háttérrel adnak a Mária-tiszteletéről írt jelentések szövegéhez. A kötetet a közelmúltban készült, gazdag képanyag teszi szemléletessé, a tájékozódást és a további kutatásokat a bevezető tanulmányon kívül Mária-naptár, művészettörténeti áttekintés, részletes képjegyzék és bibliográfia is segíti.

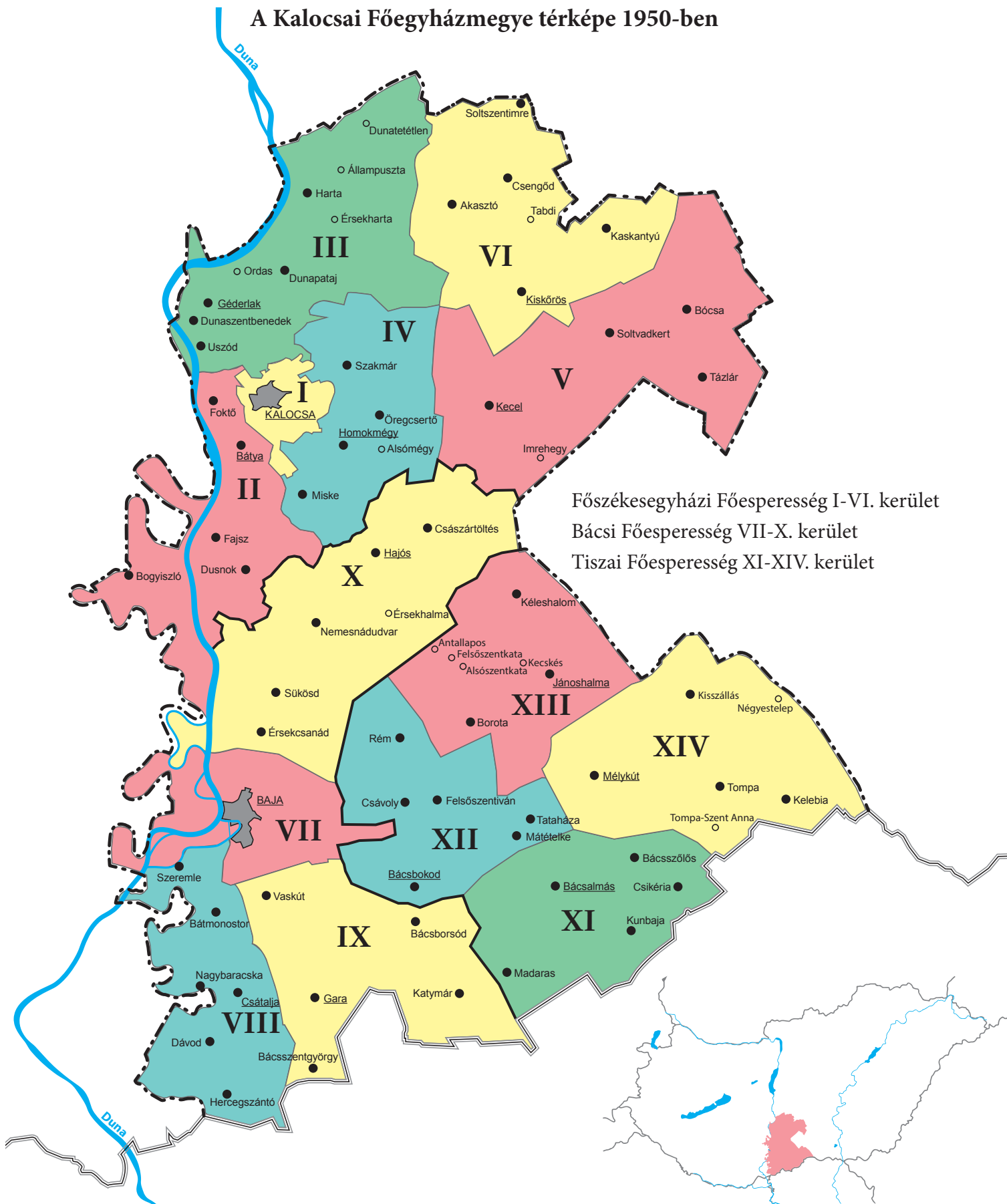
Mária-enciklopédia, Kalocsa, 1950. Forráskiadvány és adattár

Mária-enciklopédia Kalocsa, 1950

Forráskiadvány és adattár

A Kalocsai Főegyházmegye térképe 1950-ben

Főszékesegyházi Főesperesség I-VI. kerület
 Bácsi Főesperesség VII-X. kerület
 Tiszai Főesperesség XI-XIV. kerület

Mária-enciklopédia
Kalocsa, 1950
Forráskiadvány és adattár

In memoriam Petri Gyetvai (1912-1988)

Mária-enciklopédia

Kalocsa, 1950

Forráskiadvány és adattár

A Kalocsai Főegyházmegyében 1950-51-ben készült, Szűz Mária tiszteletéről szóló lekipásztori jelentések szövegének kiadása, az egyházmegyei sematizmusok adataival kiegészítve

Szerkesztette: Lakatos Andor

Kalocsa, 2015-2016

A Kalocsai Főegyházmegyei Gyűjtemények kiadványai 11.

Kiadja a Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár (KFL)

6300 Kalocsa, Szentháromság tér 1.

ISSN 1587-3730

ISBN 978-963-89957-2-8

A kötet megjelenését az Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI) támogatta
(28200/2015/KOZGYUJT sz.)

A bevezető részt írta, a forrásközlést szerkesztette és jegyzetelte,
a segédleteket készítette: Lakatos Andor

A művészettörténeti áttekintést írta, a képanyagot válogatta és a
képjegyzéket (C/II-III) készítette: Lakatos Adél

Közreműködők:

Horváth Zoltán (nyomdai előkészítés, fotózás, képszerkesztés, illusztráció)

Nagy Erik (fotózás, képszerkesztés)

Csongrádi Gabriella (mutatók készítése)

Grócz Zita, Matula Imre (Mária-bibliográfia készítése)

A borítón: Szűz Mária megkoronázása. Freskó-részlet a bajai Páduai Szent Antal
templom mennyezetéről (ld. C.85. képmelléklet)

© Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár, 2016

© Lakatos Andor, Lakatos Adél, 2016

Nyomdai munkálatok: Print 2000 Nyomda Kft. 6000 Kecskemét, Nyomda u. 8.

Tartalom

ELŐSZÓ	7
A.) BEVEZETŐ	9
B.) FORRÁSKÖZLÉS, ADATTÁR - Az egyházmegyei sematizmusok adatai és a Mária-enciklopédiához küldött jelentések szövegei	31
FŐSZÉKESEGYHÁZI FŐESPERESSÉG (ARCHIDIACONATUS CATHEDRALIS SEU COLOCENSIS) I-VI. kerület	
I.) KALOCSAI KERÜLET (<i>Districtus Colocensis</i>)	31
II.) BÁTYAI KERÜLET (<i>Districtus Báticaensis</i>)	47
III.) GÉDERLAKI KERÜLET (<i>Districtus Géderlakensis</i>)	57
IV.) HOMOKMÉGYI KERÜLET (<i>Districtus Homokmégyensis</i>)	71
V.) KECELI KERÜLET (<i>Districtus Kecelensis</i>)	85
VI.) KISKÖRÖSI KERÜLET (<i>Districtus Kiskörösensis</i>)	95
BÁCSI FŐESPERESSÉG (ARCHIDIACONATUS BACSIENSIS) VII-X. kerület	
VII.) BAJAI KERÜLET (<i>Districtus Bajaensis</i>)	107
VIII.) CSÁTALJAI KERÜLET (<i>Districtus Csátaljaensis</i>)	119
IX.) GARAI KERÜLET (<i>Districtus Garaensis</i>)	133
X.) HAJÓSI KERÜLET (<i>Districtus Hajósensis</i>)	145
TISZAI FŐESPERESSÉG (ARCHIDIACONATUS TIBISCANUS) XI-XIV. kerület	
XI.) BÁCSALMÁSI KERÜLET (<i>Districtus Bácsalmásensis</i>)	159
XII.) BÁCSBOKODI KERÜLET (<i>Districtus Bácsbokodensis</i>)	169
XIII.) JÁNOSHALMI KERÜLET (<i>Districtus Jánoshalmaensis</i>)	181
XIV.) MÉLYKÚTI KERÜLET (<i>Districtus Mélykútensis</i>)	189
C.) SEGÉDLETEK	230
I.) Mária-naptár (Szűz Mária ünnepeinek áttekintő táblázata)	230
II.) Szűz Mária kultuszához kapcsolódó egyházművészeti emlékek a Kalocsai Főegyházmegyében - művészettörténeti áttekintés	241
III.) Képjegyzék	369
IV.) Mária-bibliográfia (a Szűz Máriával kapcsolatban kiadott, egyházmegyei vonatkozású munkák bibliográfiai adatai)	409
V.) Rövidítések, latin kifejezések	419
VI.) Mutatók	421

A kötet végén részletes tartalomjegyzék is található.

ELŐSZÓ

Érdemes kitekintenünk a világegyházra is, amikor a Szűz Mária tisztelet kalocsai megnyilvánulásairól olvasunk. A 19. és 20. század katolikus szempontból Mária évszázada volt. Jelentős Mária dogmák születtek, a Szeplőtelen Fogantatás és Mária Mennybevétele, nagy Mária kegyhelyek nyíltak meg – Lourdes, Fatima, Labour Katalinnak adott magánkinyilatkoztatás csodás értelmével, a szirakuzai könnyezés – hosszasan sorolhatnánk a Mária tisztelet világegyházi megnyilvánulásait. 1854. december 8-án, IX. Pius pápa Mária szeplőtelen fogantatását ünnepélyesen kihirdette, hittételként kinyilatkoztatta, hogy „*az Istent szülő Szűz Mária kezdettől mentes volt az áteredő büntől*”. Ezt a hittételt szinte lényege szerint megismételte Szent Bernadett, ahogyan a neki megjelenő Szűz Máriától hallotta. Már az I. Vatikáni Zsinat tervbe vette Mária mennybevitelének dogmáját, ám Róma akkori megtámadott helyzetében a zsinat abbamaradt, és a dogma kihirdetése későbbre, 1950. november 1-jére tevődött át. A lourdes-i Szűz Mária megjelenése az egész katolikus világegyházban nagy örömet jelentett, ennek bizonyossága, hogy még a falusi templomokban is megtalálható lett a lourdes-i barlang.

1950-ben azt a hittételt fogalmazták meg, amit a magyarok már Szent István korától vallottak. Sőt Szent István korona felajánlása és halála is erre az ünnepre esett. Ezt a hitigazságot az egész világon nagy ünnepélyességgel megtartották, még a kommunizmus uralma alá került országokban is a lehetőségekhez képest. De nem így az 1954. évi Mária évet, amikor is, Mária királynői méltóságát ünnepelte az egyház, ekkorra már a diktatúra alatt nyögő Magyarországon nagyon szerény emlékezés lehetett a jubileumi évről. Ez az ünnep folytatása a mennybevitel dogmájának, Mária királynői méltóságát ünnepli benne egyházunk. Az 1917-es fatimai megjelenésről sokan tudtak, kisebb kápolnák is épültek tiszteletére (Soroksár-Újtelep, ahol most egy gyönyörű modern templom épült), de éppen a fatimai üzenet kommunizmus bukását meghirdető volta miatt kevésbé lehetett ünnepelni.

A 19. végén és a 20. század elején a katolikus lelkeség még töretlenül őrizte a hagyományokat, így a búcsújárást, a rózsafüzér imádságot, és az egyre ismertebbé vált lorettói litánia imádságát. A gyáripár lehetővé tette, hogy tömeges méretekben előállítsanak szentképeket Szűz Máriáról – sajnos sokszor giccseket – és éppen a Szeplőtelen Fogantatás dogmája hatására a Madonna képek lettek gyakorivá, mint a büntől mentes Szűz Mária eszményi megjelenítése. Korábban általában Jézussal együtt ábrázolták.

A nép lelkében sokszor még a babonás tisztelet is továbbélt, erre volt egy későbbi bizonyíték, Erdélyi Zsuzsának az utolsó pillanatban – 1970-es évek elején – közreadott – Hegyet hágék, lőtök lépek népi imádságos gyűjteménye. Kezdő káplán korom szolgálati helyeinek egyikén, Tápiószecsőn voltam, amikor a püspökségről az a papi korona téma kijelölés érkezett, hogy gyűjtsük össze a még meglévő paraliturgiákat, különösen Szűz Mária tiszteletére vonatkozóan. Így jutottam el egy olyan idős asszonyhoz, akinek 72 féle rózsafüzére volt és itt nem magát a kegyeszer 72-es számát értem, hanem a rózsafüzér különböző válfajait, amiben Szent Józseftől kezdve Szent Mihályig, apostolokon át sok mindent belefűztek. Ekkor még voltak hagyományos zarándoklatok, lovas kocsikkal és gyalogosan menve egy-két napra tervezetten. Ami ezután a 80-as évek végére teljesen megszűnt, örömmel tapasztaljuk, hogy új formában megújult.

A II. Vatikáni Zsinat biblikus alapon foglalkozott a Szűz Mária alakjával, belehelyezte őt Krisztus és az egyház titkába. Úgy, mint Krisztus anyja és legjobb tanítványa és úgy, mint az egyház előképe, aki Jézust adja a világnak. (Egyházról szóló hittani rendelkezés)

A II. Vatikáni Zsinat így mutatja be Máriát: *„amint Jézus anyja a mennyben testileg-lelkileg immár megdicsőülve mintaképe és kezdete annak az egyháznak, amelynek eljövendő világkorszakban kell teljessé válnia, úgy ezen a világon a biztos világ és vigasztalás jeleként mindaddig világít az Isten zarándoknépe előtt, amíg el nem jön az Úr napja.”*

Kalocsa, 2015. december 8.

Magyarok Nagyasszonya ünnepén

Dr. Bábel Balázs
kalocsa-kecskeméti érsek

A.) BEVEZETŐ

Az 1950-51-es években két nagyobb szabású adatgyűjtés is történt a Kalocsai Főegyházmegyében, melyek eredményét publikálni szerették volna, de a politikai változások miatt az egybegyűlt akták és kéziratok végül a „fiókban maradtak”. A Mária-enciklopédiával kapcsolatos adatgyűjtés nemzetközi kezdeményezésre történt, és ezzel párhuzamosan, a korábbi helyi hagyományoknak megfelelően készült az egyházmegye szervezetét bemutató sematizmus kézírata is. 65 év múltán, az említett anyagokból szerkesztett, összegző forráskiadványt tart kezében az Olvasó, ahol a plébániák történeti-statisztikai adatai keretet és háttérrel adnak a Mária-tiszteletről írt jelentések szövegéhez, s mindezt kiegészíti az emlékekről közelmúltban készült, gazdag képanyag.

Az 1950-51-es esztendőek egyházpoltikai téren súlyos, sokat emlegetett eseményeket hoztak. Hosszú politikai nyomás eredményeként megszületett az „1950-es egyezmény”, a Magyar Népköztársaság által a Magyar Püspöki Karra kényszerített megállapodás a katolikus egyház magyarországi működéséről, mely azonban korántsem hozott békét: Grósz József kalocsai érsek az egyházmegye és a püspöki kar éléről 1951-ben már az ÁVH pincéjébe, majd egy nagyszabású koncepciók pert követően börtönbe került, a „klerikális reakció” elleni további harc látványos jeleként.

Forráskiadványunk ez alkalommal mégsem az egyházpoltikai eseményekre koncentrálna, itt most az egyházmegye plébániái-lelkésziségei jelennek meg előttünk. A közölt forrásanyag 65 év távlatából inkább annak érzékeltetésére alkalmas, hogy milyen gazdag volt a kultusz, milyen kiterjedt és erős a helyi közösségeket gondozó egyházszervezet. Az adatok és szövegek segítségével kirajzolódó kép egyik fontos jellemzője, hogy nem csupán pillanatkép: az áttekintésnek történeti jelleget ad, hogy mindkét adatgyűjtés esetében a „múltba tekintve” dolgoztak, felsorakoztatva a török után újjáéledő-benépesülő vidék katolikus közösségeit, felidézve azok „családfáját” (anya- és leányegyházak, lelkésziségek viszonyát), templomait-kápolnáit és vallási szokásait. A történeti látkép egyik fontos tanulsága számunkra, hogy a fentebb említett, kommunista egyházpoltikai támadás az egyházmegyét „ereje teljében”, virágzó korszakában érte, minden bizonnyal ezért vált a pártvezetés egyik legfontosabb, stratégiai céljává a nagyszámú, erős gyökerekkel-hagyományokkal rendelkező vallási közösség átformálása, megsemmisítése.

Bevezetőnkben az alábbiakban ismertetjük az említett adatgyűjtéseket és azok eredményét¹, majd a forrásközlés olvasásához és használatához is igyekszünk útmutatót adni.

---

1 A témával kapcsolatban korábban megjelent írásunk: LAKATOS ANDOR: *Szűz Mária tiszteletéről 1951-ben, a Kalocsai Főegyházmegyében*. In: *Határjelek és hagyásfák. A hetvenedik életévébe lépő Bárth János tiszteletére írott tanulmányok*. Szerk. KOTHENCZ KELEMEN, Baja, 2014. Bajai Dolgozatok 18. 605-616.o.

1.) A Mária-enciklopédia ügye Kalocsán

1950. augusztus 4-én érkezett meg a Kalocsai Érseki Hivatalba a római Nemzetközi Mária Központ (Centro Mariano Internazionale) körlevele, jelezve, hogy Rómában tervbe vették egy enciklopédia kiadását, mellyel méltó összegzést szeretnének adni a világszerte megnyilvánuló Mária-tiszteletről. A levélben arra kérték az egyházmegyék és szerzetesrendek vezetőit, hogy nevezzenek meg alkalmas személyeket, akik közreműködhetnek az adatok gyűjtésében, illetve megfelelő anyagok szerkesztésében. Grósz József érsek a megkeresést már másnap, 1950. augusztus 5-én továbbította a Kalocsai Hittudományi Főiskolának, kérve a tanári kar véleményét és további javaslatait a kezdeményezéssel kapcsolatban.² Bár nem tartozik szorosan a tárgyhoz, mégis érdemes az időpont kapcsán megjegyeznünk, hogy a magyarországi körülmények nem voltak éppen kedvezőek a hasonló munkához. A kommunista hatalom egyházellenes lépéseinek sorában ekkoriban a szerzetesek voltak „terítéken”, tömeges internálásukkal a püspökökre nagy politikai nyomás nehezedett. Így született meg augusztus végére a kommunista hatalom részéről kieroszakolt állam-egyház közötti megállapodás, de a szerzetesrendek működési engedélyének megvonása – néhány kisebb engedményt leszámítva – véglegessé vált: a feloszlítás több mint 500 rendházat és 12 ezer szerzetest érintett Magyarországon.

Az enciklopédia ügyében így a következő jelentősebb eseményt Jámbor Dezső, a Magyar Kurír főszerkesztőjének 1950. november 30-án kelt levele jelentette, mely szerint a Mária-enciklopédia szövegének magyar részét a Kurír egyházmegyénként, folytatásban közölné. A Magyar Kurír ekkoriban „félhivatalos” egyházi közlönyként működött, és stencilezett formában, néhány száz példányban jutott el az előfizetőkhez.³ Néhány napon belül, december 4-én megérkezett Kalocsára a Győri Egyházmegye körlevelének kivonata is, melyben Papp Kálmán püspök 3493/1950. szám alatt, november 30-i keltezéssel hirdetett meg egyházmegyei adatgyűjtést a Mária-enciklopédia számára. A győri körlevéli közlést alapul véve, azt néhány ponton kiegészítve ekkor már Kalocsán is gyorsan cselekedtek, s az itteni egyházmegyei körlevélben 1950. december 4-i keltezéssel, 7549/1950. szám alatt jelent meg a következő szöveg:⁴

„Mária Enciklopédia számára adatgyűjtés

A római Nemzetközi Mária Központ tervbe vette egy Mária Enciklopédia kiadását. Arra kérem T. Papjaimat, hogy minél hamarabb közölni szíveskedjenek a következőket 2–2 példányban készített kimutatáson, lehetőleg fényképekkel:

1.) A plébánia, lelkeszség területén mikor és milyen indítóokból épült templom, kápolna a B. Szűz tiszteletére?

2 Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár (a továbbiakban KFL.) I.1.a. Cultus Sanctorum, Mária-enciklopédia, 5021/1950. sz.

3 Elsősorban a hivatalos egyházi köröket érte el, és az 1950-es évek első felének példányai ma már sajnos hiányosak, ritkák, csak kevés gyűjteményben hozzáférhetőek.

4 KFL.I.1.a. Cultus Sanctorum, Mária-enciklopédia, 7549/1950. sz. A győri körlevélhez képest az egy-két szavas, apró kiegészítéseken túl az egyik leglényegesebb eltérés az volt, hogy Kalocsán két példányban kérték be az adatszolgáltatást, vagyis egy példányt az adatokat összesítő-feldolgozó személyeknek szántak, egyet pedig az irattárban helyeztek el. Az óvatosság indokolt és eredményes volt: az adatgyűjtés épségben-egészben megmaradt, míg pl. Győrben hivatali-levéltári szempontból lényegében „eltűnt”, és sokáig a feldolgozó személy hagyatékában kallódott. Lásd: Perger Gyula bevezetőjét a győri anyagból készített forráskiadványban. In: *„Oltalmad alá futunk” Mária-enciklopédia 1950.* PERGER GYULA (közreadja) 2010. (Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, feldolgozások 12.) 15.o.

2.) A plébánia területén lévő oltárképek, templomi festmények, szobrok (a templomon kívüliek is) Szűz Mária életének milyen mozzanatát jelenítik meg? Kiknek az alkotásai, milyen időkből valók, milyenek a méreteik, van-e különös művészeti értékük?

3.) A plébánia területén kik írtak (teológusok, történészek, költők, zenészek) műveket, énekeket, melyekkel hozzájárultak a Mária-kultusz fejlesztéséhez. (A művek címét, kiadásának idejét, helyét, esetleges kéziratokat is.)

4.) A régi Mária-kultusz nyomai hol és milyen alakban találhatók fel. (Pl. a szombat megtartása, májusi, októberi ájtatosság.)

5.) Milyen ájtatosságok, búcsújárások (hová, mikor, milyen okból) vannak szokásban a Szentszűz tiszteletére?

Kalocsa, 1950. december 4.

József sk. érsek⁵

Ugyanezen a napon, december 4-én válaszolt Grósz érsek korábbi felkérésére dr. Szedlay István kanonok, a Kalocsai Érseki Hittudományi Főiskola prorektora. Tájékoztatása szerint a tanári kar szeptemberi értekezletén a mariológia tárgyában járatos, bizalmi személyként dr. Angeli Ottót jelölte ki, aki dr. Udvardy József és dr. Mojzes Péter teológiai tanárokkal együtt vállalta, hogy közreműködik az enciklopédia szerkesztésében.⁶ Az említett személyeket – Szedlay javaslatának megfelelően – Grósz József érsek 1951. február 26-án nevezte ki a vállalt feladatra, s egyben az addig beérkezett adatszolgáltatások egy példányát is megküldte nekik feldolgozás céljából.⁷

1950. december közepétől az Érseki Hivatalban egy jegyzéket vezettek a beérkezett jelentésekről, s a kimutatás alapján egy hónap múltán, 1951. január 20-án figyelmeztető leveleket is küldtek a kerületi espereseknek, kérve a hiányosságok pótlását. A felszólítások hatására februárban még sok jelentés érkezett, de az összesítő lista szerint a kép így sem lett egészen teljes, közel húsz plébánia és helyi lelkész név mellett ui. nem szerepel érkezési dátum, az adatszolgáltatás itt úgy tűnik, elmaradt. A jelentést beküldő helyek aránya

5 Litterae Circulares ad Venerabilem Clerum Archidioecesis Colocensis et Bacsiensis Anno 1950. Dimissae. VIII. 48.o. 7549/50. számú közlés

6 Szedlay István (Budapest, 1895.01.05. – Kalocsa, 1964.04.09.) 1922-től a Nagyszeminárium tanulmányi felügyelője, 1923-tól a Kalocsai Hittudományi Főiskola rendes tanára. 1927-től a Nagyszeminárium spirituálisja, 1948-1950 között rektora, majd 1950-51-ben a Hittudományi Főiskola prorektora (szó szerint igazgató helyettese, valójában igazgatója, mivel a director cím tiszteletből az érsekeket illette, s az intézményt a valóságban a prodirectorkok vezették). 1944-től tiszteletbeli, majd rendes kanonok, 1947-től haláláig székesegyházi főesperes.

Angeli Ottó (Baja, 1902.05.16. – Kalocsa, 1991.10.21.) 1928-tól tanított a Kalocsai Hittudományi Főiskolán, 1947-től a Nagyszeminárium lelki igazgatója, liturgiai tárgyú cikkek szerzője, az Országos Liturgikus Tanács tagja, 1965-től az Egyházmegyei Liturgiai Bizottság elnöke. A főiskolán dogmatikát és liturgikát tanított, az intézmény megszűnésé-költözése után, 1951-től főszenzékai ügyész Kalocsán. 1946-tól tiszteletbeli, majd később rendes kanonok, halála előtt nagyprépost.

Udvardy József (Bácsalmás, 1911.02.16. – Szeged, 2000.01.10.) 1942-től a Nagyszeminárium prefektusa, a Hittudományi Főiskola tanára, 1945-51 között a Főszékesegyházi Könyvtár könyvtárosa. 1951 után a Szegedre költöző Hittudományi Főiskola tanára maradt, fundamentális dogmatikát és egyháztörténetet tanított. Számos egyháztörténeti munkapublikáció szerzője. 1957-től Jánoshalma plébánosa, majd 1969-től tabborai címzetes püspök és csanádi apostoli adminisztrátor, 1975-től csanádi megyéspüspök, 1987-ben felmentéssel nyugalomba vonult.

Mojzes Péter (Baja, 1912.01.06. – Budapest, 1974.01.21.) 1943-tól a Budapesti Szent Imre Kollégium prefektusa, 1949-től a Kalocsai Hittudományi Főiskola tanára, az intézményben morális- és pasztorális teológiát tanított. 1951 után számos helyen kiegészítő lelkész, ill. 1953-ban szegedi teológiai tanári kinevezést is kapott. Hosszú betegeskedés után, 1970-től nyugdíjas, haláláig Rákosszentmihályon segédkezett.

7 KFL.I.1.a. Cultus Sanctorum, Mária-enciklopédia, 7586/1950. sz. A feldolgozáshoz mintaként a nagyváradi egyházmegye magyarországi részének Magyar Kurírban megjelent ismertetőjét is elküldték, ld. 1147/51. sz. alatt, csatolva.

végül kb. 80 %-os volt, a felmérés eredménye tehát összességében jelentősnek és jellemzőnek nevezhető.⁸

A beküldött adatok alapján egy szöveges összesítés is készült „*Adatok a Mária Enciklopédia számára a Kalocsai Főegyházmegyéből*” címmel, melyet dr. Szedlay István prodi-rektor 1951. április 20-án terjesztett be az Érseki Hatósághoz. A 22 oldalas, gépelt anyag egy oldalnyi bevezető után plébániánként ismerteti, összegzi a beküldött jelentések fontosabb adatait.⁹ A következő hónapok egyházpolitikai eseményeit figyelembe véve nem meglepő, hogy az iratanyag ezután jó időre a fiókban maradt, s felzetén pusztán egy „*Iratárba*” megjegyzés szerepel, 1951. december 7-én. Időközben, május 18-án éjjel az ÁVH letartóztatta Grósz József érseket, és júniusban lezajlott koncepció pere, melyet követően börtönbe került. Gondviselésszerű, hogy miközben az ÁVH emberei az érseki palotában végzett házkutatások alkalmával lázasan keresték az államellenes tevékenységek (összesküvés, kémkedés, külföldi kapcsolatok) „bizonyítékait”, és lefoglaltak minden „gyanús” dokumentumot, egy ilyen római kezdeményezésre végzett, friss adatgyűjtés anyaga elkerülte a figyelmüket, és épségben Kalocsán maradhatott.

A fentebb említett, 22 oldalas összesítés ezután viszonylag hamar, egy alkalommal mégis kikerült az irattárból: a Magyar Kurír 1952. január 15-i számában több egyházmegye is felszólított, hogy küldje be közlés céljából a Mária-enciklopédia számára összegyűjtött adatait. A nyílt felhívásra 1952. január 25-én, levélben válaszolt dr. Kujáni Ferenc érseki helynök, és visszakérőleg, csatolva megküldte a Kalocsai Főegyházmegye Mária Enciklopédia anyagát.¹⁰ A terjedelmes irat közléséről sajnos nincsenek információink, amennyiben sor került rá, valószínűleg folytatásos részletekben történt, a korábbi egyházmegyei közlésekhez hasonlóan.¹¹

---

8 KFL.I.1.a. Cultus Sanctorum, Mária-enciklopédia, 7811/1950. sz. Elsősorban a keceli és a mélykúti esperesi kerületeknél voltak hiányosságok. Nem küldtek jelentést a következő települések: Bócsa, Csávoly, Gara, Kecel, Keserútelek, Kisszállás, Mélykút. Rajtuk kívül még több hozzájuk tartozó, ill. egyéb helyi lelkészség jelentése is hiányzik. A formailag hiányzó jelentések tartalmát időnként pótolták az egy-egy település több plébániájáról-lelkészségéről közösen készült adatszolgáltatások, ill. ha a helyi lelkészség információit az anyaegyház jelentése közvetve, legalább részben tartalmazta.

9 KFL.I.1.a. Cultus Sanctorum, Mária-enciklopédia, 2225/1951. sz. A gépelt szöveg több példányban is fennmaradt, szerző egyiken sincs feltüntetve, s ilyen információ Szedlay kísérő leveléből sem derül ki. Feltételezhetően a közreműködést vállaló teológiai tanárok (elsősorban Angeli Ottó) munkája, melyet a Főiskolát hivatalból képviselő prodi-rektor közvetített.

10 KFL.I.1.a. Cultus Sanctorum, Mária-enciklopédia, 398/1952. sz.

Kujáni Ferenc (Géderlak, 1890.11.19. – Dunavecse, 1964.10.28.) 1923-tól érseki titkár, 1930-1944 között érseki irodaigazgató. 1931-től tiszteletbeli, majd rendes kanonok, 1959-től nagyprépost. 1951-1956 között, Grósz érsek akadályoztatása (koncepció perét követő börtönbüntetése) idején, általános érseki helynökként ő látta el az egyházmegye vezetését.

11 A Veszprémi Egyházmegye Mária-tiszteletének adatait pl. 15 részes sorozatban közölte a Kurír, s ez tovább nehezíti az egyébként is ritka, gyakran hiányos lapsorozatokban a hasonló anyagok áttekintését. Ld. Magyar Kurír 1952. január 15-i száma (42. évf. 28. szám).

2.) A plébániák és lelkészségek jelentései

Az egyházmegyei körlevél kérésére, a megadott szempontok alapján összesen 68 válasz érkezett, melyek természetesen különböző terjedelműek voltak. A több oldalas, alapos leírások mellett születtek néhány soros közlések, sőt egyszerű nemleges válaszok is. Utóbbiaknál joggal feltételezhetünk hanyagságot, hiszen nehezen hihető, hogy az egyházmegye olyan nagy múltú, több plébániával, lelkészséggel rendelkező településein, mint Mélykút vagy Tompa, ne lett volna semmilyen közölhető információ a témával kapcsolatban. Amint fentebb már említettük, sajnos nem minden plébánia válaszolt, s a mulasztók között olyan nagyobb települések is előfordultak, mint Bócsa, Csávoly, Gara és Kecel. De eltekintve az egyenlenségektől és a hiányosságoktól, a kitöltött ívek az egyházmegye 80 %-át lefedik, és jó lehetőséget adnak a különféle vizsgálatokra: az adatok összegzésével-rendszerezésével érdekes megfigyelések tehetők.¹² A hiányzó jelentések bizonyos információit az egyházmegyei sematizmusok is pótolhatják, hiszen azokban is közölték a templomok, kápolnák és misézési helyek alapvető adatait.¹³

A jelentésekből kiderül, hogy a Főegyházmegye 14 plébánia-templomát szentelték Szűz Mária tiszteletére, s a dedikációkra két nagyobb „hullámban” került sor: 9 titulus eredete feudális kori, lényegében 18. századi (ebből két templomot a 19. században lebontottak), míg 5 titulus a 20. század első feléből származik. Jól látszik az is, hogy a 18. századi, hagyományos Mária-ünnepekhez képest (Nagyboldogasszony 3, Kisboldogasszony 2, Sarlós Boldogasszony 2 helyen, Gyertyaszentelő és Gyümölcsoltó Boldogasszony 1-1 helyen) a 20. század más ünnepeket helyezett a középpontba, az újabb titulusok között Magyarok Nagyasszonya (3) és Rózsafüzér Királynéja (2) szerepelt.¹⁴ Az új ünnepek választásának jelentőségét talán az is hangsúlyozza, hogy az említett dedikációkra két esetben templombővítés- és átépítés alkalmával, egy-egy korábbi titulust leváltva került sor. Az egyes plébániák áttekintését a következő táblázat is segíti:

---

12 A jelentések anyaga az Érseki Hivatal egyházkormányzati iratai között maradt ránk, s a KFL.I.1.a. Cultus Sanctorum levéltári jelzet alatt, a Mária-enciklopédia 1950-1952 elnevezésű alsorozatban található. Néhány kivétellel a két példányban kért jelentések mindkét példány fennmaradt, egy sorozat feldolgozói megjegyzésekkel-jelekkel (ezt használták az összegző jelentést készítő munkatársak), a másik sorozat tisztán, a beérkezett változatban, irattári felzetekkel ellátva. A felzeteken feltüntették az érkezés napját, és valamennyi jelentés az „ad 7811/1950.” iktatószámot kapta. A fejezet további részében a szövegben és jegyzetekben említett településnevek az egyes plébániák-lelkészségek jelentéseire történő hivatkozásoknak tekintendők.

13 A Mária-enciklopédia adatgyűjtésével szinte párhuzamosan készült a Főegyházmegye 1950-es sematizmusa, melynek kézírata szintén kiadatlanul, a fiókban maradt. Az anyagot a forrásközléshez és az adatok összegzéséhez is felhasználtuk, ismertetésére a későbbiekben még visszatérünk.

14 A két új, őszi Mária-ünnep terjedésében és megerősödésében nagy szerepe volt XIII. Leó pápának: Rózsafüzér Királynéja (Olvasós Boldogasszony, október 7.) 1572-es eredetű ünnepe (a törökök elleni győzedelmes lepantói csata emlékére) az ünnep rangjának 1887-es emelése után terjedt különösen, Magyarok Nagyasszonya (október 8.) megünneplésére pedig 1896-ban adott engedélyt a pápa, a magyarországi millenniumi ünnepek egyik emlékeként.

Plébánia, templom építés éve	Templom titulus
Kalocsa–Főszékesegyház 1738	Szűz Mária Mennybevétele (Nagyboldogasszony, augusztus 15.)
Kalocsa-Belváros 1710 (1878-ban lebontották)	Angyali üdvözet (Gyümölcsoltó Boldogasszony, március 25.)
Kalocsa, Piaristák temploma 1801 (1860-ban lebontották)	Urunk bemutatása, Mária tisztulása (Gyertyaszentelő Boldogasszony, február 2.)
Nemesnádudvar 1738	Szűz Mária látogatása (Sarlós Boldogasszony, július 2.)
Akasztó 1744 (középkori eredet)	Szűz Mária születése (Kisboldogasszony, szeptember 8.)
Hercegszántó 1752	Szűz Mária Mennybevétele (Nagyboldogasszony, augusztus 15.)
Bátya 1780	Szűz Mária Születése (Kisboldogasszony, szeptember 8.)
Madaras 1799	Szűz Mária Mennybevétele (Nagyboldogasszony, augusztus 15.)
Szakmár 1831, 1877 (középkori eredet)	Szűz Mária látogatása (Sarlós Boldogasszony, július 2.)
Csengőd 1901	Magyarok Nagyasszonya (október 8.)
Rém 1901	Rózsafüzér Királynéja (Olvasós Boldogasszony, október 7.)
Bácsszentgyörgy 1910	Rózsafüzér Királynéja (Olvasós Boldogasszony, október 7.)
Dávod 1910 (átépítés)	Magyarok Nagyasszonya (október 8.)
Dunapataj 1934 (átépítés)	Magyarok Nagyasszonya (október 8.)

A jelentések és az 1951-es egyházmegyei sematizmus kézírata összesen 35 Mária-kápolnáról tesznek említést, melyek közül 8 régi (általában feudális kori), „szakrális népi építmény”. Építésüket a helyi közösség kezdeményezte, és rendszeresen használták őket a különféle Mária-ünnepek, ájtatosságok alkalmával. Gyakran jelenések, csodás gyógyulások és események emlékhelyei voltak a települések területén kívül, és nagyobb térségből is vonzották a zarándokokat, látogatókat. Ide sorolhatók az ún. „Vodica-kápolnák” Baja-Máriakönyve, Hercegszántó és Katymár esetében, vízfolyások mentén, ill. Dusnok Mária-kápolnája szintén a településen kívül és Csávoly Segítő Szűz Mária kápolnája a szőlőkben. Valamennyi említett helyen jelentős délszláv (bunyevác és sokác) népesség élt. Lényegében a templomot helyettesítő épület volt a Fájdalmas Anya út menti kápolnája Alsómégyen és a Magyarok Nagyasszonya kápolna Ludasszálláson, ahol a környékbéli szállások népe gyűlt össze. Végezetül egy középkori eredetű szobor, az ún. Kontyos Mária számára is építettek egy kis kápolna-fülkét Akasztón, a templom közelében. Ez utóbbi építmény később elpusztult, s a szobor is magántulajdonba került a 20. században (egy 110 cm magas, gipsz Magyarok Nagyasszonya szoborra cserélték, s az adományozó magával vitte a népi emlékezet szerint Soltszentimréről származó, középkori eredetű Kontyos Máriát).

A kápolnák között 14 iskolakápolnáról is beszélhetünk, zömmel az 1920–30-as évek népiskola-fejlesztéseinek köszönhetően, ill. szerzetesi oktatási intézmények (jezsuiták, kalocsai iskolanővérek, szeminárium) részeként, Segítő Szűz, Magyarok Nagyasszonya, Rózsafüzér Királynője, Kisboldogasszony, Nagyboldogasszony és Szent Család titulusokkal, ill. Lourdes-i barlanggal. A 19. századi, központi kalocsai intézmények mellett meg kell említenünk az érseki palota 18. századi magánkápolnáját is, melyet Gyümölcsoltó Boldogasszony (március 25.) tiszteletére szenteltek.¹⁵

Egy következő csoportot jelentett a kálvária- és temetőkápolnák sora, leggyakrabban a 19. század második feléből. 9 helyről jelentettek hasonló épületeket, általában fogadalom-

¹⁵ Iskolakápolnában érintett települések: Alsómégy, Bócsa-Szent Imre, Zöldhalom, Homokmégy-Halom, Jánoshalma-Kiserdő, Kalocsa, Kaskantyú, Kecskés, Szentimrehegy-Polgárdi.

ból, egy-egy család ajándékként épültek, és gyakran temetkezési helyként is szolgáltak.¹⁶ Négy egyéb, az előző típusok közé nem sorolható misézési helyet is jelentettek a kápolnák között.¹⁷ A 35 kápolna közül hét volt 1850 előtti, az épületek döntő többségét 1850–1950 között emelték.

A templomok és kápolnák áttekintése után megállapítható, hogy összesen 49 Szűz Mária tiszteletére emelt szakrális épületről tudunk, s ez a beérkező jelentések (68) és a működő plébániák-helyi lelkészségek (68+19) számát tekintve is igen jelentősnek mondható. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt sem, hogy az egyházmegye emblematikus, központi épületei is ide sorolhatók (a főszékesegyház, az egykori plébánia-templom és a piaristák régi temploma Kalocsán, az érseki magánkápolna, a szeminárium kápolnája, a jezsuiták és az iskolanővérek Mária-kongregációs kápolnái).

Köztéri, templomon kívüli szobrokról, képekről viszonylag kevés helyről, 12 jelentésben számoltak be: Fájdalmas Anya (3), Immaculata (2), Magyarok Nagyasszonya (2), Lourdes-i barlang (2), Úti Boldogasszony (2) és Sarlós Boldogasszony (1) ábrázolásokkal, az emlékek nagy többsége itt is 1850 utáni alkotás.¹⁸

A válaszok terjedelmes részét jelentette a templomokban lévő képi- és szobor ábrázolások leírása, ismertetése: összesen 99 képi ábrázolást és 125 szobrot számláltunk össze. A képek és szobrok száma együttesen 224, vagyis egy-egy helyről átlagosan 3–4 tárgyat említettek. Az említett számok jellemzőek, de korántsem teljesek, ez a forrásszövegek közlését kísérő, közelmúltban készült képekből is jól látható. Sajnos az egyes tárgyak korára, anyagára és ikonográfiájára vonatkozó leírások gyakran hiányosak, de a főbb jellemzők így is megállapíthatók. A tárgyananyag döntő többsége, kb. 85–90 %-a a jelentéseket megelőző száz évben készült. A képek között 61 festményt, 23 falfestményt, freskót, 9 nyomatot és 7 üveglakot említettek. A szobroknál mindössze 16 fa szobrot jeleztek, vagyis a technikát, kivitelteként nagy többségbe kerültek az öntött (gipsz, pirogránit, terrakotta stb.) változatok. Az ábrázolások jellegét tekintve a képek között első helyen a Magyarok Nagyasszonya áll (12 esetben), legtöbbször Szent István korona-felajánlásával együtt ábrázolva, de Nagyboldogasszony (9), Fájdalmas Anya (8), Szeplőtelen Fogantatás (7), Gyümölcsoltó Boldogasszony (5), Szűz Mária gyermek Jézussal (5) és Szűz Mária Szíve (5) ábrázolásai is szép számmal előfordulnak. A szobrok között első helyen a Lourdes-i Mária ábrázolások (31) állnak, majd Szűz Mária Szíve (24), Fájdalmas Anya (18), Szeplőtelen Fogantatás (12), Magyarok Nagyasszonya (7) és a Mennyek Királynéja (2) Világ- és Rózsafüzér Királynéja (2–2) szerepelnek.

Az említett tárgyak kis részénél, kb. 15–20 %-ánál jeleztek művészeti értéket, és ennek megfelelően viszonylag kevés, kb. 20 azonosítható művésznevet említettek.¹⁹ A beszámó-

16 Érintett települések: Baja, Bácsborsód, Fajs, Gara, Jánoshalma, Kunbaja, Tataháza, Vaskút.

17 Érintett települések: Kalocsa-Szőlők (Negyvenszállás), Ordas, Öregcsertő (Kiscsertő), Sükösd.

18 Érintett települések: Baja-Szent Antal, Baja-Szent József, Császártöltés, Foktó, Hajós, Kalocsa-Szőlők, Kaskantyú, Nemesnádudvar, Öregcsertő, Sükösd, Vaskút.

19 A művésznevek említése időnként sajnos hiányos, pontatlan, ill. téves volt. Az előforduló, azonosítható művésznevek: Leopold Kupelwieser festő (1796–1862), Joseph Kessler bécsi festő (1826–1887), Ehrlinger János (?–1848), Franz Josef Dobiaschofsky osztrák festő (1818–1867), Haan Antal festő (1827–1888), Johann Till osztrák festő (1824–1897), Schwartz József a pesti rajziskola tanára, festő (19. század első fele), Sinkó András szobrász (1901–1976), Jakobey Károly festő (1826–1891), Szoldatics Ferenc festő (1820–1916), Palka József üvegfestő (1860–1952), Lohr Ferenc festő (1871–1946), Zsellér Imre üvegfestő (1878–1959), Szódy Szilárd szobrász (1878–1939), Heintz Henrik festő (1896–1955), Némethy Miklós festő (20. század első fele), id. Éber Sándor (1878–1947) és ifj. Éber Sándor (1909–1985) bajai festők, Kuczka Mihály templomfestő (1880–1938), Muzsinszki Nagy Endre iparművész, templomfestő (1886–1975), Malczyk Károly

lőkből az is kiderül, hogy a 19. század végén és a 20. század elején a templomokban több helyütt nagyarányú felújítások, cserék történtek, melyek eredményeként a képek, szobrok állománya megújult, új tárgyakat vásároltak, s a régiak időnként nyomtalanul eltűntek. Az előforduló művésznevek is nagyrészt a 19. század végének és 20. század első felének munkálatait, az akkori beszerzések dominanciáját igazolják. A jelentések pontatlanságai, hiányosságai miatt, a műalkotások és művészek kapcsán az Olvasó figyelmébe ajánljuk a kötet C részében (Segédletek) megjelenő képválogatást és képjegyzéket, ill. az anyagot kísérő művészettörténeti áttekintést (Szűz Mária kultuszához kapcsolódó egyházművészeti emlékek a Kalocsai Főegyházmezejében).

Arányaiban több régiséget találhatunk a templomok egyéb „Máriás” felszereléseik között, 6 helyről is jelezték régi, 100–200 éves hordozható Mária-szobrok meglétét, melyeket vállra emelve vittek a Mária-lányok az ünnepek alkalmával.²⁰ Csátalján és Csikérián lobo-gókról is jelentettek, ez nyilvánvalóan másutt is előfordulhatott volna, csak valószínűleg elkerülte az adatszolgáltatók figyelmét. Egyetlen helyről, a kalocsai Főszékesegyházból jeleztek harangot: a 108 cm átmérőjű, 800 kg súlyú harang felirata: Spes Nostra Salve (Üdvözlégy, Reményünk). Az Érseki Kincstárból ezen kívül még egy zománcos főpapi kereszt is említettek, hátoldalán Szeplőtelen Fogantatás (Immaculata) ábrázolással.

A kultusszal kapcsolatos elméleti munkák címén négy helyről különféle kiadványokat is mellékeltek. Szombathy Sándor szakmári plébános 1882-ben készítette el a „*Szűz Mária Dicsérete*” c. imakönyv második kiadását, és Nagy Zámbó Ferenc plébános 1939-ben jelentetett meg egy összeállítást „*Kilenced a lourdesi Szent Szűz tiszteletére*” címmel. Hajósról Lukácsy István 1937-ben megjelent, kegyhelyről szóló történeti munkáját mellékeltek. Kalocsa-Szent István (volt jezsuita templom) lelkészségéről négy könyvet is beküldtek,²¹ és hosszú irodalomjegyzéket készítettek a jezsuiták Máriával kapcsolatos munkáiról, melyek között kiemelkedett pl. a *Szűz Mária virágoskertje* c. folyóirat 1885-től, mintegy 40 éven át, ill. a *Mária Kongregációs Értesítők* 1875–1907 között. Az iskolanővérek templomából, a kalocsai Szent József lelkészségből is küldtek be *Mária-Kongregációs Értesítőt* 1931–32-ből. A két kalocsai, szerzetesi templom lelkészségei büszkén jelentették, hogy a Mária-tisztelettel kapcsolatos elméleti munkák terén igen nagy múlttal és gazdag emléktanyával rendelkeznek, beszédek, versek, drámák, tanulmányok, folyóiratok, évkönyvek és könyvek formájában. A jelentések bibliográfiai adatait is igyekeztünk frissíteni és kiegészíteni, az egyházmegye így összeállított Mária-bibliográfiáját a kötet C részében, a Segédletek között találja meg az Olvasó.

Bár a körlevélben kérték, mindössze öt helyről mellékeltek képeket a szöveges jelentések mellé, ezek nagyobb része is inkább képeslap volt, semmint ebből az alkalomból készített fotó.²²

24 jelentésben tettek említést különféle társulatokról. Ezek legtöbbször Rózsafüzér Társulatok voltak, rajtuk kívül néhány helyen a Szállást keres a Szent Család szokását-csoportjait, ill. Kalocsán a régi Mária-kongregációs csoportokat említették még (a jezsuitáknál-iszkolanővéreknél). A Rózsafüzér Társulatok egy-egy plébánián több csoportban (20–30 korszorúval), gyakran több nyelven is működtek, vagyis az átlagos létszám több száz fő volt,

---

lengyel festő (1907–1965), Szentgyörgyváros Margit Mária Palladia kalocsai iskolanővér, festő (1913–2007).

20 Bácsbokod, Bácsszentgyörgy, Csátalja, Hajós, Nagybaracska, Sükösd.

21 Ezek ma már sajnos nincsenek az iratok mellett, nem tudjuk pontosan, mely munkák lehettek.

22 Dávod, Kalocsa-Szent Imre, Kalocsa-Szent József, Kiskőrös, Vaskút.

sőt ez a szám időnként meghaladta az ezret is, Bátyáról pl. 1600 tagot jelentettek (az 1942-es egyházmegyei sematizmus adatai szerint hasonló társulatok szinte minden plébánián, jelentős létszámmal működtek). A Rózsafüzér Társulatokat általában réginek, azaz nemzedékek óta meglévőnek, működőnek titulálták, egy esetben, Foktón 100 évben határozták meg ezt a kort. A Szállást keres a Szent Család esetében általában későbbi, 20. században terjedő csoportokra kell gondolnunk, Dunaszentbenedeken pl. 1947-esnek jelentették. A szentolvasó természetesen nem csak a Rózsafüzér Társulatokon belül volt jellemző, több helyütt megjegyezték, hogy a hívek szívesen, sokat imádkozzák a rózsafüzért, és az is előfordult, hogy ezt naponta tették. Szervezett keretek között, templomban történő, mindennapos rózsafüzér-imádságokról Kalocsán tettek említést, itt 1944 tavaszától volt élő ez a szokás, és nyilvánvalóan kapcsolódott a világháborús eseményekhez. Kalocsán további érdekesség volt, hogy Rózsafüzérgyár (Olvasógyár) is működött, melyet az összegző jelentés is kiemelt, s az ország egyik legnagyobb hasonló, ipari jellegű intézményének nevezett.

Viszonylag sok helyütt (31) említették Szűz Mária szombatját, ennek megtartása általában szombat délutáni és esti ájtatosságot, litániát jelentett. A régi hagyományokra való hivatkozásokkal, mindössze három helyen jeleztek böjtöt, 2 helyen délutáni munkaszünetet, 2 helyen mécsesek gyújtását és 4 helyen szentmisék tartását Mária szombatjain. A jelentések megfogalmazásaiból úgy tűnik, hogy az imént említett régi hagyományok elhalóban voltak, több helyütt az életforma változásaira (munkahelyek, kötött munkaidő stb.) hivatkoztak, s a szombat megtartása kapcsán így került előtérbe a délutáni, esti litánia, ill. első szombatokon szentmise.

A búcsújárás is jellemző volt az egyházmegyében, a jelentésekben összesen 139 helyet neveztek meg, melyek közül Baja–Máriakönyve (Vodica) 42, Máriagyűd 40, Hajós pedig 19 alkalommal szerepelt. Jóval kisebb számban említették Andocs (7), Mátraverebély–Szentkút (5), Pálos-Szentkút (Ferencszállás, 5), Akasztó (4), Csengőd, Páhi, Kaskantyú (3–3), valamint Kiskőrös, Katymár, Gyapa (Paks közelében) és Máriabesnyő (1–1) nevét. 12 jelentés volt, ahol erről a témáról nem tettek említést, vagyis 56 plébánia-lelkészség közölte a fent említett adatokat. Jól látható, hogy az adatot szolgáltató helyek döntő többsége, 75%-a Baja–Máriakönyvet (Vodicát) és Máriagyűdöt nevezte meg a zarándoklatok fő célpontjaként. Máriagyűdre elsősorban pünkösdkor, Máriakönyvére szeptember 8-án, Kisasszony napján mentek, de időnként előfordulhattak ettől eltérő időpontok (pl. Nagyboldogasszony, aug. 15.) is. A jelentésekből itt is érezhetőek bizonyos változások: Máriagyűdöt ősi, igen kedvelt kegyhelyként említik az egész térségben, ahová régen a távolság ellenére is nagy számban, szívesen zarándokoltak, (gyalogosan, csoportosan az út általában több mint egy hetet vett igénybe, dunai átkeléssel, az 1920-30-as években vasúti, vonatos zarándoklatok is előfordultak). Ezt azonban egyre kevésbé teheték meg az emberek, részben a már említett életmódváltás (munkahelyi kötöttségek) miatt, részben egyéb, „adminisztratív” akadályok is voltak: *„Utóbbi időben a processziók is elmaradoztak, tekintve az engedélykérések kellemetlenségeit.”* – fogalmazott Fekete Ferenc plébános jelentésében Borotán, 1951. február 2-án. Nyilván nem véletlen, hogy ez a mondat az összegző jelentésből már kimaradt, ugyanakkor világosan jelzi számunkra, hogy a politikai hatalom igyekezett akadályozni a csoportos zarándoklatokat, s azok néhány éven belül valóban megcsappantak. A hosszabb máriagyűdi utak helyett átmenetileg a könnyebben-gyorsabban elérhető Máriakönyve vette át a főszerepet, és a processziók „tiltásával” a csoportos gyalogos zarán-

dokumentok helyett a következő években az egyéni, családi, ill. kiscsoportos búcsújárás vált jellemzővé, közlekedési eszközök használatával.

A létszámok kapcsán az összegző jelentés Máriakönnynén 10 ezer zarándokot említett Kisasszony napján (szeptember 8-án). Az egyes jelentések létszámokról csak ritkán írtak, de ezek alapján az említett 10 ezer fő valószínűleg nem túlzó: Sükösdről 1.500 zarándokot is jeleztek szeptember 8-án Máriakönnyre (4.000 lakosból), míg Máriagyúdre pünkösdkor és Nagyboldogasszonykor kb. 300-an indultak el ugyaninnen. Ezek a szám adatok igen intenzív zarándok-forgalomról tanúskodnak a főbb búcsújáró helyek tekintetében.

Még egy olyan búcsújáró helyet nevezhetünk meg, amelyet egyházmegye-szerte ismertek, és sokan látogattak: Hajóson májusban, Nepomuki Szent János ünnepét követő vasárnap 2–3 ezren gyűltek össze, s a környék lakossága nyári időszakban ezen kívül még újhold vasárnapokon is látogatta. Ez a forgalom szintén jelentősnek mondható, ha figyelembe vesszük, hogy Hajóson nem volt szerzetesi háttér-jelenlét, míg a ferencesek közreműködése és szervező tevékenysége (a szerzetesrendek feloszlataáig) nyilvánvalóan meghatározó szerepet játszott Máriakönnye és Máriagyúd esetében.

A többi említett búcsújáróhely forgalma, ismertsége regionálisnak mondható, földrajzi fekvéstől, közlekedési- és egyéb adottságoktól függött. Egy különleges, de mégis jó példa a hasonló összefüggésekre Andocs esete: 7 egymáshoz közeli helyről jelentették,²³ s a kitartó zarándoklatok magyarázata, hogy ezen a területen élt a távoli kegyhely és Kalocsa lelki kapcsolatának, összetartozásának emléke. Kalocsa és szállásai népi emlékezetében az Andocson tisztelt kegyszobor a középkorban még a kalocsai Boldogasszony-kápolnában állt, s erről a helyről angyalok menekítették, amikor a területet a törökök elfoglalták. A kalocsai Szent Imre plébániáról Szentháromság vasárnapján 50 fős zarándok-csoportokról számoltak be, pedig a gyalogút a Somogy megyei Andocsig több mint egy hetet vett igénybe.

Egymáshoz közeli helységek Mária-titulusú templomait, kápolnáit látogatták a búcsúk alkalmával Akasztó, Csengőd, Páhi, Kaskantyú és Kiskőrös esetében. Akasztón ezt kifejezetten háború utáni jelenségként értékelték, mintegy „szomszédolással” felváltva a korábbi idők nagy zarándoklatait, távoli úti céljait (Máriagyúd, Mátraverebély, Máriabesnyő). A hasonló regionális kapcsolatokat nem gátolták sem az egyházmegye, sem a természeti határok: az imént említett csoportból Páhi pl. a Váci Püspökség területére esett, de említhetnénk Géderlak és a közeli, ámde dunántúli Gyapa (Paks mellett) kapcsolatát is.

A jelentések alapján a Mária-tisztelet megkerülhetetlen, leginkább elterjedt formái voltak a májusi–októberi litániák és rózsafüzér-imádságok. Ezek szinte minden jelentésben szerepelnek, a néhány kivétel nagy valószínűséggel csak a figyelmetlen, hiányos adatszolgáltatás eredménye. Az elterjedtség nem jelent feltétlenül egyformaságot: minden bizonnyal voltak eltérések az ájtatosságok időpontjában-formájában. 4 helyen csak májusi ájtatosságokat jeleztek, és 5 helyen írtak „újabb keletű” szokásként róluk. Az újítás elsősorban az ájtatosságok külön időpontban, esténként történő tartására vonatkozott, korábban ugyanis több helyütt a szentmisékkal összekötve, reggelente gyakorolták. Az esti, külön időpontban tartott ájtatosságok elterjedésében fontos volt a háború előtti és utáni időszak, az 1938-as, 1946–47-es évek, és minden bizonnyal az 1948-as Mária-év is hatással volt ezen a téren.²⁴ Sok helyütt számoltak be a hívek nagy számáról az ájtatosságok alkalmával, mindössze egyetlen helyről, Bogyiszlóról jelentettek kevés résztvevőt a „*hívek szétszórt-*

23 Alsómégy, Homokmégy, Kalocsa-Belváros, Szent István, Szent Imre, Szakmár és Uszód.

24 Vö. Dunaszentbenedek, Kalocsa-Szőlők, Nagybaracska, Vaskút jelentéseit.

sága miatt”, vagyis az összkép alapján megállapítható, hogy a májusi–októberi ájtatosságok jelentették a nép körében élő-megnyilvánuló Mária-tisztelet legelterjedtebb formáját, melynek kezdőpontjaként az 1860-as éveket említették. Kalocsa-Szent József (volt Zárdatemplom) jelentésében szerepel, hogy a májusi ájtatosságok kezdeményezője-meghonosítója az 1860-as évektől Kubinszky Mihály segédpüspök, az iskolanővérek igazgatója volt Kalocsán.

Egyéb, helyi szokásként jelentették Kalocsa környékén (Alsómégy, Kalocsa–Szent Imre, Szakmár), hogy gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepén (március 25.) 100 Úrangyalát imádkoznak. 14 helyen tettek említést lourdes-i ájtatosságokról, leggyakrabban az ún. lourdes-i kilencedről, melyet február 11–18. között, általában házanként összegyűlve, kisebb csoportokban imádkoztak. A szokás 20. századi terjedésének egyik magyarázata lehet az Actio Catholica működése: a sükösi jelentésben megjegyezték, hogy a lourdes-i kilenced szövegét az A.C. által terjesztett-sokszorosított szöveg alapján mondják.²⁵ De ide kapcsolható a fentebb már említett Nagy Zámbó Ferenc felsőszentiváni plébános 1939-es füzeté a lourdes-i Szent Szűz kilencedéről. Hercegszántón Szeplőtelen Fogantatás ünnepe (december 8.) előtt is tartottak kilencedet.

A kalocsai Szent József-templom (régii Zárdatemplom) esetében jelezték a Fatimai Boldogasszony tiszteletét, melyet új szokásként, 1945 után honosítottak meg. Szentgyörgyvárosi Mária Palladia kalocsai iskolanővér a Fatimai Szűz Anya megjelenését ábrázoló festményét-oltárképét a jelentés szerint 1946-ban festette, s ettől fogva május-október hónapok között, minden egyes hó 13. napján zarándok-szentmiséket tartottak a fatimai jelenések emlékére. Kalocsán kívül még Kunbaján és Szakmáron tettek említést fatimai szándék szerinti ájtatosságokról, melyeket első szombatokon tartottak.

Valószínűsíthető, hogy a jelentésekben nem szerepelt minden „Máriás szokás”, s a templomon és liturgián kívüli, népi vallásosság jeleire nyilvánvalóan nem, vagy csak kevésbé terjedt ki a lelkipásztori jelentések figyelme. Egy ide kapcsolódó érdekesség, hogy az egyházmegye szertartáskönyveiben, az ún. rituálékban pl. mindvégig szerepelt a füvek megáldásának szövege Nagyboldogasszony ünnepén (Benedictio herbarum in festo Assumptionis B. Mariae Virginis)²⁶, amikor a lakosság áldásra hozta a gyógyítás céljából is használatos gyógynövényeket, ill. virágokat. A szokást a vallási néprajz is dokumentálta a két nagy nyári Mária ünnep, Sárlos Boldogasszony (júl. 2.) és Nagyboldogasszony (aug. 15.) ünnepéhez kötődően²⁷, sajnos nem tudni, meddig élt ez a hagyomány az egyházmegyében, a jelentésekben ugyanis nem található ezzel kapcsolatos információ.

25 Érintett települések: Alsómégy, Bátmonostor, Csátalja, Jánoshalma, Kalocsa-Szent Imre, Kaskantyú, Katymár, Kelebia, Miske, Nagybaracska, Nemesnádudvar, Öregcsertő, Sükösd, Szakmár.

26 Az áldás az 1738-ban, 1798-ban, 1833-ban és 1888-ban kiadott, kalocsai egyházmegyében használatos Rituale szövegében is szerepelt.

27 Magyar Néprajz VII. Kötet. Folklor 3. Népszokás, néphit, népi vallásosság. Főszerk.: DÖMÖTÖR TEKLA, Akadémiai Kiadó, 1990. 417, 419-420.o.

3.) A jelentések értékelése, felhasználásuk lehetőségei

A jelentések fentebb már említett, 1951-es összegzésekor érezhető büszkeséggel írták, hogy a Kalocsai Főegyházmegyében Szűz Mária tisztelete igen erős, a nép lelkében él. A középkori gyökerek említése után a 18. századból elsősorban a három egyházmegyés Mária-kegyhely születését hangsúlyozták (Baja–Máriakönyve, Hajós és Doroszló, utóbbi Trianon után határon túli területre esett), majd a 19. századtól a társulatok, egyesületek működését, a rózsafüzér imádkozását emelték ki. Ékes tanúbizonyságként értékelték, hogy az 1948-as Mária-év Baján tartott, egyházmegyei rendezvényein kb. 100 ezer hívő vett részt. Valóban igen jelentős szám ez, ha figyelembe vesszük az egyházmegyei sematizmusok statisztikai adatait, melyek szerint akkoriban az egyházmegye területén 240 ezer római katolikus hívő élt, és a lakosság teljes létszáma sem érte el a 300 ezret.

A jelentések gazdag, sokoldalú adatállománya véleményünk szerint megerősíti, hogy a 18. századi alapokon egy új korszak köszöntött be a Mária-tisztelet terén az 1850–1950 közötti száz évben az egyházmegye területén, és gazdag tárgyanyagával, megújuló képi világával, szokásaival, társulataival, egyesületeivel ez a korszak, ez az örökség vált meghatározóvá a 20. század számára. A helyi folyamatokat természetesen alátámasztották a világegyházban történtek, jól illeszkedett mindez a pápák törekvéseihez, és szépen keretezte a folyamatot a teológia terén két Mária-dogma ünnepélyes kihirdetése Rómában, 1854-ben és 1950-ben.²⁸

A forrás jelentőségét növeli, hogy az adatgyűjtés az említett évszázados folyamat csúcán, ugyanakkor mégis korszakhatáron, fordulóponton történt. A kommunista hatalomátvételt követő egyházpolitikai küzdelmek, a „klerikális reakció” megsemmisítésére tett erőfeszítések elkerülhetetlenül töréseket okoztak az egyház szervezeti–intézményes működésében, és előbb-utóbb változásokat eredményezett mindez az emberek vallási életében is.

1950-ben a Mária-enciklopédia kezdeményezése az összes magyarországi egyházmegyét érintette, joggal feltételezhetjük tehát, hogy országos szintű adatgyűjtés indult, melynek eredményét teljes egészében érdemes volna felkutatni és feltárni. Bár az eredeti cél az enciklopédikus, összegző szövegek készítése volt, ma már nyilvánvalóan a jelentések teljes szövegének közlésére érdemes törekednünk, ahogy azt elsőként 2010-ben, a Győri Egyházmegye területére vonatkozóan megtették.²⁹ A szövegek közlését követhetné az adatok összehasonlító rendszerezése, elemzése, mely véleményünk szerint jó néhány tudományágat érinthet, és számos kutatási lehetőséget tartogat.

28 Szepőlótenül fogantatott, azaz létének első pillanatától kezdve mentes az eredeti büntől (1854, *Ineffabilis* bulla, IX. Pius pápa). Halála után nemcsak lélek, hanem test szerint is fölvétetett a mennybe (1950, *Munificentissimus Deus* konst. XII. Pius pápa).

29 A Győri Egyházmegyei Levéltár kiadványának címe: „*Oltalmad alá futunk*” Mária-enciklopédia 1950. PERGER GYULA (közreadja) 2010. 223 o. (Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, feldolgozások 12.)

4.) Az 1951-es egyházmegyei sematizmus készítése

Az egyházmegye intézményes- és szervezeti adatait tartalmazó sematizmusát 1951 tavaszán szerkesztették, a 231 lapból álló kéziratot dr. Gyetvai Péter irodaigazgató gondozta.³⁰ A sematizmus az 1950-es év állapotait tükrözi, és a korábbi hagyományoknak megfelelően, latin nyelven készült.³¹ A kézirat időnként az 1951-es év elejének változásait-történeit is tartalmazta, de az adatállomány kiindulópontját, szerkezetét valójában az előző, 1942-ben megjelent sematizmus oldalai adták.³² A munka alapvető módszere ugyanis az volt, hogy az 1942-ben, B/5-ös méretben megjelent szövegváltozat kivágott részeit A/4-es lapokra ragasztották, majd gépelve és kézírással javításokat, kiegészítéseket végeztek a szövegben és a lapszéleken.

1942-ben még a történeti Kalocsa-Bácsi Főegyházmegye teljes területének adatai megjelenhettek, hiszen a II. világháború idején, néhány éven át a Trianon után határon kívülre került egyházmegye-rész, az 1923-ban létrehozott Bácsi Apostoli Adminisztrátúra joghatósága is Kalocsához tartozott. Ez a történelmi helyzet is indokolta, hogy az 1942-es sematizmus a korábbi idők évkönyveihez képest adatokban gazdagabb, történeti szempontból alaposabb legyen. A munkában minden bizonnyal már akkor is részt vett az érseki aulában tevékenykedő, délvidéki születésű Gyetvai Péter, aki történeti érdeklődése mellett közismerten pedáns, precíz ember volt, és jól láthatóan megőrizte a kiadvány stílusát, munkamódszereit az 1951-es kézirat készítése során is. A legnagyobb különbséget a két vállalkozás között az jelentette, hogy 1950-ben már csak az országhatáron belül maradt „kis egyházmegye” területéről gyűjthettek-közölhettek adatokat.

Az 1942-ben megjelent, és az 1951-ben kéziratban maradt sematizmus szerkezetének-tartalmának „rokonsága” indokolja, hogy az adatokat együttesen, egymást kiegészítve kezeljük. Mivel az I. világháborúval megszakadtak a korábbi, rendszeres sematizmus-készítési hagyományok, a 20. század első felében így ez a két adatközlés-adatgyűjtés lett a legalaposabb, ez válhat meghatározóvá a kutatások és a szervezeti tájékozódás szempontjából. A következő sematizmus csak 1975-ben jelenhetett meg, akkor már magyar nyelven, de szerényebb adattartalommal. A Kalocsán 1777-től kezdődően, két évszázadon át

30 Gyetvai Péter (Péterréve, 1912. május 26. - Kalocsa, 1988. július 15.): gimnáziumi tanulmányait Kalocsán, a jezsuitáknál végezte, teológiát Budapesten tanult, ahol 1938-ban szentelték pappá. Először a kalocsai Szent Szív Otthon lelkésze, majd novemberétől Fajszon káplán. 1939: a budapesti Pázmány Péter Egyetemen teológiai doktori címet kapott. Januártól a kalocsai Szt. Imre plébánia káplánja, főszentszéki ügyvéd és jegyző, érseki jegyző és levéltáros. 1940: érseki szertartó. 1944: érseki titkár, főegyházmegyei főtanfelügyelő, cenzor, főszentszéki bíró, az Érs. Hitoktatónőképző igazgatója és tanára. 1948: főegyházmegyei hitoktatási felügyelő. 1950: irodaigazgató, az érseki javak kezelője, zsinati vizsgáló. 1951 májusában Grösz József érsekkel együtt letartóztatták, az érsek koncepció perében elítélték, 1956-ig börtönben volt. 1957-1973: egyházmegyei általános gondnok. 1973: a Kalocsai Papi Otthon igazgatója. 1946 decemberétől tiszteletbeli kanonok volt, de későbbi káptalani előléptetését politikai okokból megakadályozták, nem engedélyezték. Munkái: *A vallás körüli felségjogok „jura circa sacra” a m. közjogászoknál és kánonistáknál*. Dolgozatok a Budapesti Tudományegyetem Kánonjogi Szemináriumából. 4. (Budapest, 1938.) – *Egyházi szervezés főleg az egykori déli magyar területeken és a bácskai Tisza mentén*. (Görres Gesellschaft, München 1987.) – *A tiszai korona-kerület telepítéstörténete I-III*. (Kalocsa, 1992.) Életével kapcsolatban ld. *A koronakerület gondnoka. 100 éve született Gyetvai Péter kanonok, egyháztörténész. A Péterrévén 2012. május 31-e és június 2-a között megtartott tudományos tanácskozás anyaga*. Szerk.: KINKA ERZSÉBET, MÁK FERENC és PASTYIK LÁSZLÓ. Péterréve, 2012. 111 o.

31 *Schematismus Cleri Archidioecesis Colocensis et Bacsensis ad A. Chr. 1951*. A kéziratot tartalmazó, elsárgult mappa elején a cím magyar változatban is olvasható: *A kalocsai főegyházmegye 1951. évi név- és adattárának kézírata*. A mappán egy iktatószám-hivatkozás is található, 2349/1951. É.H. sz.

32 *Schematismus Cleri Archidioecesis Colocensis et Bacsensis ad Annum Christi 1942*. Editio Ordinarius Colocensis, Colocae (Kalocsa) 312 pp. Szerkesztő személy nincs megjelölve, de a megjelent munka felelőse hivatalból dr. Kujáni Ferenc kanonok, érseki irodaigazgató volt.

megjelenő sematizmusok történetében összességében is megállapítható, hogy az adatok gazdagsága terén az 1942-es és 1951-es közlések kiemelkedtek, ezek a munkák a műfaj legkiválóbb darabjait jelentették. A plébániáktól begyűjtött adatok mellett ekkor minden bizonnyal levéltári kutatásokat is végeztek, s a korábban közölt adatokat számos esetben javították, kiegészítették.

Az 1951-es kézirat számozott lapjait tartalmazó, elsárgult mappa elején egy iktatószám-hivatkozás is található: „2349/51. É.H. sz.” A szám az Érseki Hivatal egyházkezelési iratanyagára utal, és azon belül a Schematismus tárgyszót, sorozat-megjelölést kapta.³³ Az iktatókönyv bejegyzése szerint e szám alatt 1951. május 4-én még engedélyt kértek a kézirat kiadására a Népművelési Minisztériumtól, de az országos egyházpolitikai események hamarosan felülírták a kérelem ügyét: május 18-án éjjel Grósz érseket és néhány munkatársát, köztük Gyetvai Péter irodaigazgatót is letartóztatta az ÁVH Kalocsán, az érsek koncepció perében a kézirat szerkesztőjét is elítélték, s a következő éveket Gyetvai egészen 1956-ig börtönben töltötte. Különös egybeesés, hogy amikor Kalocsán a kiadás engedélyezésével kapcsolatos kérelmet fogalmazták, a Magyar Dolgozók Pártjának Titkársága is ülésezett Budapesten, és ugyanazon a napon, május 4-én határoztak Grósz és munkatársai letartóztatásáról, jó előre megfogalmazva a koncepció per alapvető vádját: „*Mindszenty őrizetbe vétele után a szervezkedés irányítását Grósz érsek vette át...*”³⁴ Már a kérelem beadásakor eldőlt tehát a tervezett kiadvány sorsa, s a kézirat a Mária-enciklopédia anyagához hasonlóan, hosszú időre a fiókban maradt.

5.) A sematizmusok adatai

A fentebb említett, 1942-es és 1951-es sematizmusok adják meg a lehetőséget, hogy az egyházmegye 20. századi szervezetéről, plébániái-lelkésziségei gyarapodásáról képet alkothassunk. Az időpont, az 1951-es év egyébként kedvező a tájékozódáshoz, hiszen az említett szervezet ekkor már viszonylag teljesnek mondható, a későbbi évtizedekben újabb közösségek, plébániák születésének a politikai körülmények sem kedveztek, és azt valójában a változó demográfiai folyamatok sem indokolták. A vidék kis lelkésziségei, filiái ezután sokkal inkább elnéptelenedtek, semmint gyarapodtak volna, és a későbbiekben jelentősen csökkent a lelkipásztorok száma is.

Milyen adatokat tartalmaznak az említett sematizmusok a plébániákra vonatkozóan?

A plébániák (parochia) és a lelkésziségek (administratura, curatia) folyamatos sorszámozással, de az egyházigazgatási beosztásnak megfelelően, espereskerületenként (azon belül alfabetikus rendben) szerepeltek. A nem önálló, helyi lelkésziségek (más néven helyi káplánságok, capellania localis) adatait a felügyeletüket ellátó plébániák száma alatt, de külön betűjellel közölték. A leányegyházak (filiák) adatai viszont a plébániák adatközlésén belül, annak részeként jelentek meg. A filiák és a helyi káplánságok között a különbséget az jelentette, hogy utóbbiakat helyben lakó lelkész látta el.

Az adatközlést a polgári közigazgatás főbb információival kezdték (járás megnevezése, postahivatal, telefon, vasúti és busz közlekedési lehetőségek felsorolása, plébánia címe), ezután következtek a plébániák alapításának adatai, ahol kitértek az ismertetett közösség

³³ Levéltári jelzete: KFL.I.1.a. Schematismus, a kézirat azonban nem az akták közé került, hanem az Érseki Hivatal íróasztalában, a sematizmus-kéziratok között, elkülönítve kezelték.

³⁴ SZABÓ CSABA: *A Grósz-per előkészítése 1951.* Osiris. Budapest Főváros Levéltára, Budapest, 2001. 18-20.o.

jogállásának változásaira, egy-egy plébánia-lelkészség alapítás előtti történetére (korábban, filiaként hová tartozott), ill. a hozzá tartozó szervezeti egységek, filiák változásaira is, időnként a határok leírásával. Az alapítás adatait követően ismertették az anyakönyvezés kezdetét, majd a templom méreteit, titulussát, építésének és jelentősebb felújításainak évszámait. Számba vették a kápolnákat, egyéb misézési helyeket, majd a kegyurak és a nyelvhasználat jelzése következett (1951-ben már nem szerepeltek kegyurak), végül az illetékes lelképásztorokat is megnevezték.

Az ezt követő statisztikai részben a lakosság vallási megoszlását számadatokkal, táblázatos formában, a filiákra is kitérve összegezték. Majd a katolikus és a vallásilag vegyes (ill. csak polgári) házasságok száma, az előző év (1941, 1950) anyakönyvezési számadatai, és a szentáldozások száma következett. Végül utalás történt az iskolákra (jelleg, osztályok száma), s a statisztikai adatok sorát a plébánia területén működő egyesületek-társulatok nevének és létszámának felsorolása, ill. a szerzetes rendek jelenléte (házak és szerzetesek száma) zárta. 1951-ben, a vallásos egyesületek feloszlata, az iskolák államosítása, ill. a szerzetesrendek működésének megszűnése után ilyen adatok értelemszerűen már nem szerepelhettek.

A hosszú felsorolásból jól látható, hogy intézményes-szervezeti keretek terén az említett sematizmusok kiváló háttérrel adnak a vallásgyakorlatról szóló, Mária-enciklopédiához kapcsolódó jelentésekhez, és nagy segítséget nyújthatnak azok használatához, értékeléséhez. De információ értékük valójában önmagában is hiánypótlónak nevezhető, hiszen hasonló összegző adatközlés – másfél évszázad sematizmusainak felhasználásával – csak az 1923 előtti időszakról jelent meg.³⁵ A plébániák adatainak közlésénél így végül az említett történeti sematizmus vonatkozó anyagának felidézése mellett döntöttünk, melyet kiegészítettünk a 20. század két meghatározó sematizmusának adataival. Az összegzés során felhasznált sematizmus-információk tehát valójában 1777-től 1951-ig terjednek.

A sematizmusokban közölt adatok mennyisége, jellege az idők során jelentős mértékben változott, a folyamat érzékeltetésére érdemes talán egy rövid kronológiai áttekintést tennünk. A 18. században a sematizmusok még a „Calendarium” címet viselték, és a zsebkönyv méret ellenére a plébániák felsorolása mindössze kb. 10 oldalt vett igénybe. A 19. század elején kezdték el a lelképásztorkodó papság egyéb címeit, pontosabb beosztását is jelezni, s a plébániák leányegyházait, azaz filiáit is feltüntetni. 1803-tól közölték a települések lélekszámát és vallási megoszlását, az 1810-es években jelentek meg a plébániák alapításának évszámai és a kegyurak nevei, az 1820-as években a templomok titulussai és a nyelvhasználat adatai. 1844-től adták meg a plébániák anyakönyvezésének kezdeti időpontját. 1851-től egy ideig név szerint is szerepeltek a szerzetesházak lakói, és megjelentek a papság életrajzi adatai is (a kötetek végén szereplő névmutatót kiegészítve), s a születési, szentelési adatok kezdeti közlése után fokozatosan alakult ki a rövid hivatali életrajzok (szolgálati helyek és beosztások) közlésének módja. 1855-től pedig rövid szöveges ismeretők jelentek meg plébániánként a templom történetéről (építésének-felújításának adatairól), s a plébániák területén lévő misézési helyekről és kápolnákról. 1856-tól a katolikus- és vegyes házasságok, valamint a szentáldozások számadatai is felbukkantak, 1860-tól a plébániákhoz legközelebb eső postahivatalok említése is megtalálható. A 20. század elején tovább bővültek az adatok, a postahivatalok említését a telegráf és telefon használatának

35 A Kalocsa-Bácsi Főegyházmegye történeti sematizmusai 1777-1923. Szerk.: LAKATOS ANDOR. Kalocsa, 2002. A Kalocsai Főegyházmegyei Gyűjtemények kiadványai 3. 486 o.

lehetősége egészítette ki, 1902-től pedig megjelentek a templomok méreteinek adatai is. 1904-től a szerzetesházak gyóntatóit is megnevezték, és időnként a különféle szerzetesi intézményekben (iskolákban, otthonokban, kórházakban) gondozottak számát is feltüntették. Az adatok közlése ezután egészen 1915-ig változatlan módon történt s az egyes kötetek terjedelme így elérte a 270 oldalt. 1919-ben viszont már csökkenő adatmennyiséggel jelent meg a sematizmus, s ez a tendencia 1921-ben és 1923-ban tovább folytatódott: a korábinál jóval kisebb terjedelemben, szerényebb keretek között készült az említett két füzet, s ez a szerényebb formátum a két világháború közötti időszakban általában jellemző maradt. Az 1777-1923 közötti időszakban évente jelentek meg a sematizmusok, a következő évek kivételével: 1788, 1846, 1849-1850, 1898, 1916-1918, 1920, 1922. Ezt követően, 1923-1951 között a következő években jelentek meg hasonló füzetek-kötetek: 1925, 1927, 1929, 1932, 1936, 1942.

6.) Fontos információk és útmutató a könyv használatához

Az adatok és a forrásszövegek közlése könyvünk B. részében (Forrásközlés, adattár), az 1951-es sematizmus által meghatározott szerkezetben, a plébániák és lelkészségek ott található sorrendjében következik. Egy-egy település-plébánia anyaga a sematizmusok adatainak ismertetésével kezdődik, melyhez az 1923 előtti közlések esetében a fentebb említett történeti sematizmus kiadványunk (1777-1923) szövegét használtuk, kiegészítve azt az 1942-es és az 1951-es sematizmusok adataival. Az 1951-es sematizmus kézírata esetében segítségünkre volt annak tisztázott, 2001-ben átírt változata.³⁶

A sematizmusok eredeti, latin nyelvét megtartva, a használhatóságot a szövegbe szúrt fordításokkal */mindig dőlt betűvel szedve/* igyekeztünk segíteni. Fontos megjegyeznünk azonban, hogy ezek a fordítások időnként összefoglaló jelleggel készültek, és nem helyettesítik teljes egészében a források eredeti szövegét, nem tartalmazzák azok minden változatát stb. Az eredeti latin és az értelmezést segítő magyar szöveg valójában együttesen él igazán, bízunk benne, hogy ebben a formában a latin terminológia szélesebb körben is érthetőbbé-megszokottabbá válik, hiszen alkalmazásától az egyházi források esetében lehetetlen elszakadnunk.

A sematizmusokból származó adatok esetében, a közölt információk mögött minden esetben egy-egy zárójeles évszámot pl. (1777), alkalmanként időszakot pl. (1814-1868) találunk. Fontos tudatosítanunk, hogy ezek a számok esetünkben hivatkozások, elsősorban azt jelzik számunkra, hogy a sematizmusok mely évfolyamából származik az említett adat, és csak másodsorban (a fentebb leírtakat figyelembe véve, a forrás ismeretében) köthetők össze kronológiai értelemben is a közölt tartalommal. Konkrét példával élve: egy leányegyház neve mellett szereplő (1814-1868) jelzésből megtudhatjuk, hogy az 1814-1868 közötti sematizmusokban szerepelt az adat, de egyáltalán nem lehetünk biztosak benne, hogy az említett filia csak ebben az időszakban létezett. Előfordulhat, hogy már a korábbi időkben is az adott plébániához tartozott, amikor a sematizmusok még nem közöltek erről adatokat, ill. az is elképzelhető, hogy a továbbiakban is szerepelt, csak esetleg más névváltozatban.

³⁶ Az átírást számítógépen, szövegszerkesztővel Huszár Nándor irodavezető végezte az Érseki Hivatalban, a munka jelentős mértékben segíti a szöveg áttekintését-használatát.

A következő fontos tudnivaló, hogy a közölt szövegekben zárójelk között szereplő, egyetlen évszámból álló hivatkozások, pl. (1844) a legtöbbször egy-egy információ legkorábbi megjelenését, és nem csupán egy évben történő előfordulását jelentik. A sematizmusok adatai általában ismétlődtek, s ha minden információ esetében kiírtuk volna a záró évszámot is, az a hivatkozási évszámok jelentős növekedését, valóságos „számözönt” eredményezett volna. Záró évszámokat ezért csak ott használtunk, ahol azt a közölt tartalom logikailag megkívánta. Konkrét példával élve: egy plébánia alapítási évével kapcsolatban az 1734 (1819) jelzés azt jelenti, hogy 1819-től kezdődően mindvégig 1734 szerepelt alapítási évként a sematizmusokban, s ha ugyanitt több évszámot és hivatkozást találunk, akkor a közölt adat az idők során változott, s értelemszerűen az utolsó változat maradt a végleges, pl. 1734 (1819), 1736 (1844).

A plébániák leírása mindvégig a sematizmusok igen hangsúlyos, terjedelmében is jelentős részét alkotta. Rendszerint főesperességenként, alapvetően espereskerületenkénti csoportosításban (azon belül alfabetikus rendben) szerepeltek, de az idők során mind a kerületi besorolás, mind az elnevezések sokat változtak, ezeket a változásokat az adatközlésben is igyekeztünk jelezni, követni. Az egyes plébániák/lelkészségek neve után a sematizmusokhoz hasonlóan mi is megjegyeztük az adott település titulását, városi rangját (pl. oppidum, civitas), s ha ilyen megjegyzés nem fordult elő, akkor rögtön az idők során előforduló névváltozatok felsorolása következik (*Titulusok, névváltozatok*). A névváltozatok után (illetve azok hiányában rögtön a név után) az espereskerületi beosztás ismertetését találjuk (*Espereskerület*).

Az eddig említett, „azonosító jellegű” adatok utáni információk a sematizmusok által évről-évre közölt módon és sorrendben következnek. Elsőként a plébánia alapításának, a jogi státusz fejlődésének, változásainak (*Plébánia alapítva*) és az anyakönyvezés kezdetének (*Anyakönyvek*) éve, ahol talán meglepő lehet számunkra, hogy egyikből-másikból időnként több változatot is találunk. Ennek oka az első esetben az, hogy az alapítást több eseményhez is köthették (templom építése, helyben lakó lelkész megjelenése, plébánia javadalmazása, anyakönyvezés kezdete stb.), az anyakönyvek esetében pedig más-más időpontban kezdhették a kereszteltek, egybekeltek és meghaltak könyveinek vezetését, s nem mindig volt egyértelmű, hogy melyik évet választották (a legkorábbit-e vagy feltétlenül valamelyik anyakönyv-típus vezetésének kezdetét). Végül, de nem utolsó sorban nem szabad kizárnunk a téves adatszolgáltatás és a sajtóhibák lehetőségét sem, számos esetben erre is volt példa. Az említett adatokhoz kapcsolódva, de a lábjegyzetekben elkülönítve is olvashatók bizonyos kiegészítő információk pl. a plébániák alapítás előtti helyzetéről-hovatarozásáról, melyek forrása Katona István történétíró-kanonok 1800-ban kiadott munkája az egyházmegye történetéről.³⁷ Az anyakönyvezésről szóló, esetlegesen eltérő információkat a Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár (KFL) anyakönyvi nyilvántartásának adataival korrigáltuk, ill. egészítettük ki, ugyancsak a lábjegyzetekben.

A templom titulусának, méreteinek közlése, építésének és felújításának adatai, a plébánia misézési helyeinek, kápolnáinak leírása eredetileg kb. egy bekezdésnyi folyamatos

---

37 STEPHANUS KATONA: *Historia Metropolitanae Colocensis Ecclesiae, Pars I.* Colocae, Typis Scholarum Piarum, MDCCC. 534 pp. Az egyházmegye plébániáit ismertető rész az I. kötet 89-142. oldalán kapott helyet (Parociae Dioecesis Colocensis). A következőkben Katona István munkájára a szerző nevével és a kiadás évével hivatkozunk (Stephanus Katona 1800.) 2001-ben a munka magyar fordításban is megjelent: *A kalocsai érseki egyház története I. rész* címmel, Ford. TAKÁCS JÓZSEF, sajtó alá rendezte THOROCZKAY GÁBOR, szerk.: ROMSICS IMRE. Kalocsa, 2001. 303 o. A plébániák leírása ott az 52-74. oldalon található.

szöveget alkotott, melyet a kegyúr megnevezése, ill. a szertartások alkalmával használatos nyelv jelzése zárt. Adatait az áttekinthetőség javítása céljából csoportosítva, külön sorokban közöltük: „*Templom titulusa, Templom méretei, A templom... (leírása), Kegyúr, Nyelv*” sorrendben. A szövegeken belül természetesen itt is előfordultak adatmódosulások, s a magyar fordítás kapcsán elmondható, hogy összefoglaló jellegű, általában nem tartalmazza a latin rész sematizmusokra hivatkozó (zárójeles) évszámait, és nem tér ki szó szerint az eredeti szöveg minden részletére, változatára. A nyelvvel kapcsolatban fontos megjegyeznünk, hogy a közölt adat nem értelmezhető az adott település kizárólagos nyelveként, hanem a pasztorációban használatos nyelvet jelenti. A fordítás során nehézséget okozott a „lingua illyrica” visszaadása. Ez a sematizmusok korának szóhasználatában a katolikus délszláv népcsoportok, a bunyevácok és sokácok nyelve volt, melyet magyarul régebben „bunyevác” és „dalmát” kifejezésekkel adtak vissza, s amely nem azonos sem a szerb, sem pedig a horvát nyelvvel, bár bizonyos időszakban, a 20. sz. második felében szerb-horvátként is emlegették. (A sematizmusok egyébként a horvát nyelvre külön „lingua croatica” változatot is használtak.) Az „illír nyelv” formát magyarul nem tartottuk elég kifejezőnek, és mivel latin eredeti „Illyr.” úgyszintén minden esetben megmarad, ezért a fordításnál végül az általánosabb, de talán közérthetőbb „délszláv” változat használata mellett döntöttünk.

A következő adatcsoport a „*Leányegyházak, filiák*” felsorolása. Ezeket a sematizmusok a 19. sz. elejétől közölték, a korábbi időszakra vonatkozó adatokat Katona István említett munkájából vettük át, és lábjegyzetekben közöltük, továbbá kiegészítésképpen ugyanitt idéztük még Dóka Klára egyházlátogatási jegyzőkönyvekről írt katalógusának idevágó részeit is.³⁸ A leányegyházakkal kapcsolatban érdemes tehát megjegyeznünk, hogy a 19. sz. első és második évtizedében felbukkanó nevek sok esetben már régebb óta léteztek, csak korábban az adatközlés nem terjedt ki rájuk.

A sort végül a plébániával kapcsolatos statisztikai adatok zárják. A „*Házasságok, vegyesházasságok száma*” közlése több időmetszetben (1856, 1885, 1915, 1942) történt, az első szám a katolikus házaspárok-családok számát jelentette, míg a vegyes házasságok alatt a másvallásúakkal engedéllyel vagy engedély nélkül kötött házasságokon kívül, a 20. században már a csak polgári házasságban élőket is számba vették, akik egyházi szempontból rendezetlen kapcsolatban (nem szentségi házasságban) éltek. Ebben az időszakban jelentős mértékben meg is nőttek a vegyesházasságoknál feltüntetett számértékek.

A „*Szentáldozások számát*” hasonlóképpen, több időmetszetben találjuk (1856, 1885, 1915, 1942, 1950), nagyobb plébániákon az adat megosztva, templomonként, ill. misézési helyenként külön szerepel.

Az 1942-es sematizmus különlegességét jelentették az „*Egyesületek*” és a „*Szerzetesek*” adatai. A különféle vallásos társulatok, egyletek megnevezése, csoportjaik létszáma mellett időnként még arra is találunk utalást, hogy rendelkeztek-e saját épülettel, a szerzetesházak esetében pedig a létszám mellett a szolgálati beosztás főbb típusairól (pl. iskolanővér, házi nővér stb.) is tájékozódhatunk. Az egyesületek között országos szervezetek csoportjai mellett a helyi kezdeményezéseket, a nemek és korcsoportok alapján elkülönülő közösségeket is megtaláljuk, melyek a szerzetesi jelenléttel együtt nagy mértékben ösztönözték a vallási aktivitást, és változatossá tették annak megjelenését.

38 DÓKA KLÁRA: *Egyházlátogatási jegyzőkönyvek katalógusa 1. Kalocsai Főegyházmegye*. (Második kiadás). Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség (METEM) Budapest, 1998. 114 o. A továbbiakban röviden: Dóka Klára 1998.

„A lakosság vallási megoszlása, lélekszáma” adatait táblázatos formában, szintén több időmetszetben közöltük (1803, 1825, 1855, 1885, 1915, 1942, 1950). Ez a rész eredetiben a filiák felsorolása után, a statisztikai jellegű adatok nyitásaként szerepelt, kiadványunkban ez alkalommal azért került a sor végére, hogy a táblázatos formátum jól láthatóan zárja, elkülönítse a sematizmusok adatait a forrásközlésben következő, Mária-enciklopédiához írt jelentések szövegétől. A közölt táblázatok gyakran terjedelmesek, hiszen a sematizmusok nemcsak az anyaegyházak, hanem valamennyi filia adatait is feltüntették. A számok értelemszerűen lélekszámot jelentenek (a katolikusok és görög katolikusok száma mindig egy oszlopon belül / jellel elválasztva található), a * jelzés pedig egy-egy felekezet híveinek száma előtt működő templomot, imaházat vagy zsinagógát jelöl.

A római katolikus, görög katolikus, görög keleti (ortodox), evangélikus, református, izraelita felekezeteken kívül a 20. században már az unitárius, baptista, nazarénus, pünkösdisták, adventista adatok, ill. Jehova tanúi is megjelennek az egyházmegyében, sőt a vallás nélküliek száma is szerepel. A nagyobb táblázatok esetében, terjedelmi és tördelési technikai okokból a kisebb filiák adatait lábjegyzetekbe helyeztük át, a hasonló megoldásokat az érintett táblázatok címénél, a jegyzetekre történő utalással jeleztük. A közölt adattartalom ezzel a megoldással nem csökkent, csak az áttekinthetőség változott, a táblázatokban külön sorokban a jelentősebb létszámú helyek maradtak, míg a lábjegyzetbe került, ott részletezett puszták adatai összesítve, egy-egy sorban szerepelnek.

A filiák neve mellett gyakran szerepelnek pr., prd., praed, allod. rövidítések, melyek a latin praedium és allodium szavakból származnak. Az 1951-es sematizmus rövidítésjegyzékének magyarázata szerint a praedium pusztát, az allodium inkább szállást, tanyát jelentett, de meg kell jegyeznünk, hogy e fogalmak használata hosszabb távon egyáltalán nem volt következetes, ugyanazt a filiát többféleképpen is minősíthették. A lényegi folyamat a hasonló kifejezések mögött minden esetben az volt, hogy a településektől távolabb lévő, különféle gazdasági művelés alá vett területeken előbb utóbb időszakos, majd folyamatos tartózkodás, ott lakás igénye is felmerült. Hasonlóképpen gazdasági tevékenység volt a háttere a filiák között az uradalmak (dominium), az erdők (silva, sylva), szőlők (vinea, vineae) vagy a rév-átkelők (trajectus) megjelenésének.

Végezetül szólnunk kell a sajtóhibákról, amelyek nagyobb adatmennyiségek közlésekor óhatatlanul előfordultak. A feldolgozás során számos ilyen hibát vettünk észre (az egyértelmű sajtóhibákat vagy a táblázatok összeadási hibáit megjegyzés nélkül javítottuk), de a hasonló tévesztések egy része ma már sajnos csak nehezen észlelhető-megítélhető. A hibák részben a sematizmusok készítésének módszerével függtek össze, a hivatalban használt, „kancelláriai” példányok kéziratos bejegyzéseiből arra következtetünk, hogy az egyes kötetekbe folyamatosan, kézzel írták be a változásokat, majd az így módosított, előző évi példányt adták oda a nyomdának a következő évfolyam szedésének alapanyagául. A sorok közé írt megjegyzések, utalások értelmezése időnként gondot okozott, a képet áthúzások zavarták, és egy-egy előző évben halványabban sikerült nyomat (szórészlet, évszám) olvasata is bizonytalanná válhatott, a tévedés pedig később akár hosszabb időn át is öröklődhetett. A gyanúsán változó, ellentmondó adatoknál tehát mérlegelnünk kellett, a tévesnek ítélt közléseket lábjegyzetekben igyekeztünk korrigálni, jelezni.

A plébániák és lelkészségek sematizmusokból származó adatközlését az adott helyhez kapcsolódó, Mária-enciklopédiához írt jelentések szövege követi. A vonatkozó körlevéli kérést a Bevezető elején, a Mária-enciklopédia ügye Kalocsán című fejezetben már is-

mertettük, most emlékeztetőül megismételjük a kérdéseket, melyekre a jelentést íróknak válaszolniuk kellett:

- 1.) **A plébánia, lelkészség területén mikor és milyen indítóokból épült templom, kápolna a B. Szűz tiszteletére?**
- 2.) **A plébánia területén lévő oltárképek, templomi festmények, szobrok (a templomon kívüliek is) Szűz Mária életének milyen mozzanatát jelenítik meg? Kiknek az alkotásai, milyen időkből valók, milyenek a méreteik, van-e különös művészeti értékük?**
- 3.) **A plébánia területén kik írtak (teológusok, történészek, költők, zenészek) műveket, énekeket, melyekkel hozzájárultak a Mária-kultusz fejlesztéséhez. (A művek címét, kiadásának idejét, helyét, esetleges kéziratokat is.)**
- 4.) **A régi Mária-kultusz nyomai hol és milyen alakban találhatók fel. (Pl. a szombat megtartása, májusi, októberi ájtatosság.)**
- 5.) **Milyen ájtatosságok, búcsújárások (hová, mikor, milyen okból) vannak szokásban a Szentszűz tiszteletére?**

A válaszokat rendszerint a kérdések számára történő hivatkozásokkal adták, ezt a logikus szempontot mi is igyekeztünk következetesen érvényesíteni, és a hiányzó vagy helytelen számozást ennek megfelelően, beszúrásokkal, dőlten szedve pótoltuk, korrigáltuk. Egy „3.) /4.” jelzés tehát azt jelenti, hogy az eredeti jelentésben szereplő 3-as szám téves, e szám alatt valójában a 4. kérdésre válaszoltak. A hasonló csúszást általában egy kihagyott válasz okozta, ami a 3. kérdés esetében pl. viszonylag gyakran fordult elő. Ha a sorszám „/4.” változatban szerepel, akkor az eredeti jelentés válaszait nem számozták, a sorszámot mi adtuk jelentés szövegéhez. Előfordulnak közös, több kérdésre adott válaszok is, a 4-5). kérdésekre adott válaszok pl. gyakran keveredhettek.

A közlés során a jelentések teljes szövegének megtartására törekedtünk, a címzés-től-megszólítástól kezdődően egészen az aláírásig. A szövegközlést minden esetben egy *dőlt betűvel szedett*, hivatkozás-jellegű megjegyzés zárja, melyben megadjuk a jelentés hivatali példányának felzetén szereplő iktatási információkat, a beérkezés időpontját, az iktatószámot és a tárgy meghatározását. Pl.: */Felzetén: érk.: 1950. dec. 27. ad 7811/1950. sz. Cultus sanctorum, Baja-Szent István/*

Amint azt korábban is jeleztük, a jelentéseket két példányban küldték be, melyek közül a hivatali-irattári példány eredeti formájában maradt ránk, míg a feldolgozóknak kiadott példányokon különféle módosításokat végeztek. Ennek logikus magyarázata, hogy feldolgozók az anyag szerkesztésével voltak megbízva, így annak egységesítésére-javítására, sőt időnként kiegészítésére törekedtek, előkészítve annak összegzését. Az átírás során az irattári és feldolgozó példányokat együttesen használtuk, az információk minél szélesebb körű megőrzésére törekedve. Figyelembe vettük, és átírtuk a feldolgozó megjegyzéseket, kiegészítéseket, de megtartottuk a szerkesztők által rövidítés céljából áthúzott részeket is, vagyis összegző jellegű közlések jöttek létre. Az egyes példányok eltéréseit lábjegyzetekben jeleztük, a formai jellegű, apróbb módosítások kivételével. A szerkesztők ui. bizonyos esetekben csupán a megfogalmazás módját (szórend, helyesírás) javították, ezeket a változtatásokat jegyzetelés nélkül elfogadtuk-alkalmaztuk. Hasonló javításokat egységesítés

céljából mi magunk is végeztünk, pl. bizonyos nevek írásmódja esetében. A francia Lourdes neve pl. időnként „magyaros” változatokban szerepelt, de a Baja melletti Máriakönyne (Vodica) nevét is többféleképpen írták (pl. Mária-Könyne, Mária Könyne), és a Gyűd változatokat is Máriagyűdre egységesítettük.

A szöveg értelmezésének segítése céljából magyarázó lábjegyzeteket is alkalmaztunk, pl. bizonyos rövidítések feloldása esetében, vagy a jelentések szövegében hiányosan, esetleg helytelenül előforduló nevek, ill. pontatlan adatok javítása során.

A szövegek használatát a könyv C. részében (Segédletek) további anyagok segítik, itt hívjuk fel az Olvasó figyelmét az ott közölt rövidítések és latin kifejezések jegyzékére, a Mária-ünnepek naptárszerű, összegző áttekintésére, valamint a Mária-tisztelettel kapcsolatos bibliográfiára. Ugyanott, színes képmelléklettel együtt megtalálható az egyházmegye Mária-emlékeinek művészettörténeti áttekintése, valamint a kötetben szereplő képek jegyzéke is. A segédletek sorát a mutatók és a tartalomjegyzék zárják.

Az adatközlés oldalainak szélén képek futnak, melyek a tartalmat egyrészt illusztrálják, másrészt ki is egészítik. Mivel 1951-ben nem gyűlt össze számottevő képanyag, ezt a hiányt 2015-ben, az érintett helyszíneken készült fotókkal igyekeztünk pótolni. A felvételek tehát amellet, hogy az adatgyűjtés képi világát 65 év távlatából „megidézik”, időnként a jelentések hiányosságait is pótolják, és a jelennel is összekötnek bennünket, hiszen itt az emlékek manapság is látható formájukban tárulnak elénk.

Bízunk benne, hogy adatokban gazdag, a további kutatásokat ösztönző, sokoldalúan használható forrásközlést adunk az Olvasók kezébe. Az adatok gyűjtését és közlését a jövőben is folytatni szeretnénk, ezt a célt szolgálhatná az anyag elektronikus, honlap-változatának elkészítése, amely lehetővé tenné a folyamatos kiegészítéseket. A bővítést az egyházmegye határainak 1993-as módosulása is indokolta teszi: míg a most közölt adatgyűjtés a forrás-adottságok miatt a „kis egyházmegyére” (a történelmi Kalocsa-Bácsi Főegyházmegye Trianon után Magyarország határain belül maradt részére) terjed ki, a jelenlegi Kalocsa-Kecskeméti Főegyházmegye területe ennél jóval nagyobb, Bács-Kiskun megye területével azonos.

Bevezetőnk végén tisztelettel emlékezünk meg dr. Gyetvai Péterről (1912-1988), akinek hivatástudata és áldozatos munkája nélkül ez a könyv ebben a formában nem jelenhetett volna meg. Gyetvai a kötet szempontjából sorsdöntő időkben, 1950-1951-ben irodaigazgatóként szolgált az Érseki Hivatalban, a sematizmusok gondozásában játszott szerepét bevezetőnkben már említettük, de precizitása, figyelme minden bizonnyal a Mária-enciklopédia adatgyűjtéséhez is fontos háttérrel adott, biztosítva mindezen anyagok összegyűjtését és fennmaradását. Grósz József érsek koncepció perének egyik vádlottjaként része lett az üldöztetésben, az 1951-1956 közötti időszakot börtönben töltötte. Szabadulása után Grósz érsek általános gondnokként újra maga mellé rendelte, de a börtönének Gyetvai pályáján egyfajta törést jelentettek, az egyházi ügyekben döntő befolyású Állami Egyházügyi Hivatal (ÁEH) szempontjából ő ezután „politikailag megbízhatatlan” volt. Egy ide kapcsolható történetként említhető, hogy Gyetvai Tassi Ferenc érseki titkárral együtt, 1956 nyarán leszerelte az érseki lakosztályban általuk felderített lehallgató készülékeket. Összesen 11 mikrofont találtak meg, egy viszont elkerülte a figyelmüket, melynek segítségével a hatóság a leszerelés műveletének hanganyagát is rögzítette. A „válaszlépés” sem maradt

el, csak megfelelő időpontra vártak, Tassi Ferencet Gyetvai Péterrel együtt végül az érsek távollétében, 1957. április elején tartóztatták le. Nem sokkal később, a hazaérkező Grósz József erélyes fellépésére azután elengedték őket a rendőrség fogdájából.³⁹ Grósz érsek 1961-ben bekövetkezett halála után Gyetvai Péter természetesen már nem számíthatott hasonló „védelemre”, sem az ÁEH jóindulatára. Bár 1973-ig általános gondnoki beosztása megmaradt, s ezt követően, a Papi Otthon szervezőjeként és annak első igazgatójaként is Kalocsán élt, az érdemi egyházkormányzati döntésekből kimaradt, egyre inkább „mellőzöttnek” érezhette magát. Mindez azonban egyáltalán nem vezetett meddő sértődöttséghez az ő esetében: gondnokként virágzó kerteszetet, egy kis „minta gazdaságot” hozott létre az érseki kastély környezetében, fennmaradó idejét pedig a levéltári kutatásoknak szentelte. A számítógép világát megelőzve, óriási cédula-adatbázisokat halmozott föl, és időigényes összegző munkákat végzett. Sokáig úgy tűnhetett, a fiókjának ír, de élete utolsó évtizedében, 1979-től kezdődően tanulmányai már nyomtatásban is megjelenhettek. Munkabírására és szorgalmára jellemző adat, hogy az egyik nagy műveként számon tartott „Opus”, *A Tiszai korona-kerület telepítéstörténete I-III.* kötete 2384 (!) oldal terjedelemben jelent meg 1992-ben, a kéziratot a szerző halála után dr. Bárány János gondozta.⁴⁰

Gyetvai Péter az érseki palotában (1960) és a kertben (A képek forrása: Gyetvai Péter, Ada. A szkennelt változatot köszönjük a Vajdasági Magyar Művelődési Intézetnek.)

39 Tassi Ferenc visszaemlékezését ld. HETÉNYI VARGA KÁROLY: Papi sorsok a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában II. Lämpás Kiadó, Abaliget, 1994. 146-147.o.

40 Gyetvai munkásságáról, művei megjelenéséről ld. BÁRTH JÁNOS: *Gyetvai Péter, a tudós pap* c. írását, in: *A koronakerület gondnoka. 100 éve született Gyetvai Péter kanonok, egyháztörténész. A Péterrévén 2012. május 31-e és június 2-a között megtartott tudományos tanácskozás anyaga.* Szerk.: KINKA ERZSÉBET, MÁK FERENC és PASTYIK LÁSZLÓ. Péterrévé, 2012. 5-10.o.

B.) FORRÁSKÖZLÉS, ADATTÁR - Az egyházmegyei sematizmusok adatai és a Mária-enciklopédiához küldött jelentések szövegei

FŐSZÉKESEGYHÁZI FŐESPERESSÉG (ARCHIDIACONATUS CATHEDRALIS SEU COLOCENSIS) I-VI. kerület I.) KALOCSAI KERÜLET (Districtus Colocensis)

1.) Kalocsa-Belváros (Főszékesegyház, Colocza in E.M.) a sematizmusokban

Névváltozatok, titulusok/ Civitas Archi-Episcopalis (1777), Colocza/Coloca (1777), Kalocsa (1912) Espereskerület/ Districtus: Sup. Col. (1777)⁴¹, Colocensis (1942)

Plébánia alapítva/ Parochia erecta: 1702 (1821)

Anyakönyvek/ Matriculae adsunt ab anno: 1720 (1844), 1750 (1858), 1712 (1861), 1720 (1942), 1700-tól részben, 1720-tól teljes sorozat/ ab anno 1700. incomplete, ab anno 1720. complete. (1950)⁴²

Templom titulusa: Gyümölcsoltó Boldogasszony (plébánia-templom), majd Nagyboldogasszony (Főszékesegyház)/ Ecclesia ad B. M. V. Annunciatam (1822) honoribus B. M. V. in Coelos Assumptae dicata (1879)

A főszékesegyház méretei: 58 m hosszú, 25 m széles, hajó belmagassága 19 m./ Metropolitana una parochialis ecclesia 58 m longa, 25 m lata, navis intus 19 m alta. (1902) 64 m hosszú, 25 m széles, hajó belmagassága 19 m, torony 56,5 m./ 64 m longa, 25 m lata, navis intus 19 m (1915) turris 56,5 m alta. (1942)

A Gyümölcsoltó Boldogasszony plébánia-templom 1710-ben épült.⁴³ A piarista atyák temploma 1801-1859 között működött, titulusa Gyertyaszentelő Boldogasszony volt.⁴⁴ A Főszékesegyház, 1879-től egyben plébániatemplom, Csáky Imre, Patachich Gábor, Csáky Miklós és Klobusiczky Ferenc érsekek idején, 1710-1760 között épült. Alapkövét ünnepélyes keretek között Patachich Gábor érsek helyezte el 1735. június 2-án, az épülő templomot 1738. aug. 14-én vették használatba, és 1816. aug. 25-én, Klobusiczky Péter szatmári püspök szentelte fel. Városv Gyula érsek idején, 1910-1911-ben restaurálták és bővítették, s a felújított templomot 1911. okt. 4-én adták át az istentiszteletek számára. A Főszékesegyházon kívül a plébánia területén volt még a jezsuita atyák temploma (54 m hosszú, 14 m széles, hajó belmagassága 20 m, torony 46 m), titulusa Szent István király, 1860-ban épült, majd 1890-ben díszesen festették és felszentelték; valamint a Miasszonyunkról Nevezett Kalocsai Iskolanővérek temploma (32,5 m hosszú, 12 m széles, hajó belmagassága 13 m, torony 23 m), titulusa Szent József, szintén 1860-ban épült. 1915-ben összesen tizenkét kápolnát említettek, közülük kettő az érseki palotában volt (titulusuk Gyümölcsoltó Boldogasszony és Szent Sebestyén), a harmadik a szemináriumban, Borromei Szent Károly tiszteletére, a negyedik a kálvárián (a kórháznál), a Fájdalmas Anya tiszteletére, az ötödiket a temetőben a Szenvedő Megváltó tiszteletére emelték 1883-ban, a hatodik a Szent Kereszt kápolna volt a rabok számára, a hetedik a Kiszemináriumban Gyümölcsoltó Boldogasszony tiszteletére, a nyolcadik Negyvenszállás filián épült 1885-ben, Szentolvasó Királynéja tiszteletére, a kilencedik a Miasszonyunkról nevezett Iskolanővérek szanatóriumában, három pedig a jezsuita atyák kollégiumában volt található. 1942-ben említett, további kápolnák voltak: a Nagyszeminárium szomszédságában működő nyug. papok intézetében (Jézus Szíve tiszteletére) és az Olvasógyárban (a Szent Kereszt tiszteletére); a Tanítókházában, a

⁴¹ Kalocsát 1853-tól hosszú időn át kiemelve, az első plébániaként említették a sematizmusok, anélkül hogy esperesi kerületbe sorolták volna.

⁴² Kalocsa-Belváros anyakönyvezésének kezdete a KFL nyilvántartása szerint: K 1700-1703, 1712, E 1712, M 1733.

⁴³ Ezt a templomot 1878-ban lebontották, a helyén Kiszeminárium épült. (Ma Szent István király út 12-14 sz. alatt, az ingatlan államosítása után az épület a Belvárosi Általános Iskola használatába került.)

⁴⁴ Ezt az épületet váltotta fel az érkező jezsuiták számára, 1860-ban épített templom. (Ma Szent István király út 24.)

Szent Ignác házban; valamint Horváth Győző segédpüspök magánkápolnája kanonoki házában. (1915, 1942)

Ecclesia ad B. M. V. Annunciatam 1710 erecta. Item Ecclesia PP. Scholar. Piarum ad B.V.M. Purificatam, excitata 1801. Adsunt Sacella sex, quorum duo in Residentia A-Eppali, unum ad B.V.M. ab Angelo salutatum, alterum ad S. Sebastianum M., tertium Calvariae ad Matrem Dolorosam, quartum in coemeterio in memoriam Patientis Salvatoris, quintum in Seminario ad S. Carolum Borrom. Sextum in honorem S. Crucis pro captivis deserviens. Adest denique in filiali praedio Szakmár Ecclesia ad B.V.M. Elisabeth Visitantem structa 1831. (1855) Metropolitana una parochialis ecclesia honoribus B. M. V. in Coelos Assumptae dicata sub archiepiscopis Emerico Csáky (ab anno 1710-1732), Gabriele Patachich (1733-1745), Nicolao Csáky (1747-1751) et Francisco Klobusiczky (1751-1760) est aedificata. Primum lapidem solemniori ritu imposuit aeppus Gabriel Patachich anno 1735. die 2. Junii, publico cultui aperta est anno 1738. die 14. Augusti, consecrata anno 1816. die 25 Augusti a Petro Klobusiczky epsicopo Szatmáriensi. Anno 1910 et 1911 sumptibus archiepiscopi Julii Városey splendide restaurata, ampliata et 4. Oct. 1911. publico cultui tradita. Praeter metrop. ecclesiam adsunt ecclesiae: PP. Societatis Jesu (54 m longa, 14 m lata) ad S. Stephanum reg. anno 1860, et Ludimagstrarum Colocensium de Domina Nostra (42 m longa, 13,5 m lata) ad S. Josephum 1860 erectae. Adsunt item sacella duodecim, quorum duo – unum ad B. M. V. ab Angelo salutatum, alterum ad S. Sebastianum m – in residentia archiepiscopali, tertium in seminario cleri jun. ad S. Carolum Borromaeum, quartum calvariae ad Matrem Dolorosam, quintum in coemeterio in memoriam patientis Salvatoris, anno 1883 decore instauratum, sextum in honorem S. Crucis pro captivis deserviens, septimum in seminario puerorum ad Annunc. B. M. V., octavum in filiali Negyven anno 1885, honoribus Reginae Sacratissimi Rosarii erectum, nonum in sanatorio sororum pauperum de Dom. Nostra Ludimagstrarum, tria in collegio PP. Societatis Jesu. (1915) Praeter metrop. ecclesiam adsunt ecclesiae: PP. Societatis Jesu (54 m longa, 14 m lata, navis intus 20 m alta, turris 46 m alta) ad S. Stephanum reg. 1860. et Ludimagstrarum Colocensium de Domina Nostra (32,5 m. longa, 12 m. lata, navis intus 13 m. alta, turris 23 m. alta), ad S. Josephum 1860. erectae. Capella adest...in vinea Domini defessorum atque deficientium ad SS. Cor. Jesu; in Instituto Catechetissarum (Olvasógyár) in hon S. Crucis, in Tanítókháza, in domo S. Ignatii, oratorium privatum Exc. ac Rev. D. Victoris Horváth eppi.(1942)

Kegyúr: a kalocsai érsek/ Patronus: D. Archi-Episc. Coloc. (1813)

Nyelv: magyar/ Ling. Hung. (1822)

Leányegyházak, filiák/ Filiales: ⁴⁵ Alsó Erek (1814-1868), Felső Erek (1814-1868), Gombolyag/ Gombolak (1814-1868), Kákonyi-Szállás/ Kákonyi Szállása (1814-1868), Keserű-Telek (1814-1868), Kis-Üllés/ Kiss Ülés (1814-1868), Negyven (1814-1858), Öreg- et Kis-Tény (1814-1868), Rész-Telek/ Réz-Telek (1814-1868), Szakmár (1814-1868), Alsómégy/ Alsó Mégy (1814-1877), Drágszél (1814-1877), Halom (1814-1877), Hillye (1814-1877), Homokmégy (1814-1877), Kiscsertő/ Kiss Tsertő (1814-1877), Mácsaiszállás/ Mátsai Szállása (1814-1877), Öregcsertő/ Öreg Tsertő (1814-1877), Vörös-Szállás (1836-1858), Kisdrágszél (1871-1877), Bakod (1851-1878), Negyven és Vörösszállás (1859-1919), Uszódi major (1881-1882) Uszód puszta (1883-1919), Szilágy (1885-1919), Újmajor (1905-1919)

Házasságok, vegyesházasságok száma/ Matrimonia catholica, mixta: 2897/6 (1856), 1697/13 (1885), 2511/51 (1915), 932/60 (1942)

Szentáldozások száma/ Numerus communionum: 8715 (1856), 5920 (1885), 244.607 (1915), 20.800/43.800 a Főszékesegyházban/ in eccl. metrop.; 101.590/91.013 a jezsuitáknál/ in eccl. Soc. Jesu; 92.300/51.910 az iskolanővéreknél/ in eccl. Sor. Ludimag.; 27.290/31.197 a kápolnáknál/ in sacellis (1942/1950)

Egyesületek/ Confr. (1942): 11 Mária Kongregáció/ Undecim Congregationes Marianae: urak/ Dominorum (99), úrhölgyek/ Dominarum (117), iparos férfiak/ Virorum industr. (41), iparos

⁴⁵ Leányegyháza 1762-ig Foktű (Foktő). Ld. STEPHANUS KATONA 1800. 102.o.

hölgyek-feleségek/ Mulierum industr. duo (82+65), gimnazista fiúk/ puer. gymn. duo (131), küsszemináriumi növendékek/ alumn. Semin. Min. (32), tanítónőképzős lányok/ puell. diplom. praedit. (20), tanítónőképzős lányok/ puell. praepar. (99), tanítónőképzős fiúk/ puer. praepar. (50); Szívárdia (148), Oltáregylet/ Unio Altaris (300), Harmadrendiek/ Tertiar. (24), Hitterjesztés Műve/ Opus Prop. Fidei (109), leányok Szent Margit köre/ Circ. puell. a S. Margaritha (100), leányok Szent Zita köre/ Circ. puell. a S. Zita (60), férfiak és asszonyok Szent Szív Egylete/ Sod. SS. Cordis virorum et mulierum (119+570), fiúk Szent József Munkás Egylete/ Sod. puer. industr. a S. Josepho (75, saját házzal/ dom. propr.), Katolikus Kör/ Circ. Cath. (350, saját házzal/ dom. propr.), Kalot (120, saját házzal/ dom. propr.), Kat. Ifjűmunkások Orsz. Egyesűlete/ Unio Cath. Juvenum industr. (140, saját házzal/ dom. propr.)

Szerzetesek/ Relig. (1942): jezsuiták/ Soc. Jesu (atyák/ PP. 18, növendék/ Schol. 7, kiségitő/ Coadi. 13), Miasszonyunkról nevezett Kalocsai Iskolanövérék/ Soror. paup. de D. N. Ludimag. Colocen. (4 házban/ in 4 domibus: 54+9 iskolanövér/ soror schol., 51+13 házinövér/ domest.; 1 sch., 7 d.; 1 sch., 6 d.; 5 dom.), Annunciáta növérék/ Ancill. B. M. V. Annunciatæ (4 nővér/ soror), Egyházközségi növérék/ Soror. de Communit. Cath. (7 nővér/ soror).

A lakosság vallási megoszlása, lélekszáma/ Status animarum: (ld. a ⁴⁶ és ⁴⁷ sz. jegyzeteket is)

Év Annus:	Helység Locus:	Kat./ Gör.Kat.	Gör. Ort.	Ev./ Ref.	Izr./ Unit.
1803	Colocza	7709	5	0	0
1825	Coloca	7813	0	4/5	0
1825	Filiákon/ in filialibus	2894	0	0	0
1825	summa:	10707	0	4/5	0
1855	Coloca	6217/1	6	9/5	*188
1855	Filiákon/ in filialibus	6708	0	0/10	21
1855	summa:	12925/1	6	9/15	209
1885	Colocza	7835	0	32/23	*482
1885	Uzód pr.	22	0	0	0
1885	Szilágý pr.	42	0	0	0
1885	Negyven, Vörösszállás	318	0	0	0
1885	summa:	8217	0	32/23	487
1915	Kalocsa	11008/10	3	20/157	*812
1915	Uzód pr.	55	0	0/13	0
1915	Szilágý pr.	39	0	0	0
1915	Újmajor pr.	32	0	0/3	0
1915	Negyven, Vörösszállás	721	0	0	0
1915	summa:	11855/10	3	20/173	812
1942	Kalocsa	3993/15	5	58/*185	*448
1950	Kalocsa	4015/12	5	91/*272	*63/1

46 Filiák hívei 1825-ben: Szakmár 216, Kiss Űlés 73, Negyven 75, Rész-Telek 290, Alsó Ere 187, Felső Ere 65, Öreg Csértő 251, Kiss Csértő 120, Hillye 295, Alsó Mégy 189, Mátsai Szállása 45, Drág Szél 163, Halom 156, Gombolag 52, Öreg et Kiss Tény 104, Homok Mégy 398, Keserű Telek 173, Kákonyi Szállása 42. Összesen 2894 hívővel.

47 Filiák hívei 1855-ben: Alsó-Ere 493+5 ref.+3 izr., Alsó-Mégy 443, Bakod 16, Drágszél 582, Felső Ere 226, Gombolyag 213, Halom 298, Hillye 496+6 izr., Homok-Mégy 701+2 ref., Kákonyi Szállás 50, Keserű Telek 351+5 izr., Kis-Csértő 402, Kis Űlés 161, Mátsai Szállás 128+3 ref., Negyven 312, Öreg Csértő 705+3 izr., Öreg et kis Tény 274, Rész Telek 355, Szakmár 474+4 izr., Vörös-Szállás 28. Összesen: 6708 róm. kat., 10 ref. és 21 izr. hívővel.

B.1. Mária mennybe vétele
főoltárkép. Nagyboldogasszony
Főszékesegyház, Kalocsa

B.2. Szent Kereszt mellékoltárkép.
Nagyboldogasszony Főszékesegyház,
Kalocsa

B.3. Fájdalmas Anya
mellékoltárkép. Nagyboldogasszony
Főszékesegyház, Kalocsa

Kalocsa-Főszékesegyház jelentése a Mária-enciklopédiához

Kalocsa-főszékesegyházi plébánia⁴⁸

1.) Kalocsa eredeti plébániatemploma, mely még a középkorban épült és átvészelt a 160 éves török hódoltságot, eredetileg Szűz Mária Mennybevitelének tiszteletére volt szentelve. E templomot 1878-ban bontották le, amikor helyére a Kiszeminárium épülete került. Ettől fogva a főszékesegyház lett Kalocsa plébániatemploma. A főszékesegyház, mely a kalocsai érsekség alapítása óta már harmadik volt e helyen, a török idők alatt elpusztult, csak egyik tornyának falai maradtak meg. A plébániatemplomból ide hozták és romfalakon helyezték el S. Maria Serena bádogra festett ősi kegyképét, mely előtt a hívek ájtatoskodtak. Amikor pedig Patachich Gábor érsek felépítette az új főszékesegyházat (illetve annak egy részét), annak főoltárára áthozta a plébániatemplom főoltárképét, mely az Assumptát⁴⁹ ábrázolta. Ezóta a kalocsai főszékesegyház címe az Assumptio BMV⁵⁰, míg azelőtt Szent Pál volt. Viszont a plébániatemplom címe Annuntiatio⁵¹ lett. Ennek emlékét őrzi ma is a kiszemináriumi kápolna oltárképe, mely a régi plébániatemplom helyén áll.

2.) A főszékesegyház jelenlegi Mária emlékei a következők: A főoltár képe, mely a Bold. Szűz Mennybevitelét ábrázolja, Kuppelwieser Lipót bécsi festő műve 1857-ből. A nagy művészi értékű kép, mely megfestése után a párizsi világkiállításon nagy elismerést aratott, két részre osztva mutatja a szereplőket: a Szent Szűz angyaloktól környékezve az ég felé szárnyal, lenn pedig az apostolok állnak átszellemült tekintettel nézve fel az égre.

Ezt a főképet mellékképek vették körül. Éspedig a kép fölött nyolcszögletű keretben a Szentháromság képe volt látható, melyen az Úr Jézus lehajolva, kezeit kitárva, várja az égbe szálló Szűzanyát. Két oldalt ugyancsak nyolcszögletű keretben 3-3 mellékkép volt. Az evangélium oldalon fent „Oriens orientis” felírással Mária születése, alatta „Verbum caro factum est” felirattal az angyali üdvözet, legalul „Pietas in obsequio” felírással a kánai menyegző. A leckeoldalon pedig felül „Patrona Hungariae” felírással a Magyarok Nagyasszonyának képe, alatta „Oblatum suscipit” felírással Szent István, amint felajánlja koronáját a Szent Szűznek, legalul „Perditam redonat” írással a szent korona megtalálása volt látható. E képek is Kuppelwiesertől valók. A főszékesegyház megújításakor, a jelen század elején e képek lekerültek a főkép mellől. Azóta a Nagyobb Papnevelő kápolnáját díszítik. (Ld. ott!) E képek elgondolása, színezése valóban remek.

A főszékesegyház oromzatát a két torony között az Assumptának túléletnagyságú⁵² kőszobra díszíti, mely Hartmann János müncheni szobrász műve.

A főszékesegyház mellékoltárai közül a Szent Kereszt oltár, melyen az Oltáriszentséget is őrzik. Ennek képe Erlinger Józseftől⁵³ származik. A kereszt jobbán a Fájdalmas Anya áll, balján Szent János evangélista, tövében Mária

48 A jelentésnek nincsen iktatott, hivatali változata, csak feldolgozó példány létezik, dátum és aláírás nélkül. Az anyagot minden bizonnyal a jelentések feldolgozásával megbízott személy készítette, a Nagyszemináriumban.

49 A mennyekbe fölvevett Szűz Máriát

50 Szűz Mária mennybevétele, Nagyboldogasszony

51 Angyali Üdvözet, Gyümölcsoltó Boldogasszony

52 Értsd: életnagyságnál nagyobb

53 Helyesen: Ehrlinger János festő, a 19. sz. első feléből

Magdolna. E mellékoltárral szemben a leckeoldalon a Fájdalmas Szűz oltára áll, melynek Pieta képe szintén Erlinger József alkotása. A képen a keresztről levett Üdvözítőt a Szent Szűz mintegy átkarolja, kezét felemeli s arcával arcához hajol.

A kanonoki sekrestye mennyezetét díszítő stukkók közül az egyik Jézus bemutatását ábrázolja a templomban. A kisdedet a süveges főpap az oltárra emeli, az oltártól balra a Szent Szűz, jobbra Szent József térdel. Simonetti⁵⁴ teol. tanár tervei szerint készült 1740 körül.

A szentélyt a hajótól elválasztó diadalív legmagasabb pontját e chronostikon díszíti: MULtae fILIAe CongregaVerUnt DIVItlas, Ista sUpergressa es UnIVersas.⁵⁵ Baffo Mátyás teológus⁵⁶ készítette 1742-ben. E felirat a B. Szűzre vonatkozik.

A templom üvegfestésű ablakai közül a szentélyben egyik Szűz Márai Szeplőtelen Szívét ábrázolja. A finom kivitelezésű képet Zsellér Imre budapesti üvegfestő készítette. A Szent Szűz ruhája kék, piros és sárga színekben pompázik. A kórus hatalmas ablaka Szent József halálát ábrázolja. A haldokló ágya előtt a Szent Szűz térdelve, összetett kézzel imádkozik. A kép kissé túl élénk színezésű.

A főszékesegyház harangjai közül az egyik a B. Szűz tiszteletére van szentelve. Felírása: Spes nostra salve. Sentiant omnes tuum juvamen.⁵⁷ Ármérője 108 cm, súlya 800 kg.

Van a kincstárban a kis zománcos főpapi kereszt, melynek elülső oldalán a Megfeszített, hátsó oldalán pedig a Szeplőtelenül Fogantatott Szűz képe látható művészi kivitelben.

3.) - - -

4.) A főszékesegyházi plébánián tartatni szokott ájtatosságok a szokásos májusi és októberi ájtatosság. Amellett Kalocsa népe 1944 tavaszától kezdve minden nap közös szentolvasó ájtatosságot tart, és pedig hat hónapon át a főszékesegyházban, a többi hónapokban pedig a Szent István és Szent József templomokban.

5.) A hívek évenként csoportosan zarándokolnak Hajósra és Andocsra az ottani Mária kegyhelyekre, hogy ezzel is kifejezzék a Szűzanya iránti áhítatukat.

54 Gabriele Daniel Simonetti 1738-1743 között volt a szeminárium tanára Kalocsán. Ld. TóTH TAMÁS: A Kalocsa-Bácsi Főegyházmegeye 18. századi megújulása Patachich Gábor és Patachich Ádám érsekek idején (1733-1784). Budapest-Kalocsa, 2014. 159.o. 1739-ben az érseki udvar kancellárjaként (cancellarius) is említették a konzisztórium jegyzőkönyvek. Ld. KFL.I.1.e. A/1. 1733-1745.

55 Az eredeti szentírási szöveg a Vulgátában (Proverbia 31:29): „res multae filiae congregaverunt divitias tu supergressa es universas”. Magyar fordítása (Példabeszédek könyve 31. feje. 29.) „Sok asszony megmutatta, milyen derék, de te felülmúlod őket, mind valamennyit!” (Szent István Társulati Biblia) „Sok nő gyűjtött már vagyont, de te túltettél valamennyin!” (Káldi-Neovulgáta) „Sok leány munkálkodott serénységgel, de te meghaladod mindazokat!” (Károli Gáspár revideált fordítása)

56 Baffo János Máté 1739-40-ben fordul elő káplánként majd adminisztrátorként a sükösi anyakönyvekben. Nevét Katona István is említi ugyanebben a formában, mint aki felszentelése után, 1739-ben sükösi káplán. Ld. STEPHANUS KATONA 1800. II. 432.o. Baffo Mátyás névváltozattal viszont az egyházmegyei forrásokban nem találoztunk, valószínűleg téves: a Mátyás és a Máté nevet ui. a latin változatok hasonlósága miatt (Mathias, Matheus) gyakran keverték.

57 Üdvözlégy Reményünk, tapasztaljuk meg mindannyian segítségdet!

B.4. Főoltár. Szent István (Jezsuita) templom, Kalocsa

B.5. Szent István korona felajánlása főoltárkép. Szent István (Jezsuita) templom, Kalocsa

B.6. Szűz Mária a gyermek Jézussal és jezsuita szentekkel. Szent István (Jezsuita) templom, Kalocsa

B.7. Szepőlótelén Fogantatott Mária mellékoltárkép. Szent István (Jezsuita) templom, Kalocsa

B.8. Útmenti Boldogasszony. Szent István (Jezsuita) templom, Kalocsa

B.9. Lourdes-i Szűz Anya. Szent István (Jezsuita) templom, Kalocsa

Kalocsa-Nagyszeminárium jelentése a Mária-enciklopédiához

A kalocsai Érseki Nagyobb Papnevelő Intézet⁵⁸

/4./Az intézetet Patachich Gábor érsek alapította 1733-ban. Már az ősi napirend előírta, hogy a növendékek minden nap mondják el a B. Szűz kis zsolozsmáját a gyóntató utasítása szerint. Úgyszintén megkívántott, hogy minden növendéknek legyen szentolvasója. Szombaton az esti ima előtt negyed órával minden héten felváltva egy-egy növendék elmélkedés, vagy dicsőítő beszéd alakjában egy történetet mondott el a B. Szűzről. Időnkint a növendékek elzarándokoltak Hajósra.

/3./ A 19. században az egyházirodalmi iskolában gyakran szerepeltek beszédek és szavatok a Szűzanyáról, sőt egyes növendékek verseket is írtak tiszteletére.

/2./ Az intézeti kápolna oltárképe jelenleg a Patrocinium BMV. Középen magas trónon ül a B. Szűz ölében a kis Jézussal. Előtte térdelnek az intézet védőszentjei, u.m. Borromei Szent Károly, Szent Alajos, Szent Imre és Kosztká Szent Szaniszló. Az áhítatos és művészi képet, melyet Toll⁵⁹ osztrák festő készítette, 1852-ben ajándékozta Kunszt József érsek a nagyszemináriumi kápolnának.

Ugyancsak az intézeti kápolnában vannak elhelyezve 1907 óta azok a nyolcszögletű keretbe helyezett fára festett képek is, melyek azelőtt a főszékesegyház főoltárképét vették körül ikonosztázszerűen. Ezek közül négy a B. Szűz életében vett motívumokat ábrázol, u.m. a B. Szűz születése, az angyali üdvözet, a kánai menyegző és a Magyarok Nagyasszonya. Az aranyos háttérre festett, művészien szép képek Kuppelwieser Lipót bécsi festő alkotásai 1857-ből.

/5./ Ezenkívül az intézet növendékei a következő áhítatgyakorlatokat szokták végezni a Szent Szűz tiszteletére: minden nap elmondják az öt tizedes szentolvasót, és pedig hetenkint háromszor közösen a kápolnában. Ehhez járul szombaton délután a lorettói litánia szentségi áldással. Minden nap este a közösen végzett Completorium végén korális dallamban éneklük az időszaki Mária antifónát.

Május hónapban minden este Szűz Mária ájtatosság van a kápolnában, melyen a növendékeken kívül az intézet alkalmazottai is részt vesznek.

1.a.) Kalocsa-Szent István lelkészség adatai a sematizmusban

Segédlelkészség terület és plébániai jogok nélkül, 1948-ban alapítva. A külvárosi Szénáskert a gondozására bízva. Korábban a jezsuita atyák temploma, leírását ld. fentebb. Nyelv: magyar/ Capellania succursalis absque territorio et juribus parochialibus anno 1948. erecta. – Suburbium Szénáskert specialis curae ejus concreditum est. – De ecclesia antea PP. S.J., etc. vide supra. – Ling. Hung. (1950)

⁵⁸ A jelentésnek nincsen iktatott, hivatali változata, csak feldolgozó példány létezik, dátum és aláírás nélkül. Az anyagot minden bizonnyal a jelentéseket feldolgozó személy készítette, a Nagyszemináriumban.

⁵⁹ A festőként említett személy Johann Till (1824-1897) lehetett. A Nagyszeminárium 1951-ig működött Kalocsán, a kép később a szemináriumi berendezéssel együtt Dunatétlenre került, jelenlegi hollégéről nincs információnk.

Kalocsa-Szent István (jezsuita) templom jelentése a Mária-enciklopédiához

Kalocsa, jezsuiták – Adatok a Rómában készülő Mária enciklopédiához a jezsuita rend kalocsai működéséből

1.) A kollégiumban 1870-ben épült kápolna a kongregációs gyűlések céljára, oltárán a B. Szűz szobrával.

2.) A kollégium temploma Szent István királyt tisztelettel, de a főoltár képén látható a B. Szűz a kis Jézussal, amint Szent István felajánlja a koronát. A képet Franz Dobyaschofsky, bécsi művész készítette. A kép művészi és természetes nagyságban mutatja a rajta látható személyeket. A diadalívnek a templomhajó felé néző falsíkján a B. Szűz Mária Szeplőtelen Szíves szobra van, fából faragva, nagysága 130 cm, kék-fehér színre festve, ismeretlen tiroli szobrász remekműve. A templom közepén a szószékkal szemben, magas állványon a lourdes-i Szent Szűz 160 cm magas, fából faragott, fehérre festett, igazán gyönyörű szobra, ismeretlen tiroli művész alkotása. A templom evang. oldalán az első mellékoltár a Szeplőtelen Szűzanya tiszteletére van szentelve, ez is Dobyaschofsky festménye, természetes nagyságban, nagyon szép munka. A toronybejárártól jobbra kis kápolna van. Itt látható oltáron a Fájdalmas Szűzanya szobra a Megváltóval, természetes nagyságban, kékre-fehérre festve. Nagyon szép mű, ismeretlen tiroli művész alkotása. E kápolna belső falán függ az Útmenti Boldogasszony képe, mely a római kegyképnek mása⁶⁰, magassága 80 cm, szélessége 60 cm. Ez a kép éveken át a Szilidi tó melletti diáknyaraló kápolnájában oltárképül szolgált, de 1944-ben német katonák megrongálták. Onnan került mostani helyére. Nagyon tisztelik a kalocsai hívek. Magában a kollégiumban a központi lépcsőház előtt a folyosón függött a Mater admirabilis képe, mely Kalksburgból került ide P. Pámer László⁶¹ buzgólkodására (1940). A kollégiumban, konviktusban és gimnáziumban számos kisebb-nagyobb szobor volt, közülük az egyik a Patrona Hungariae, a másik a Szeplőtelen, a harmadik B. Szűzet a gyermek Jézussal ábrázolja, mindegyik fából, nagyságuk kb. 130 cm. A kollégium és intézetei termeiben és szobáiban száznál több Mária kép függött, közülük néhány festmény, a többi művészi reprodukció. Méreteik nagyon változók, különösebb művészi értékük nincs.

3.) Az irodalmi kiadványok között legjelentősebb a *Szűz Mária virágoskertje* című folyóirat, melyet P. Tóth Mike alapított 1885-ben, és szerkesztett 31 és fél éven át Kalocsán, 1917 közepétől P. Zsíros Ferenc⁶² volt a szerkesztője. A lapot 1926. január 1-től Budapesten szerkesztették és adták ki. E lap a Mária tisztelet ápolását szolgálta, sokszáz cikkét és egyéb közleményét talán lehetetlen felsorolni, mert a mariológia minden kérdéséről szólt prózában és versben.⁶³ Ugyanitt kezdte meg a *Kongregációi Értesítőt* 1895-ben P. Komárik István, és szerkesztette a budapesti Mária-Kongregáció lap kiadásáig, 1907-ig. Példáját országszerte követték, jelesül a kalocsai Iskolanővérek itt helyben. A kiadvány

60 Madonna della Strada, Il Gesu, Róma.

61 P. Pámer László SJ (1865-1951) 1890-91-ben, majd 1939-1950 között tartózkodott Kalocsán. Ld. BIKFALVI GÉZA: Magyar jezsuiták történeti névtára 1853-2003. METEM, Budapest, 2007. (A továbbiakban: BIKFALVI 2007.) 173-174.o.

62 P. Zsíros Ferenc SJ (1879-1961) ld. BIKFALVI 2007. 255.o.

63 Feldolgozó megjegyzés, a jelentés mellé tett cédulán: Mária-Kert a könyvtárban 1885-1925 végéig, kiírhatók a vonatkozó részletek. 1925-től 1936-ig a Kalocsáról beküldött cikkek és versek pl. P. Nagyfalusy Lajostól: De B.V.M.

B.10. Piéta. Szent István (Jezsuita) templom, Kalocsa

B.11. Szűz Mária Szeplőtelen Szíve. Szent István (Jezsuita) templom, Kalocsa

B.12. Főoltár. Szent József (Iskolanővérek) templom, Kalocsa

B.13. Szent Kereszt. Szent József (Iskolanővérek) templom, Kalocsa

B.14. Fatimai Szűz Anya mellékoltár. Szent József (Iskolanővérek) templom, Kalocsa

B.15. Fatimai Szűz Anya mellékoltárkép. Szent József (Iskolanővérek) templom, Kalocsa

célja elsősorban a kongregációs eszme szolgálata, de a Mária tisztelet is egyúttal. Még ezt megelőzően fesztelen egymásutánban kiadott P. Rosty Kálmán tanár 1875-1888 között 12 füzetet 466 lapnyi terjedelemben, irodalmi műfaj jelzése: Xenium, kongregációi értesítő, mely közölte a tagok névsorát, értekezést a Mária tiszteletéről, verseket tőle vagy tanítványaitól, melyek részben a B. Szűzet dicsőítették.

A kalocsai kollégium tagjai a következő önálló kisebb-nagyobb műveket írták a Szűzanyáról:

Belus Ferenc (1830-1873): *Ájtatossági szent füzér*. 1873. Diákimakönyv, a Mária tisztelet sok vonatkozásával.

Csávossy Elemér (1883-)⁶⁴: *Szűz Mária titka*. Bp. Két kiadás, 1926, 1930. Ugyanő: *Szűz Mária, az igazi embereszmény*. Subotica, 1923.

Czimmermann István (1849-1893)⁶⁵, kalocsai lelkipásztor, innen ment Zambézibe, néger imakönyve címe: *Marua a Maria*. Lisboa, 1890. Májusi imakönyv.

Damián János (1851-1910)⁶⁶: *A B. Szűz Mária gyülekezetének kézikönyve*. Kalocsa, 1907. Több kiadást készítettek ennek nyomán mások másutt.

Hennig Alajos (1826-1902): *Az andocsi Mária-kápolnára vonatkozó hagyományok értéke*. Különlenyomat a Magyar Sionból. Esztergom, 1884.

Hippich István (1841-1922): *A rózsafüzér magyarázata*. Kalocsa, 1896.

Hufnagel András (1846-1887)⁶⁷: *A B. Szűz Mária kis zsolozsmája*. Kalocsa, 1883.

Jablonkay Gábor (1874-1930): *Mária Kongregáció*. Hosszabb cikk a Kat. Lexikonban. Bp. 1931.

Komárik István (1855-1937)⁶⁸: *Emléklombok a kongregáció történetéből*. Négy füzet. Kalocsa, 1893. 140 lap. *Kongr. Értesítő* Kalocsa, 1895-1907. Tizenkét füzet.

Nagyfalusy Lajos (1879-)⁶⁹ *Regnum Marianum*. Több cikk a Mária-kertben. Külön kiadásban is kétszer. Budapest 1938-42. 51 lap. – *Kalocsa, az újabbkori magyar hitélet gyűjtőfáklyája*. Különlegynomat a gimn. értesítőből. Kalocsa, 1939. Különösen a kongregációk hatását fejti ki.

Raile Ede (1849-1925): *Az ötös skapuláré*. Kalocsa, 1914. 80 lap.

Rosty Kálmán (1832-1905): *Immaculata dalfüzér*. Kalocsa, 1879. 54 lap. *Emlékfüzér*. *A Mária-kongregációk háromszázados ünnepére*. Kalocsa, 1884. 88 lap. *Mária Kis füzere*. Kalocsa, 1892. Három kiadást ért. *Gloriosa. Arens nyomán*. Kalocsa, 1898. 32(?) lap. *Magyarok Nagyszonya*. Verseket két kötetben. Kalocsa, 1903. 643 lap.

Schaefer Jakab (1855-1934): *A B. Szűz kegyhelyei Magyarországon*. Budapest, 1897. 115 lap.

Schlick János (1842-1916): *Szűz Máriának hathatós oltalma, vagyis a vállkendő*. Kalocsa, 1890. Németül is. *Szűz Mária virágokkertje*. Kalocsa, 1898. 289 lap. Öt kiadást ért.

Tóth Mike (1838-1932): Alapította és szerkesztette a *Szűz Mária virágok kertjét*

64 P. Csávossy Elemér SJ (1883-1972) ld. BIKFALVI 2007. 47.o.

65 P. Czimmermann István SJ (1849-1894) ld. BIKFALVI 2007. 45.o.

66 P. Damján (Damian) János SJ (1851-1910) ld. BIKFALVI 2007. 51.o.

67 P. Hufnagl (Hufnagel) András SJ (1846-1887) ld. BIKFALVI 2007. 98.o.

68 P. Komárik István SJ (1855-1940) ld. BIKFALVI 2007. 121-122.o.

69 P. Nagyfalusy Lajos SJ (1879-1965) ld. BIKFALVI 2007. 163.o.

31 és fél évig. *Mária-havi virány*. Budapest, 1878. 339 lap. *Májusi virágoskert*. Budapest, 1928. 224 lap.

Weiser Frigyes (1840-1916): *Congregatio BVM illustrata 25 vitis et gestis sodalium*. Ratisbonae, 1913. 176 lap.

Weninger Sándor (1813-1896): *Der Mai-Monat*. Regensburg, 1878. 480 lap. Lourdes története 31 előadásra feldolgozva.

Névtelen kalocsai rendtag a következő művek szerzője: *Miért vagyok kongreganista?* Kalocsa, 1878. 16 lap. *Kongreganisták kézikönyve*. Több kiadás Kalocsán és Budapesten, 216 lap.

4.) A régi Mária kultusz nyomai feltalálhatók a kollégium életében és a kapcsolatos templomban: a.) Korábban a szombati litániákban, májusi ájtatosságokban és beszédekben, az októberi áhítatban és a rózsafüzér imádkozásában. Jelesül a kongregációk ápolták ezt; így a gimn. papjelölteknek egy, a diákoknak két, a művelt férfiaknak és hölgyeknek egy-egy, iparosoknak és hitveseknek egy-egy kongregáció. b.) Most a Fájdalmas Szűzanya és Útmenti Boldogasszony tiszteletében.

5.) Búcsújárás, elsősorban az érettségizettek, a közelebbi Hajósra; a nép egyik-másik rendtag vezetésével a távolabbi Andocsra. Ennek a kegyképe a hagyomány szerint Kalocsáról került a Somogy megyei községbe.⁷⁰

/Felzetten: érk.: 1951. febr. 16. ad 7811/1950. sz. *Cultus sanctorum, Kalocsa-Belváros*⁷¹

B.16. Jézus születése. Szent József (Iskolanővérek) templom, Kalocsa

1.b.) Kalocsa-Szent József lelkészség adatai a sematizmusban

Segédlelkészség terület és plébániai jogok nélkül, 1949-ben alapítva. Korábban a kalocsai iskolanővérek temploma. Ld. fentebb. Nyelv: magyar/ Capellania succursalis sine territorio et juribus paroecialibus anno 1949. erecta. – De ecclesia antea Soror. Ludimag. de D. N. Colocensium, etc. vide supra. – Ling. Hung. (1950)

Kalocsa-Szent József templom (iskolanővérek) jelentése a Mária-enciklopédiához

A kalocsai Szent József plébánia-templom adatgyűjtése a Mária enciklopédia részére

Az 1950. év szeptember 7-én a köztársasági kormány által feloszlott Miasszonyunkról Nevezett Kalocsai Szegény Iskolanővérek szerzetestársulatának 90 éves temploma a feloszlástól kezdve plébánia-templommá lett.

/2./ Az intézetben virágzott Mária-kultusznak egyik újabb megnyilatkozása a templom baloldali mellékoltárának oltárképe, amely a Szűzanya fatimai csodás megjelenését ábrázolja. A kép 1946 nyarán készült, szerzője Szentgyörgyvári

70 A feldolgozó példány melletti cédulán: Mellékletek: 4 kötet könyv külön található. II. 15. - (A kötetek hollétéről, címéről ma már sajnos nincsen információnk.)

71 Az iktatott, hivatali példányoknál Kalocsa-Belváros címen csak a Szent István (jezsuita) templomról van jelentés. Szövegén dátum, aláírás nem szerepel, a sematizmus adatai szerint templomigazgatója Dr. Udvardy József (1911-2000) érs. tanácsos, teológiai tanár volt, elképzelhető, hogy az anyag tőle származik. (A jelentések feldolgozásával egyébként is a Nagyszeminárium tanárai voltak megbízva.)

B.17. Menekülés Egyiptomba. Szent József (Iskolanővérek) templom, Kalocsa

B.18. Szent József halála. Szent József (Iskolanővérek) templom, Kalocsa

B.19. Lourdes-i Szűz Anya. Szent József (Iskolanővérek) templom, Kalocsa

Mária Palládia iskolanővér. Mérete 2x1,3 m. Grósz József kalocsai érsek szentelte föl oltárképpé, s ettől kezdve a „Fatimai oltár” zarándokhellyé lett. A Szűzanya tiszteletére minden hónap első szombatján reggel 6 órakor szentmise van szentbeszéddel, s a hívek nagy számban jelennek meg ma is ezen a szentmisén. Ezen kívül a fatimai csodás megjelenés hónapjaiban: május- október- a hónap 13. napján délben 12 órakor van szentmise, előtte pedig rózsafüzér. Az oltárképről levelező lapok és képecskék készültek, sőt a képecske a Szűz Mária Szeplőtelen Szíve Társulatának fölvételi képe lett. Ugyancsak Mária Palládia nővérnek egy másik Szűz Mária Szeplőtelen Szíve képe, különböző nagyságban sokszorosítva, szintén igen kedvelt és nagyon elterjedt szentkép. (Mellékelni képeket!⁷²) Az eredeti mérete: 104x76 cm.

A volt zárdakertben kedves lourdes-i kápolna épült 1888-ban, nyáron a növendékek pár percnyi áhítatának kedvelt helye volt. A templom előcsarnokában a rácson kívül is van egy lourdes-i barlang finom lourdes-i szoborral. A főoltár baloldalán a falon hatalmas Mária szobor áll, az ellenkező oldalon lévő Jézus Szíve szobor párja. Mindkettő a múlt század stílusa. Művészi volt az intézet egyik folyosóján felállított kongregációs oltár szobra, a Szűzanya a kis Jézussal. Egészen modern felfogást árul el egy volt nappali terem közepes nagyságú gipszöntvénye, amely jelenleg a hozzá tartozó oltárral együtt a templom szentélyének baloldalán van elhelyezve.

/3./ Az intézet 90 éves történetének folyamán a Mária kultusz kivirágztatásában nagy szerepe volt a falai között működő 5 Mária-kongregációnak. Az ifjúsági Mária-kongregáció, amelyből a többi kihajtott, 1887-ben alakult, s kitűnően szerkesztett Évkönyve (melléklet⁷³) nemcsak összekötő kapocs volt az intézet és a távozó növendékek között, hanem kiváló prézeseinek tartalmas, komoly elmélkedéseivel és cikkeivel országosan is emelte a Mária tiszteletet. Ki kell emelnünk közülük az alapító Povischil Richárd⁷⁴ kanonokot és lelki igazgatót (+1919) és Pál Mátyás⁷⁵ hittanárt és igazgatót (+1938).

A kongregáció ünnepesein szerzetes tanárnők tollából nem sablonos

72 Az említett képek a jelentés feldolgozói példány mellett ma is megtalálhatók. A Fatimai oltár és a Szeplőtelen Szív képe 2-2 példányban (egy-egy képeslap jellegű kiadásban és egy-egy könyvjelző-szentkép méretű változatban) szerepel.

73 Az értesítő a jelentés feldolgozói példány mellett található, bibliográfiai adatai: A Miasszonyunkról Nevezett Kalocsai Szegény Iskolanővérek anyaházában fennálló Mária-kongregáció Értesítője XXXII. füzet, 1931-32. (Kézirat gyanánt) Árpád r.t. könyvnyomdája Kalocsán. 70 o.

74 Povischil Richárd: (Schönberg, Morvaország, 1853. szeptember 12. - Kalocsa, 1919. január 20.) 1879-ben szentelték pappá. 1882-től a Miasszonyunkról nev. Kalocsai Szegény Iskolanővérek lelki igazgatója, a tanítónőképző hitoktatója. 1995-től az iskolanővérek Mária Kongregációjának elnöke. 1903-tól a Kiszeminárium kormányzója, 1906-tól kanonok, 1907-től főegyházmegyei tanfelügyelő. Teológiai doktor. Ld. LAKATOS ANDOR: A Kalocsai Főszékeskáptalan Levéltára. Kalocsa, 1998. (A továbbiakban: LAKATOS 1998.) 149.o.

75 Pál Mátyás: (Katymár, 1885. május 13. - Kalocsa, 1938. december 7.) 1907-ben szentelték pappá. 1916-tól tanár volt a Miasszonyunkról nev. Kalocsai Szegény Iskolanővérek polgári tanítónőképzőjében és elemi iskolájában. 1919-től a kalocsai iskolanővérek lelki igazgatója. 1927-től a zárdai intézetek (ez öt iskolát jelentett) igazgatója. Huszonegy éven át présese az intézetben működő Mária-Kongregációnak. Nagy támogatója volt a missziós munkának. 1921-ben Kalocsán nagyszabású missziós ünnepséget szervezett. Megindította a Katolikus Világmisszió c. negyedéves folyóiratot, a lap jövedelméből 10 000 pengőt jutott a missziók céljaira. Támogatta a nővéreket kínai missziójukban. Teológiai doktor, 1931-től tiszteletbeli kalocsai kanonok. Halála után a nővérek boldoggá avatási eljárás szerettek volna kezdeményezni, ehhez dokumentumokat is gyűjtöttek, de a háborúval abbamaradt ez a folyamat. Ld. LAKATOS 1998.. 147-148.o.

színdarabok és költemények is kerültek előadásra. Kiválik ezek sorából Hevesy Mária Angelica⁷⁶ nővér Szeplőtelen Fogantatás c. színdarabja és több költeménye. (Sajnos nyomtatványt vagy kéziratot nem mutathatunk be...)

A májusi ájtatosságot már az 1860-as években meghonosította az intézet vezetője, fő érdeme van benne a nagynevű pedagógusnak, Kubinszky Mihály⁷⁷ fölszentelt püspök, lelki igazgatónak (+1881), s ezen nemcsak az intézet lakói jelentek meg, hanem szívesen sereglett a város közönsége is „Máriát dicsérni” a kedvelt zárdatemplomba. Az utóbbi 3 esztendőben pedig az év 5 hónapjában volt minden nap nyilvános rózsafüzér ájtatosság a templomban. Grósz József érsek állandó jelenlétének és teljes bekapcsolódásának példája is vonzotta az ájtatosságra a híveket és gyermekeket.

Kalocsán, 1950. december 12.

Egerth Jakab, a Szent József lelkészség lelkésze

/Felzeten: érk.: 1950. dec. 18. ad 7811/1950. sz. *Cultus sanctorum, Kalocsa-Szent József*/

B.24. Szűz Mária Szeplőtelen Szíve szentkép (Jelentésmelléklet). Szent József (iskolanővérek) templom, Kalocsa

B.25. Szűz Mária Szeplőtelen Szíve (Jelentésmelléklet). Szent József (iskolanővérek) templom, Kalocsa

B.20. Szent József a gyermek Jézussal mennyezeti kép. Szent József (Iskolanővérek) templom, Kalocsa

B.21. Szent Család mennyezeti kép. Szent József (Iskolanővérek) templom, Kalocsa

B. 22. Szent Család mennyezeti kép. Szent József (Iskolanővérek) templom, Kalocsa

76 Dr. Hevesy (Hevesi) Mária Angelica nővér az iskolanővérek kalocsai tanítóképzőjének magyar-történelem szakos tanára volt. Az intézet értesítőiben az 1926-27-es tanévtől az 1943-44-es tanévig szerepel a neve. Ld. A Míasszonyunkról nevezett Szegény Iskolanővérek vezetése alatt álló intézetek Értesítőit.

77 Kubinszky Mihály (Dunapataj, 1824. aug. 1. - Baja, 1881. febr. 23.) 1848-ban szentelték pappá. 1851-től a kalocsai nagyszeminárium tanára, 1860-tól kanonok, szemináriumi rektor, 1867-1869 között a Központi Papnevelő Intézet rektora Pesten, 1869-től az iskolanővérek kalocsai intézetének igazgatója, 1873-tól egyházmegyei főtanfelügyelő, 1875-től a kalocsai nagyszeminárium rektora, 1876-tól felszentelt tinnini püspök (Haynald érsek segédpüspöke). Sokat tett a nővérek vidéki házainak terjedéséért-fejlődéséért, 1876-tól részt vett a kalocsai Míasszonyunkról nev. Kalocsai Szegény Iskolanővérek polgári iskolai tanítónőképzőjének megalapításában, 1878-ban pedig óvónőképzőjük felállításában. Ld. LAKATOS 1998.. 139-140.o.

B.23. Szentháromság mennyezeti kép. Szent József (Iskolanővérek) templom, Kalocsa

B.26. Kálváriajelenet. Szent József (Iskolanővérek) templom, Kalocsa

1.c.) Kalocsa-Kórház lelkészség adatai a sematizmusokban

Lelkészség az érseki Szent Kereszt Kórházban, 1925-ben alapítva. Anyakönyvet nem vezetnek, kápolna említését ld. fentebb. Az istentisztelet 1950 júniusától szünetel./ Curatia/Capellania in Nosocomio a S. Cruce anno 1925. erecta. – Matriculas proprias non ducit. – De capella etc. v. supra. Cultus divinus a m. Junii 1950. vacat. (1942, 1950)

Nyelv: magyar/ Ling. Hung. (1942, 1950)

Szerzetesek/ Relig. (1942): vincés nővérek/ Soror. Charit. S. Vincentii (18 nővér/soror) (1942)

Kalocsa-Kórház lelkészségtől nem érkezett jelentés a Mária-enciklopédiához.

2.) Kalocsa-Szent Imre (Eperföld) adatai a sematizmusokban

Epereskerület/ Districtus: Distr. Colocensis (1942)

Plébánia alapítva/ Parochia erecta: 1921-től lelkészség, Jézus Szíve titulussal, Kalocsa-Belvároshoz tartozott. 1935-től plébánia, Szent Imre titulussal./ Administratura antea ad Kalocsa I. pertinens et anno 1921. in hon. SS. Cor Jesu erecta in titulum parochiae erecta est sub patrocinio S. Emerici Ducis anno 1935. (1942)

Anyakönyvek/ Matriculae adsunt ab anno: 1922 (1942)

Templom titulusa: Szent Imre/ Ecclesia in honorem S. Emerici (1942)

Templom méretei: 33 m hosszú, 17 m széles, a hajó magassága 14 m, a torony 29 m./ Ecclesia 33 m longa, 17 m lata, navis intus 14 m. alta, turris 29 m. alta. (1942)

A templom Szent Imre tiszteletére épült, 1933. szept. 8-án szentelték, előtte a szentmiséket az iskolában tartották. További kápolnák-misézési helyek: 1883-ban emelt temetőkápolna a szenvedő Megváltó tiszteletére; 1940-ben emelt oltár a temető papi kriptájában, a Kálvária domb alatt; Rokkantelep iskolájában, az iskolanővérek Szent Szív Otthonában és Szent József Otthonában, a jezsuiták villájában a Szent Család tiszteletére. Az iskolanővérek Szent Szív Szanatóriuma-Otthona 1938-tól 1950 októberéig helyi lelkészség volt./ Cultus divinus ad annum 1933. in domo scholari servabatur. Ecclesia in honorem S. Emerici est aedificata et consecrata die 8. Sept. 1933. Adest capella in coemeterio in memoriam patientis Salvatoris anno 1883. instaurata; et aliud altara in crypta sacerdotum sub monte Calvariae a. 1940. erecta. Praeterea cultus divinus in Rokkantelep quoque in domo scholari asservatur. Sacella: primum in sanatorio sororum pauperum de Dom. Nostra Ludimagistratum (Szent Szív Otthon) in hon. SS. Cordis Jesu, secundum in domo earundem sororum in Szent József Otthon in hon. S. Josephi, tertium in villa Soc. Jesu in hon. S. Familiae, quartum in domo scholari in Rokkantelep. Capellania sororum in Kalocsa-Szent Szív Otthon a. 1938. erecta, dispersione facta mense Oct. 1950. suppressa est. (1942, 1950.)

Kegyúr: nincsen/ Patronus nullus. (1942)

Nyelv: magyar/ Ling. Hung. (1942)

Leányegyházak, filiák/ Filiales: Banyasziget, Nána, Berke, Vörösszállás, Papszállás (1942)

Házasságok, vegyesházasságok száma/ Matrimonia catholica, mixta: 1324/30 (1942)

B.27. Szűz Mária Szemplőtelen Szíve. Szent József (Iskolanővérek) templom, Kalocsa

Szentáldozások száma/ Numerus communionum: 9.567 a templomban/ in eccl., 15.900 a kápolnában/ in sacellis (1942), 38.200 a templomban/ in eccl., 16.780 a kápolnában/ in sacellis, 1.000 Rokkantelep (1950)

Egyesületek/Confr. (1942): Keresztény Munkásegylet/ Unio Operariorum Christianorum (1135, saját házzal/ dom. propr.), Szívőárda (185), Kat. Népszövetség (52), Asszonyok Mária Kongregációja/ Congregatio Mariana mulierum (89), Rózsafüzér Társulat/ Sod. S. Rosarii (25 korona), Hitterjesztés Műve/ Opus Propag. Fidei (94).

Szerzetesek/ Relig. (1942): Kalocsai iskolanővérek/ Soror. Ludimag. Colocen. (két házban/ in 2 domib.: 15 iskolanővér/ soror. schol., 28 házinővér/ domest.; 1 iskolanővér/ s. schol., 6 házinővér/ dom.)

A lakosság vallási megoszlása, lélekszáma/ Status animarum: (ld. ⁷⁸ jegyzetet is)

Év Annus:	Helység Locus:	Kat./ Gör.Kat.	Gör. Ort.	Ev./ Ref.	Izr. Jud.
1942	Kalocsa-Szent Imre	6086/6	0	13/86	42
1942	Filiákon/ in filialibus	46	0	0	0
1942	summa:	6132/6	0	13/86	42
1950	Kalocsa-Szent Imre	6013/12	1	12/81	7
1950	Filiákon /in allodiis	44	0	0	0
1950	summa:	6057/12	1	12/81	7

Kalocsa-Szent Imre jelentése a Mária-enciklopédiához

1144/1950. sz.

Főtisztelendő Érseki Hatóság!

A 7549/1950. sz. felhívásra a Mária enciklopédia számára a kalocsai Szent Imre plébánia templom részéről a következő adatokat jelentem:

1.) Plébániánk területén nincsen külön Mária templom vagy kápolna.

2.) Templomunkban 3 Mária ábrázolás van:

a.) Az oltárkép. Fényképét csatolom.⁷⁹ Róla a historia domus ezeket tartalmazza: „A főoltár felett levő hatalmas domborművet, mely Szent Imrét ábrázolja, amint a neki megjelenő és karján isteni Fiát tartó Szűz Anya előtt fogadalmat tesz, Szödy Szilárd szobrászművész készítette.”

b.) A Szentföldi kápolna kupolája. A historia domusban ez áll: „A kápolna kupolájának festése Muzsénszky Nagy Endre⁸⁰ munkája”. Kéznel lévő képét csatolom.⁸¹ N.B. A kép a Boldogságos Szűz Máriát, mint Magyarok Nagyasszonyát ábrázolja jobbról és balról az Árpád-házi magyar szentekkel. E kép Jeruzsálemben a Dormitio Bazilika altemplomának u.n. magyar oltára fölött mozaikból van kivitelezve. Nálunk fára van festve.

c.) A Világ Királynéja szobor. Kalocsa és környékének a második világháborúból származó fogadalmi szobra, mely templomunkban ideiglenesen van elhelyezve addig, míg a fogadalomnak megfelelően a város valamelyik szabad terén lesz felállítható.⁸² Sinkó András szobrászművész alkotása, Zsolnay-féle pyrogránit

78 Filiák hívei 1942-ben: Banyasziget 14, Nána 5, Berke 7, Vörösszállás 14, Papszállás 6 katolikus hívővel.

79 Az említett kép a feldolgozó példány mellékleteként ma is megtalálható.

80 Muzsinszky Nagy Endre (1886-1975)

81 Az említett kép a feldolgozó példány mellékleteként ma is megtalálható.

82 A szabadtéri elhelyezés elmaradt, a szobor ma is a régi helyén, a templomban található.

B.28. Szent István korona felajánlása zászlókép. Szent József (Iskolanővérek) templom, Kalocsa

B.29. Angyali üdvözlés dombormű. Szent József (Iskolanővérek) templom, Kalocsa

B.30. Jézus születése dombormű. Szent József (Iskolanővérek) templom, Kalocsa

B.31. Szűz Mária a gyermek Jézussal dombormű. Szent Imre (Eperföld) templom, Kalocsa

B.32. Szent Imre fogadalomtétele dombormű. Szent Imre (Eperföld) templom, Kalocsa

B.33. Az 1987-1988-as Mária évre készült szedília. Szent Imre (Eperföld) templom, Kalocsa

B.34. Magyarok Nagymatyja magyar szentekkel mennyezeti kép. Szent Imre (Eperföld) templom, Kalocsa

B.35. Lourdes-i Szűz Anya Szent Bernadettel. Szent Imre (Eperföld) templom, Kalocsa

kivitelezésben. Ugyanez a szobor több példányban van meg az országban: Pécsen a Pálos-templom előtt, Siklóson, Hógyászen, Baján a Szent Szív templomban és itt Kalocsán, a mi templomunkban. Felállításáról a szobor talapzatán a következő felírás ad tájékoztatást: „Reginae Mundi potenti, quae anno 1944 sua intercessione civitatem hanc et regionem adiacentem ab excidio, incolas vero earundem a dispersione praeservavit, monumentum hoc posuit grata posteritas. (MCMXLVII)”⁸³

3.) - -

4.) A régi Mária kultusz nyomai híveink életében meglátszanak: a templomi májusi és októberi ájtatosságokon kívül 15 koszorú imádkozza otthon a szentolvasót naponta, továbbá számos népi ájtatosság él közöttük: március 25-én a „100 Úrangyala” ájtatosság, a lourdes-i jelenések napjain ugyancsak otthoni csoportos ájtatosságok, karácsony előtt kilenc napon át a „szállást keres a Szentcsalád” stb.

5.) Híveink rendszeresen két búcsújáróhelyre zarándokolnak évente:

a.) Hajósra az ott őrzött csodatevő kegyképhez május hónapban és

b.) Andocsra (Somogy vm.) Szentháromság vasárnapja körül. Ez utóbbi búcsújárás a török hódoltság ideje óta állandó Kalocsa őslakosságának és az egykori Nagy-Kalocsa tanyavilágának életében. A nép hagyománya szerint az Andocsra tisztelt kegyszobor eredetileg Kalocsán volt az itteni „Boldogasszony kápolna” oltárán; innen legendás körülmények között került Andocsra. Az évi zarándoklaton még gyalogosan is kb. ötvenen vesznek részt, pedig az út három vármegyén át oda-vissza egy hetet vesz igénybe.

c.) A Világ Királynője szobor körül új ájtatosság alakult ki, minden hónap első szombatján reggel énekes mise van tiszteletére, este pedig engesztelő ájtatosság külön itteni használatra bevezetett invokációkkal és szentbeszéddel.

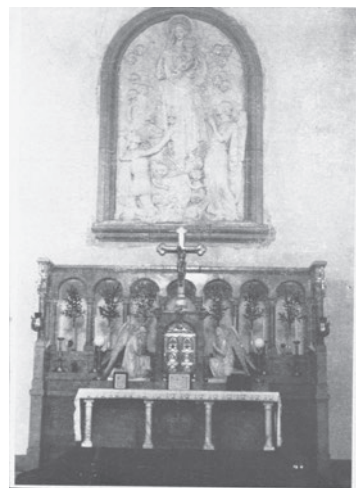
d.) Híveink buzgón járnak az u.n. Fatimai Misékre a helybeli zárdatemplomba.

Hódoló tisztelettel:

Kalocsa, 1950. december 7.

Dr. Ijjas József pápai prelátus, plébános

/Felzetten: érk.: 1950. dec. 12. ad 7811/1950. sz. Cultus sanctorum, Kalocsa-Szent Imre/

B.36. Főoltár (Jelentésmelléklet). Szent Imre (Eperföld) templom, Kalocsa

B.37. „Szentföldi” kápolna (Jelentésmelléklet). Szent Imre (Eperföld) templom, Kalocsa

⁸³ Világ Királynőjének, aki 1944-ben közbenjárásával ezt a várost és vidékét a pusztulástól, lakóit pedig a szétszórattástól megőrizte, ezt az emlékszobrot helyezte el a hálás utókor. (1947)

3.) Kalocsa-Szöllőhegy lelkészség adatai a sematizmusokban

Espereskerület/ Districtus: Colocensis (1942, 1950)

Lelkészség alapítva/ Curatia erecta: A lelkészséget Kalocsa külvárosában, 1947-ben szervezték. Korábban Kalocsa-Szent Imréhez tartozott, ahonnan helyi káplánságként 1938-ban vált ki./ Suburbium civitatis Colocae. Curatia a. 1947. erecta. Antea ad Kalocsa-Szent Imre pertinebat, ex qua a. 1938. qua capellania localis excisa est. (1942, 1950)

Anyakönyvek/ Matriculae adsunt ab anno: 1939 (1942)

Az iskolaépületben miséznek. Negyven filián a kápolna 1885-ben, Rózsafüzér Királynéja tiszteletére épült./ Cultus divinus in sacello domui scholari adstructo asservatur. In filiali Negyven adest capella anno 1885. in honorem Reginae Sacratissimi Rosarii aedificata. (1942, 1950)

Nyelv: magyar/ Ling. Hung. (1942)

Leányegyházak, filiák/ Filiales: Negyven (1942, 1950)

Házasságok, vegyesházasságok száma/ Matrimonia catholica, mixta: 376/18 (1942)

Szentáldozások száma/ Numerus communionum: 3800 (1942), 4334 (1950)

Egyesületek/ Confr. (1942): Temetkezési Egylet/ Unio Funebralis Cath. (97), Jézus Szíve Társulat/ Sod. SS. Cordis Jesu (15), Szívgyárda (85)

A lakosság vallási megoszlása, lélekszáma/ Status animarum:

Év Annus:	Helység Locus:	Kat./ Gör.Kat.	Ev. A.C.	Ref. H.C.	Izr. Jud.
1942	Kalocsa-Szöllőhegy	1372	3	14	2
1942	Negyven prd.	280	0	1	0
1942	summa:	1652	3	15	2
1950	Kalocsa-Szöllőhegy	1369/1	0	23	0
1950	Negyven vicus filialis	276	0	0	0
1950	In allodiis	23	0	0	0
1950	summa:	1668/1	0	23	0

Kalocsa-Szöllőhegy (Szent Péter) jelentése a Mária-enciklopédiához

122/1950. sz.

Tárgy: Jelentés a Mária enciklopédiához

Főtisztelendő Érseki Hatóság!

A 7549/1950. sz. rendeletre jelentem a következőket:

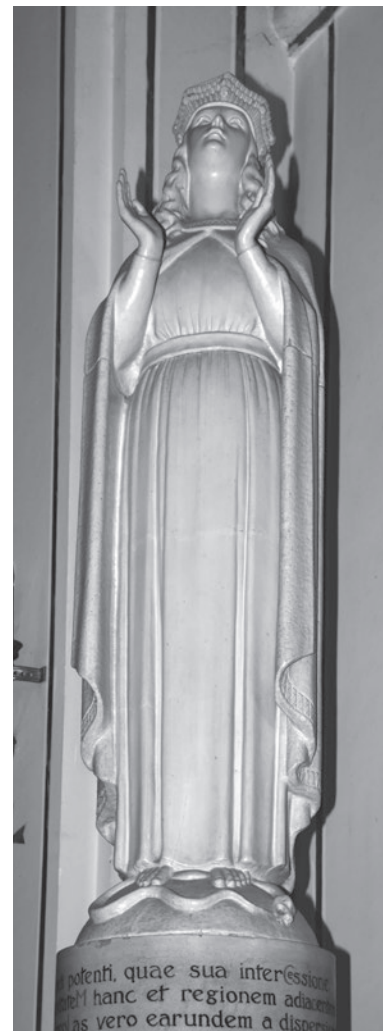
1.) A Kalocsa-Szöllőhegyi lelkészség területéhez tartozó Negyvenszálláson 1885-ben épült kápolna a Rózsafüzér Királynője tiszteletére. Indító oka az volt, hogy nagy távolságban volt a székesegyház és az útviszonyok pedig igen rosszak voltak, a hívek pedig minden vasárnap szerettek volna szentmiseáldozaton részt venni.

2.) Az oltárkép Szentolvasó Királynőjét ábrázolja. A kövesút szélén szintén van egy Mária kép a Fájdalmas Szűzanya tiszteletére, de már megvan az új Útmenti Szűzanya képe, mely a nagyon megviselt régi kép helyére fog kerülni.

/3. - - -/

4.) A májusi és októberi ájtatosság megtartása újkeletű.

5.) Ebben az évben kezdtük meg a város részére október II. vasárnapján a zarándoklatot.

B.38. Az 1948-as Mária év „Szűz Mária – a Világ királynője” szobra. Szent Imre (Eperföld) templom, Kalocsa

B.39. Szűz Mária Szeplőtelen Szíve. Szent Imre (Eperföld) templom, Kalocsa

A Ft. Érseki Hatóság alázatos szolgálója:
Kalocsa-Szöllőhegy, 1950. december 12.

Czár Menyhért lelkész

/Felzetten: érk.: 1950. dec. 13. ad 7811/1950. sz. Cultus sanctorum, Kalocsa-Szöllőhegy/

II.) BÁTyai KERÜLET (Districtus Báticaensis)

4.) Bática adatai a sematizmusokban

Névváltozatok/ Battya/Bática (1777), Bática (1814)

Espereskerület/ Districtus: Sup. Col. (1777), Miskensis (1870), Báticaensis (1950)

Plébánia alapítva/ Parochia erecta: 1733 (1821), 1698 (1843)

Anyakönyvek/ Matriculae adsunt ab anno: 1715 (1844), 1714 (1942)⁸⁴

Templom titulusa: Kisboldogasszony/ Ecclesia ad B. M. V. natam (1822)

Templom méretei: 36 m hosszú, 12 m széles./ Ecclesia 36 m longa, 12 m lata. (1902) 32 m hosszú, 12,5 m széles, hajó magassága 13 m, torony 36 m./ Ecclesia 32 m. longa, 12,5 m. lata, navis intus 13 m. alta, turris 36 m. alta (1942) 35 m hosszú, 14,5 m széles, hajó magassága 13 m, torony 36 m./ Ecclesia 35 m. longa, 14,5 m. lata, navis intus 13 m. alta, turris 36 m. alta (1950)

A templom 1780-ban épült, 1780. nov. 19-én áldották meg. Miután a település nagyobb részével együtt kétszer is leégett, 1849-ben felújították, 1938-ban újrafestették. Az iskolanővérek házában van egy kápolna Jézus Szíve tiszteletére./ Ecclesia ad B. M. V. natam structa 1780. Una cum majore possessionis parte binis vicibus deusta, postremo 1849 instaurata. (1855) Ecclesia...a. 1938. noviter depicta (1942) et benedicta die 19. Nov. 1780. (1950) Adest sacellum SS. Cordis Jesu in domo soror. Ludimag. (1942)

Kegyúr: a Csáki család után, 1825-től az érsek szabad rendelkezése alá került./ Patronus: Stephanus Csáki (1813), Josephus Csák (1821), Liberae Collationis Archiepiscopalis (1825)

Nyelv: magyar, délszláv/ Ling. Hung. Illyr. (1822) magyar/ Hung. (1942, 1950)

Leányegyházak, filiák/ Filiales: Kis-Nána/ Kiss-Nána (1825-1880), Alsószállás (1950), Felsőszállás (1950), Tira (1950)

Házasságok, vegyesházasságok száma/ Matrimonia catholica, mixta: 745/2 (1856), 818/2 (1885), 811/0 (1915), 865/28 (1942)

Szentáldozások száma/ Numerus communionum: 2450 (1856), 2576 (1885), 3837 (1915), 29.400 (1942), 29.100 (1950)

Egyesületek/ Confr. (1942): Katolikus Kör/ Circ. Cath. (278, saját házzal/ dom. propr.), Kalot (105), leányok köre/ Circ. puell. (148), Oltáregylet/ Unio Altaris (247), Rózsafüzér Társulat/ Sod. S. Rosarii (1650), Szívőgárda (200).

Szerzetesek/ Relig. (1942): Kalocsai iskolanővérek/ Soror. Ludimag. Colocen. (3 iskolanővér/ soror. schol., 2 házi nővér/ domest.)

A lakosság vallási megoszlása, lélekszáma/ Status animarum:

Év Annus:	Helység Locus:	Kat./ Gör.Kat.	Gör. Ort.	Ev./ Ref.	Izr. Jud.
1803	Battya	2153	0	0	15
1825	Bática	2600	0	0	20
1825	Kiss-Nána	10	0	0/10	0
1825	summa:	2610	0	0/10	20
1855	Bática	3066	2	1/1	52
1855	Kis-Nána	12	0	0	0
1855	summa:	3078	2	1/1	52

84 Bática anyakönyvezésének kezdete a KFL nyilvántartása szerint: K 1714, E 1714, M 1715.

B.40. Szűz Mária születése. Kisboldogasszony templom, Bática

B.41. Szűz Mária megkoronázása mennyezeti kép. Kisboldogasszony templom, Bática

B.42. Szent István koronafelajánlása. Kisboldogasszony templom, Bática

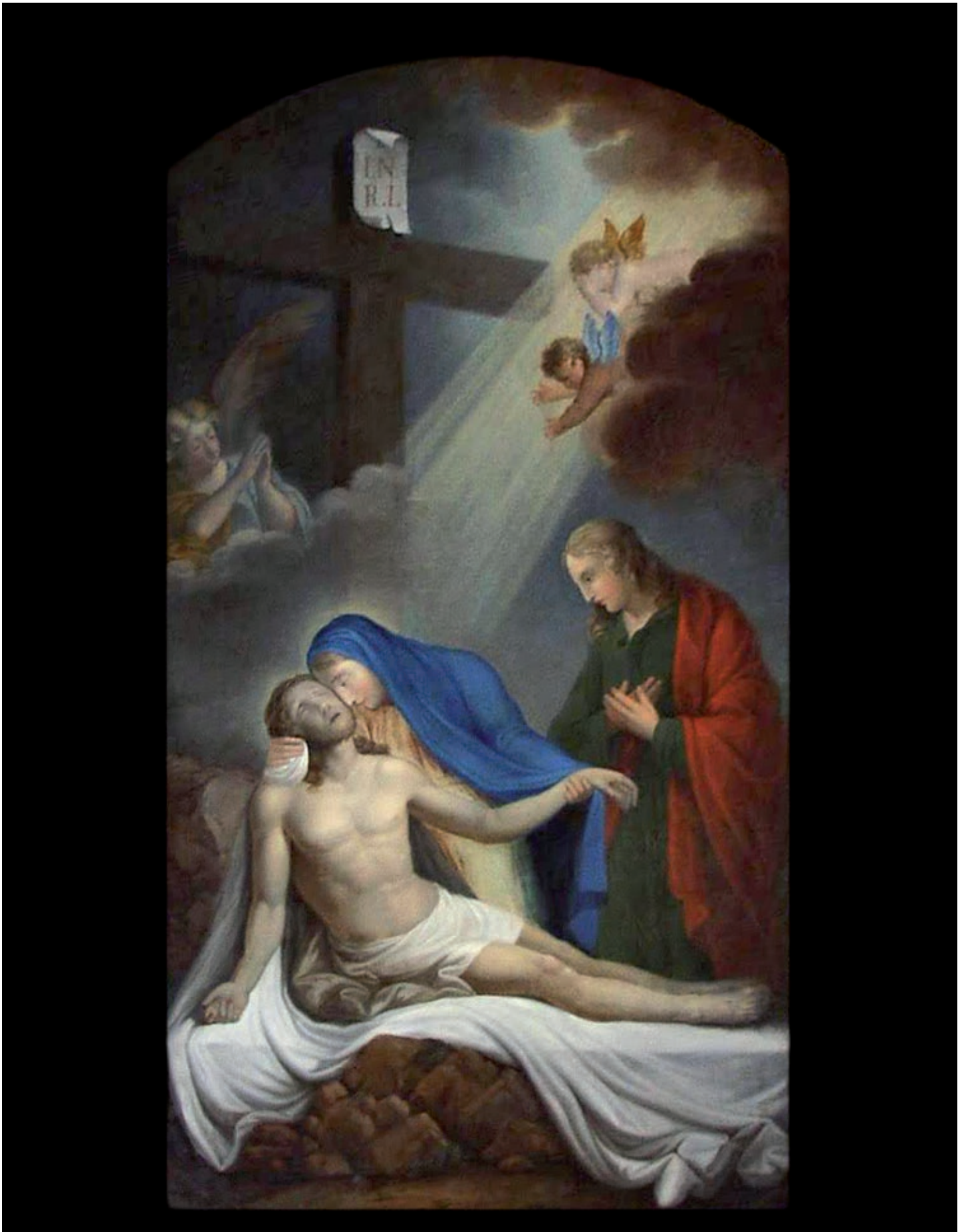

VÁLOGATÁS A KÖNYV „B” RÉSZÉNEK KÉPANYAGÁBÓL

Színes változatban, a „B” rész képfelirataiban vastagon szedve

B.1. Mária mennybe vétele főoltárkép. Nagyboldogasszony Főszékesegyház, Kalocsa

B.3. Fájdalmas Anya mellékoltárkép. Nagyboldogasszony Főszékesegyház, Kalocsa

B.6. Szűz Mária a gyermek Jézussal és jezsuita szentekkel. Szent István (Jezsuita) templom, Kalocsa

B.51. Három királyok hódolata. Szent Fülöp és Jakab templom, Dusnok

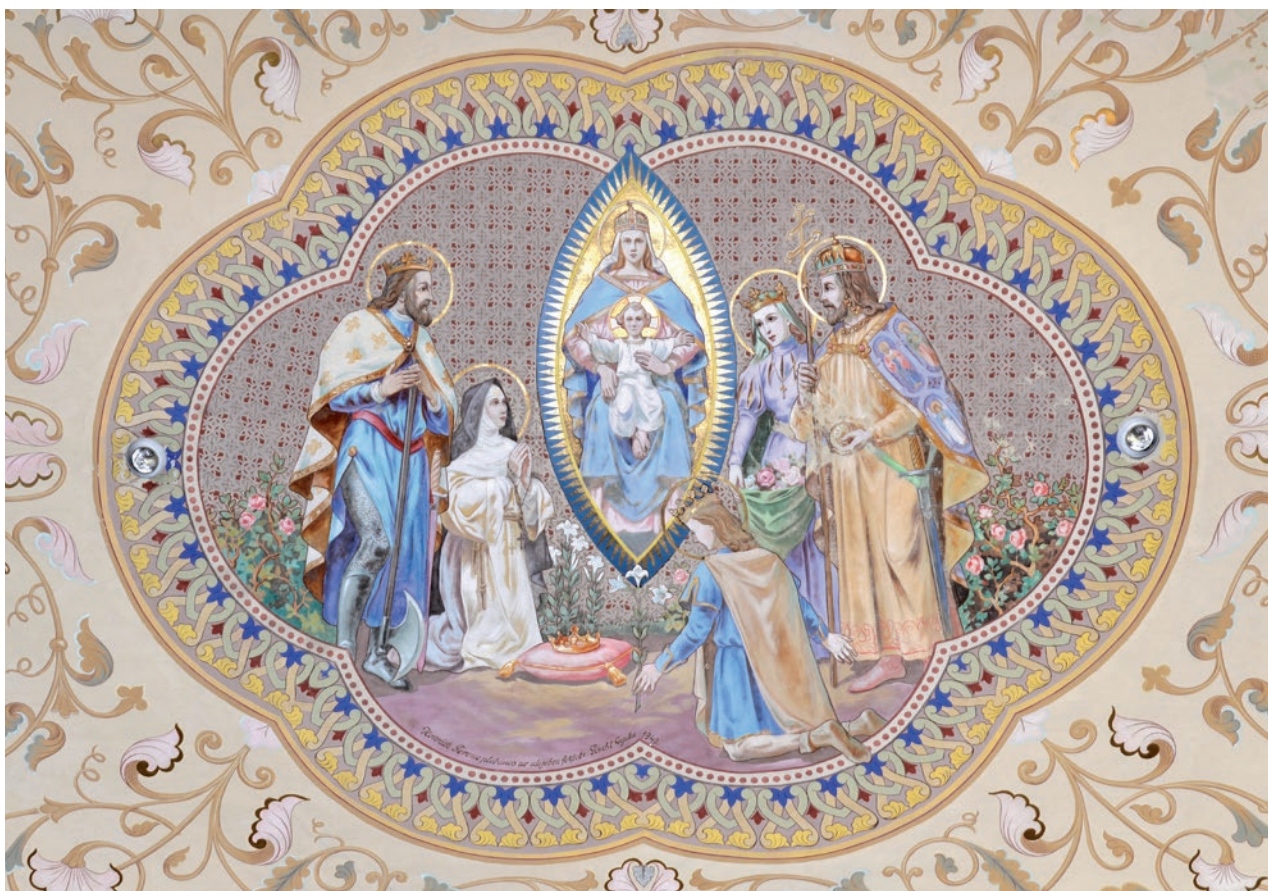
B.52. Jézus először esik el a kereszttel. Szent Fülöp és Jakab templom, Dusnok

B.69. Képház Útmenti Boldogasszony képpel. Foktő

B.83. Szent Család. Szent Benedek templom, Dunaszentbenedek

B.84. Magyarok Nagyszonya az Árpád-házi szentek körében. Szent Benedek templom, Dunaszentbenedek

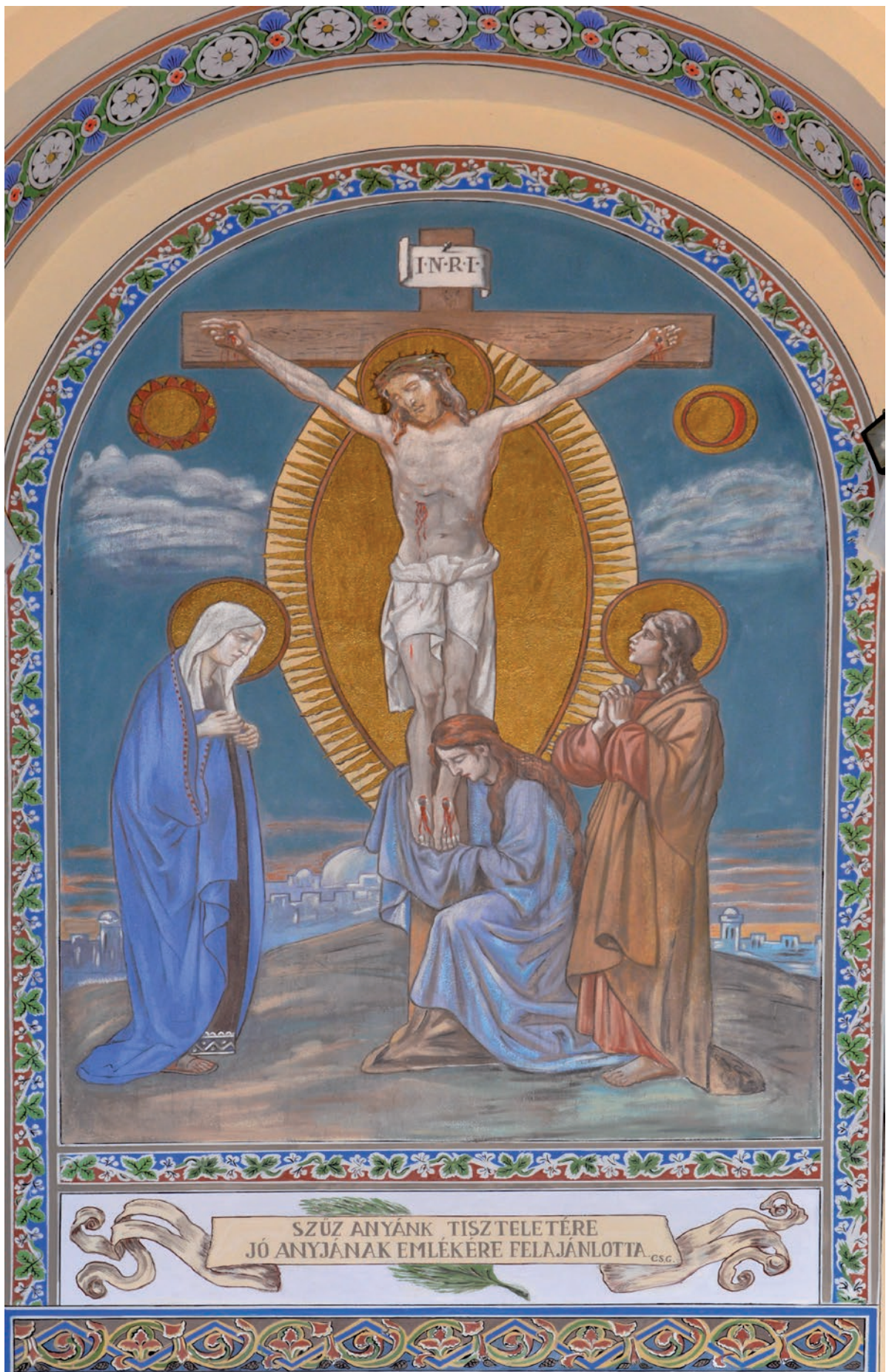

B.109. Magyarok Nagyasszonya üvegablak. Régiszi Szent Ferenc templom, Uszód

B.110. Szent Anna tanítja a gyermek Máriát. Szent Adalbert templom, Homokmégy

SZÜZ ANYÁNK TISZTELETÉRE
JÓ ANYJÁNAK EMLÉKÉRE FELAJÁNLOTTA C.S.G.

B.111. Kálváriajelenet. Szent Adalbert templom, Homokmégy

B.119. Hétfájdalmú Szűz Anya. Szent István király templom, Alsómégy

B.128. Szeplőtelen Fogantatott Mária. Szent Mihály templom, Miske

B.134. Feszület. Magyarok Nagyasszonya kápolna, Kiscsertő

B.157. Angyali üdvözlés. Szent Imre templom, Fischerbócsa

B.163. Realinus Szent Bernát S.J. a gyermek Jézussal és Szűz Máriával. Árpád-házi Szent Margit templom, Bócsa

B.168. Templomi zászló. Árpád-házi Szent Margit templom, Bócsa

B.171. Szűz Mária Szeplőtelen Szíve. Szentháromság templom,
Kecel

B.174. Hordozható Mária szobor. Szentháromság templom, Kecel

B.202. Szűz Mária a gyermek Jézussal. Magyarok Nagyasszonya templom, Csengőd

B.204. Jézus születése mennyezeti kép. Magyarok Nagyasszonya templom, Csengőd

B.208. Lourdes-i Szűz Anya. Fogolykiváltó Boldogasszony templom, Kaskantyú

B.211. Hétfájdalmú Szűz Anya. Szent József templom, Kiskőrös

B.213. Szűz Mária mennybevittele. Szent József templom, Kiskőrös

B.225. Mária születése. Szent Péter és Pál templom, Baja

B.236. Szent József halála. Páduai Szent Antal templom, Baja

B.244. A Szent Sír kápolna Mária-monogramos kovácsoltvas rácsozata. Páduai Szent Antal templom, Baja

B.247. Fájdalmas Szűz Anya. Páduai Szent Antal templom, Baja

B.291. Rózsafüzér Királynője. Nagyboldogasszony templom, Hercegszántó

B.296. Mária bemutatása a templomban. Szent Imre templom, Nagybaracska

B.363. Szeplőtelen Fogantatott Mária. Keresztelő Szent János templom, Érsekcsanád

B.377. Szűz Mária látogatása Erzsébetnél. Sarlós Boldogasszony templom, Nemesnáduvvar

B.391. Szent Család. Mindenszentek templom, Sükösd

B.396. Szepőlötelen Fogantatott Mária. Szent Kereszt felmagasztalása templom, Bácsalmás

B.461. Szent Család. Tours-i Szent Márton templom, Tataháza

B.492. Szent Anna és Szent Joachim a gyermek Máriával. Szent Joachim templom, Mélykút

C.) SEGÉDLETEK

I.) Mária-naptár (Szűz Mária ünnepeinek áttekintő táblázata)

Dátum	Liturgikus név, az ünnep jellege	Népies elnevezés, magyarázat
1.) január 01.	Szűz Mária, Isten anyja (Theotokosz)/ <i>Sollemnitas Sanctae Dei Genitricis</i> parancsolt ünnep, dogmatikus jelleg	Mária istenanyasága, Kiskarácsony/ karácsony nyolcada, az Úr körülmetélése, az istenanyaság misztériuma
2.) január 23.	Mária eljegyzése, menyegzője/ <i>Festum desponsationis Beatae Mariae Virginis</i>	Boldogasszony eljegyzése
3.) február 02.	Urunk bemutatása a templomban/ <i>Purificatio B.M.V., Praesentatio Domini</i> az Úr ünnepei között, dogmatikus jelleg	Gyertyaszentelő Boldogasszony, Boldogasszony tisztulása/ 40 nappal a születés után: Mária tisztulása, az agg Simeon és a Kisded Jézus találkozása
4.) február 11.	Lourdes-i Boldogságos Szűz Mária/ <i>Memoria B. Mariae Virginis de Lourdes</i> szabadon választható emléknap, egyháztörténelmi jellegű	Lourdes-i Boldogasszony/ A Boldogságos Szűz lourdes-i jelenéseinek emlékünnepe, az első jelenés (1858.02.11.) napjához kapcsolódva
5.) március 25.	Urunk születésének hírül adása (Angyali üdvözlet)/ <i>Annuntiatio Beatae Mariae Virginis</i> az Úr ünnepei között, dogmatikus jelleg	Gyümölcsoltó Boldogasszony Boldogasszony fogadása/ 9 hónappal karácsony előtt, Jézus fogantatása, az Ige megtestesülésének pillanata, misztériuma
6.) április 26.	Mária, jó tanács Anyja/ <i>Mater boni consilii</i> egyháztörténelmi jelleg	Mária egyik megszólítása a lorettói litániából
7.) május hónap	Mária hónapja	Római kori eredet: Maia istennő neve (jelentése: anyácska) az újjáéledő természet hónapjában

Eredet, elterjedés	Szokások, néprajz	Ábrázolás
Tanításként az 5. sz-tól (431, Efezusi zsinat), külön ünnepként a 18. sz-tól, 1914-től okt. 11-én ünnepelték, a II. Vat. Zsinat után jan. 1-jén		
15. sz-i francia eredet, 1537-től pápai jóváhagyással, Mo-on Buda felszabadítása után terjedt, Habsburg kezdeményezésre	farsangi szokásokkal, kánai menyegzőre is emlékezve, Szent József kultuszával együtt terjedt (Lipót fia, I. József császárrá koronázásának napja)	
4. sz-tól terjed, 7. sz-tól általános az ünneplése, 1092-ben már Mo-on is kötelező ünnep (az ókori Rómában a tavaszkezdő nap volt, fáklyás felvonulásokkal)	gyertyák szentelése és körmenet, szentelt gyertya gyógyító, védelmező ereje az otthonokban	
1890-től Lourdes vidékén, 1908-tól X. Pius pápa általánossá tette a jelenés 50. évfordulóján	kilenced (9 napon át mondott imák) az ünnephez kapcsolódóan, rózsafüzér imádság szorgalmazása, lourdes-i barlangok építése	
7. sz-tól általános az ünneplése, régen az oltár előtti földre borulás is része volt a liturgiának, a misztériumot övező tisztelet jeleként	ezer Üdvözlégy Mária vagy Úrangyala imádság elmondása jókívánságok teljesülése érdekében, az ünnep előestéjén virrasztás, az oltás és szemzés napja a kerti munkában	
Így titulált freskóábrázoláshoz kapcsolódó csoda helyszínén, az olaszországi Genazzano egyházmegyéjében a 18. sz-tól ünneplik, később több itáliai egyházmegye is átvette	a kegykép filiaciói Mo-on is előfordultak (pl. Pozsony, Sopron, Eger, Buda)	
18. sz-ban a jezsuiták népszerűsítik, a 19. sz. elejétől Rómában is szokásba jönnek a májusi Mária-ájtatosságok, majd egész Európában elterjed	litániák előbb a szentmiséhez kapcsolódóan, majd önállóan, esténként, főként a 19. sz. második felétől	

Dátum	Liturgikus név, az ünnep jellege	Népies elnevezés, magyarázat
8.) május 13.	Fatimai Boldogságos Szűz Mária/ <i>Memoria B. Mariae Virginis de Fatima</i> szabadon választható emléknap, egyháztörténelmi jelleg	Fatimai Boldogasszony/ a Fatimában történt, 1916. máj. 13-1917. okt. 13. közötti jelenések emlékünnepe
9.) május 24.	Szűz Mária, a keresztények segítségé/ <i>Auxilium Christianorum</i> emléknap, egyháztörténelmi jelleg	Fohászként-megszólításként az 1571-es török elleni lepantói győzelem után került a Lorettói litániába
10.) május 24.	Úti Boldogasszony <i>Madonna della Strada</i>	Útmenti/Útszéli Boldogasszony, Országúti Madonna, a jezsuiták római Il Gesu templomának egyik oltárképe
11.) június hónapban	Szűz Mária Szeplőtelen Szíve/ <i>S. Immaculati Cordis B. M. V.</i> szabadon választható emléknap, Jézus Szíve ünnepét követő szombaton	A teljes ártatlanság, valamint a megtestesült Ige és a megváltott ember iránti anyai szeretet jelképe
12.) június 27.	Mindenkor Segítő Szűz Mária	Segítő Mária, Segítő Boldogasszony, Mariahilf/ a Keresztények Segítségé fohász változata
13.) július 02.	Szűz Mária látogatása Erzsébetnél/ <i>Visitatio B.M.V.</i> nem parancsolt ünnep, dogmatikus jelleg	Sarlós Boldogasszony, „Nehézkes” Mária látogatása, Látogató Mária/ Mária és Erzsébet, ill. a két magzat, Ker. Szent János és Jézus találkozása
14.) július 16.	Kármel-hegyi Boldogasszony/ <i>M. B. Mariae Virginis de Monte Carmelo</i> szabadon választható emléknap, egyháztörténelmi jelleg	Kapullárés Boldogasszony, Kármélus Boldogasszony, kármeliták védasszonya/ a Kármelita rend kiváltságos Mária-ünnepe, a skapuláré (vállruha) adományozása Stock Szent Simonnak

Eredet, elterjedés	Szokások, néprajz	Ábrázolás
A II. világháború után terjed, több pápa is járt Fatimában, s a világot, az emberiséget Szűz Mária oltalmába ajánlották	engesztelő elsőszebati ájtatosságok, Fatimai szentmisék május-október között, a hónapok 13. napján, ill. az azt követő vasárnapokon	
1815-től Róma ünnepe, mert VII. Pius pápa ezen a napon tért vissza Napóleon fogságából, később több itáliai és francia egyházmegye, és néhány szerzetesrend is átvette	„Oltalmad alá futunk” ősi antifóna kapcsolódása	
17. sz-tól tisztelik a kegyképet, 1683-ban megkoronázták, ünnepét a jezsuiták kérésére XIII. Leó pápa, 1890-ben engedélyezte	hasznló kegyképek, ábrázolások Mo-on is előfordultak, a jezsuiták szívesen terjesztették	
17. sz-ban kezdeményezték, Franciaországban terjedt, XII. Pius pápa tette általánossá 1944-ben (aug. 22-i dátummal), 1969-ben a II. Vat. Zsinat után helyezték át időpontját	A fatimai üzenetben szerepel a világ fölajánlása a Szepőlótelén Szívnek, elsőszebati ájtatosságok öt egymást követő hónapban	
török elleni háborúkhöz és az azt követő pestisjárványokhoz kapcsolódott, 20. sz-tól a redemptoristák és néhány észak-amerikai egyházmegye ünnepli	„Most segíts meg, Mária” - népi imák, Mariahilf képek	
13. sz-tól, a minoriták kezdeményezték, VI. Orbán pápa (1378-89) rendelte el az egész egyház számára, a középkorban vigiliáját, nyolcadát is emlegették	gyógynövények és virágok megáldása, aratás kezdete, búzakeronák (összefonó kalászcsonók) elhelyezése szobákban	
A kármeliták a 14. sz-tól ünneplik, 1587-től pápai jóváhagyással, XIII. Benedek pápa 1726-ban az egész egyházra kiterjesztette	skapuláré-társaságok, a vállruhát hívek is viselték Mária különleges tiszteletének és oltalmának jeleként (II. József idején a szerzetesrend és a társaságok is nagyrészt megszűntek, de viselése továbbra is előfordult)	

Dátum	Liturgikus név, az ünnep jellege	Népies elnevezés, magyarázat
15.) augusztus 05.	Szűz Mária római főtemploma (Sta Maria Maggiore) szentelési évfordulója/ <i>Dedicatio B.M.V. ad nives</i> egyház történelmi jelleg	Havi Boldogasszony, Havas Boldogasszony/ 453-ban a Sta. Maria Maggiore bazilika helyét a legendás havazás jelölte ki
16.) augusztus 15.	Szűz Mária mennybevétele/ <i>Assumptio B.M.V. (Dormitio Sanctae Mariae)</i> parancsolt ünnep, dogmatikus jelleg, kapcsolódó dogma 1950-ben	Nagyboldogasszony, Nagyasszony/ Mária halálának, elszenderedésének és test szerinti mennybevételének ünnepe, Mo-on Szent István korona-felajánlása is kapcsolódik az ünnephez, Patrona Hungariae gondolattal
17.) augusztus 22.	Boldogságos Szűz Mária Királynő/ <i>Memoria B. Mariae Virginis Reginae</i> kötelező emléknap, dogmatikus jelleg	Mária királynői méltósága (származás Dávid király családjából, Jelenések könyvében csillagkorona, királynő megszólítás ősi hagyománya stb.)
18.) augusztus 27.	Mária hét öröme	Mária életének hét eseménye: angyali üdvözlés, vizitáció, Krisztus születése, Háromkirályok imádása, találkozás Simeonnal, a 12 éves Jézus megtalálása, Mária megkoronázása
19.) szeptember 08.	Szűz Mária születése/ <i>Nativitas Beatae Mariae Virginis</i> nem parancsolt ünnep, dogmatikus jelleg	Kisboldogasszony, Kisasszony napja/ Szűz Mária születésének ünnepe
20.) 08.15-től 09.08-ig	Nagyboldogasszonytól Kisboldogasszonyig	kétasszonynap, kétasszonyköze
21.) szeptember 12.	Szűz Mária Szent neve/ <i>Memoria Sanctissimi Nominis Mariae</i> szabadon választható emléknap, dogmatikus jelleg	Mária névadásának ünnepe

Eredet, elterjedés	Szokások, néprajz	Ábrázolás
Titulusként a 14. századtól terjedt, az ünnepet 1568-ban, V. Pius pápa vette fel a Római Kalendáriumba, a tridentin zsinat tanácskozásainak egy része is ebben a bazilikában folyt	római kegyképének másolatai (Mater admirabilis) elterjedtek, asszonyi munka és sütés tiltása is jellemző volt ezen a napon	
7. sz-tól terjedt el Nyugaton, 8. sz-tól hivatalos ünnep. A keleti egyházban már az 5. sz-tól, elszenderedés, átmenetel néven.	gyógynövények és virágok megáldása, aratás befejezése, Mária-koporsók építése, díszítése, virrasztás mellettük, temetőlátogatás, búcsújárás a Mária-kegyhelyeken	
1954-ben rendelte el XII. Pius pápa		
13. sz-tól, a szerviták terjesztették, a hét örömteli esemény a 15. sz-ra állandósult, mintegy Mária hét fájdalmának párjaként		
7. sz-tól általános, Mo-on már a 11. sz-ban számon tartott ünnep, a középkorban vigiliája és nyolcada is volt	vetés kezdete, búcsújárási alkalom, napfelkelte várása a szabadban a „Hajnali szép Csillag” (Stella puerpera Solis) tiszteletére, Űranyala-koszorú (12 imádság Mária 12 csillagú koronája emlékére)	
		
Ünnepként a 16. sz-ban jelent meg, majd Bécs 1683-as felmentése után, XI. Ince pápa rendelte el általános ünnepként	passaui Mariahilf-kegykép tisztelete, terjedése	

Dátum	Liturgikus név, az ünnep jellege	Népies elnevezés, magyarázat
22.) szeptember 15.	Fájdalmas Szűz (a Szent Kereszt felmagasztalása ünnep utáni napon)/ <i>Memoria B. Mariae Virginis Perdolentis</i> kötelező emléknap, dogmatikus jelleg	Hétfájdalmú Szűzanya, Fájdalmas Anya, Fájdalmas Boldogasszony/ a kereszt alatt álló Mária fájdalmának emlékére
23.) szeptember 24.	Fogolykiváltó Boldogasszony/ <i>B.M.V. de Mercede</i>	Háttérben a török elleni háborúk fogolykiváltó tevékenysége
24.) október hónap	Rózsafüzér imádság hónapja	kapcsolódik a Rózsafüzér Királynője ünnepéhez
25.) október 07.	Rózsafüzér Királynője/ <i>Memoria B. Mariae Virginis a Rosario</i> kötelező emléknap, egyháztörténelmi jelleg	Olvasós Boldogasszony, Győzelmes Boldogasszony/ török elleni győzelmek emléke
26.) október 08.	Szűz Mária, Magyarok Nagyasszonya, Magyarország Főpátrónája/ <i>Patrona Hungariae</i> történelmi jelleg	Regnum Marianum gondolatkör, Mo. felajánlása Mária oltalmába
27.) október 16.	Mária tisztasága/ <i>Mater purissima</i>	Tisztaságos Anya (Lorettói Litánia egyik fohásza) ünnepe
28.) november 21.	Szűz Mária bemutatása/ <i>Praesentatio Beatae Mariae Virginis</i> kötelező emléknap, dogmatikus jelleg	Mária bemutatása a templomban, 70 nappal születése után

Eredet, elterjedés	Szokások, néprajz	Ábrázolás
Németeknél 15. sz-tól, a szerviták a 17. sz-ban már pápai jóváhagyással, 1814-től rendelte el általános ünnepként VII. Pius pápa	búcsúk szervita és ferences templomokban, Pieta, hét tör, hét karddal sebzett szív ábrázolások, Ómagyar Mária-siralom 13. sz-i nyelvemlékünk kapcsolódása	
Ünneplése a mercedáriusok rendjében kezdődött, 1696-tól volt általános ünnep		
XIII. Leó pápa a 19. sz. végén októbert Szűz Mária hónapjának nyilvánította	az elmondott imádságok mintegy Mária rózsakoronáját alkotják	
Rómában V. Pius pápa rendelte el a lepantói győzelem (1571.10.07.) emlékére, általánossá az 1716-os péterváradi győzelem után vált	rózsafüzér imádság terjedése	
1896-tól, a magyar millennium alkalmából engedélyezte XIII. Leó pápa, Vaszary Kolos hercegprímás kérésére	Mária ábrázolása a Magyar Szent Koronával a fején	
1751-ben engedélyezték Portugáliának, később Itáliában is terjedt, a teatinusok és szerviták is ünnepelték		
14. sz-i eredet, 1585-ben V. Sixtus pápa jóváhagyta általános ünneplését, keleten ősi, a jeruzsálemi Mária-templom dedikációs emléknepja Jusztiniánusz császár idejéből	Mo-on bizánci hatásra már 1200 táján jelen volt az ünnep	

Dátum	Liturgikus név, az ünnep jellege	Népies elnevezés, magyarázat
29.) december 08.	Szűz Mária szeplőtelen fogantatása/ <i>Immaculata Conceptio B.M.V.</i> parancsolt ünnep, dogmatikus, kapcsolódó dogma 1854-ben	Földtiltó Boldogasszony, Eketiltó Boldogasszony, Keleti egyházban: Anna foganása
30.) december 10.	Loretto-i ház (Casa Santa) ünnepe egyháztörténelmi jelleg	Szűz Mária házáat a legenda szerint a 13. sz. végén a angyalok költöztették át Názáretből előbb Dalmáciába, majd Lorettoba
31.) december 18.	Mária születésének várása	Karácsony előtt 7 nappal, a készülődés jegyében
32.) kedd	Mária születésének napja a hagyomány szerint (a kedden teremtett „Föld szülte Annát, Anna szülte Máriát, Mária szülte a világ Megváltóját”)	Szent Anna, Mária édesanyja a néphagyományban „Kedd asszonya” vagy „Keddasszony”
33.) szombat	A Bold. Szűz Mária napja	Szűz Mária szombatja/ emlékezés Máriára imákkal és szokásokkal (a középkorban gyakran az ütközetek választott napja)

Szűz Máriával kapcsolatos dogmák, kötelező erejű hittételek az Egyház tanításában:

Szűz Mária szűz (431-es, Efezusi, III. Egyetemes Zsinat) – Szűz Mária istenanyasági méltóságából következik, hogy a katolikus hittétel szerint Szűz Mária egyaránt szűz a szülés előtt, a szülésben és a szülés után.

Szűz Mária anya (431-es, Efezusi, III. Egyetemes Zsinat) – Szűz Mária valósággal Isten anyja, hiszen „az Ige testté lett”.

Szűz Mária mentes az áteredő büntől (1854. dec. 8.) – A mindenható Isten páratlan kegyelméből és jóságából Jézus Krisztusnak, az emberi nem Megváltójának érdemeire való tekintettel Szűz Mária szeplőtelenül (büntelenül) fogantatott, azaz létének első pillanatától mentes volt az áteredő büntől.

Eredet, elterjedés	Szokások, néprajz	Ábrázolás
Európában a 12. sz-tól, főként ferencesek terjesztik, IV. Sixtus pápa 1476-ban vette föl a Római Kalendáriumba. Mo-on bizánci hatásra a 12. sz-ban már ünneplik, királyaink terjesztik (1947-ben törölték a munkaszüneti napok közül)	Napbaöltözött Asszony ábrázolások, Immaculata-szobrok oszlopokon (pestisoszlopok), tizenkét csillagú olvasó imádkozása	
A 14. sz-tól látogatott búcsújáró hely, az ünnepet 1961-ben törölték a római naptárból.	Lorettói litánia, Fekete Madonna szobra, ikonográfiai párhuzamok, a kápolnát idéző épületek szerte Európában	
16-18. sz-ban terjedt, főként Itáliában, helyi jellegű maradt		
késő középkortól kilenckeddi ájtatosság, egymást követő hónapok első keddein (ritkábban egymást követő hetekben)	Szentannakeddek tartása böjttel, imádsággal, asszonyi munka szüneteltetésével párkeresés, foganás, szülés, családi problémák esetén	
8. sz-tól saját misével, 10. sz-tól saját officiummal, 13. sz-tól esti litániák	a néphit szerint ki kell sütnie a napnak, hogy a kis Jézus ruhácskái megszáradhassanak, fehér kötény viselése, fehér abrosz az asztalon, délutáni munkaszünet, imádságok	

Szűz Mária testestül, lelkestül felvétetett a mennybe (1950. nov. 1.) – Szűz Mária égi születésnapját keleten az V. századtól, később nyugaton is megünnepelte az Egyház. Teológiai viták után, több millió ember kérését is figyelembe véve hirdette ki XII. Pius pápa ezt a dogmát.

Készült a Liturgikus naptár, a Magyar Katolikus Lexikon vonatkozó szócikkeinek, és Bálint Sándor: Ünnepi kalendárium 1-2. c. művének felhasználásával.

II.) Szűz Mária kultuszához kapcsolódó egyházművészeti emlékek a Kalocsai Főegyházmegyében - művészettörténeti áttekintés

1.) Bevezető

Jelen művészettörténeti áttekintés alapját a Kalocsai Főegyházmegye 1950-1951 között beküldött plébániai jelentései adták. 2015-ben ezek alapján mértük fel az egyházmegye Mária-kultuszhoz kapcsolódó, ma látható emlékeit. Vizsgálódásaink során egy művészi kivitelében, anyagában, készítési technikájában nagy változatosságot mutató tárgy-együttes bontakozott ki a szemünk előtt.

Az alábbiakban kronologikus rendben haladva ismertetjük a fontosabbnak tartott Mária-ábrázolásokat. A válogatás alapját nem csupán az egyes darabok művészi kivitele, értékessége jelentette, sokkal inkább az, hogy az egyházmegye Mária-kultuszhoz kapcsolódó fontosabb tárgy-csoportjait ismertetjük. A Mária-ábrázolások szakrális terekben (templom, kápolna) őrzött emlékeit találhatja itt meg az olvasó, úgy, mint pl.: falképek, festmények, szobrok, üvegablakok bemutatását. Ötvöstárgyak, liturgikus textilek ismertetésére ennek a tanulmánynak keretei nem lettek volna elegendőek, ezek adatait az 1950-51-es jelentések sem tartalmazták. A művészettörténeti összefoglalást az egyházművészeti emlékek színes fotói gazdagítják.

2.) Középkori előzmények

A kalocsai érsekség középkori történetére vonatkozóan sajnos csak kevés forrás maradt ránk. Ezekből látható, hogy az 1241-1242-es tatárjárás komoly csapást jelentett a területre nézve, de a 14. századra ismét megerősödött az egyházszerkezet. Ebben az időszakban már több mint 300 plébániával és két impozáns főpapi központtal (Kalocsa és Bács), rendelkezett az egyházmegye. A középkori „virágzásnak”, az egyházszerkezet működésének a török hódoltsági időszak vetett véget. A 17. század végére az elnéptelenedett vidéken az egyházmegye templomainak, szerzetesi intézményeinek nagy része elpusztult, s az érsekség középkori egyházművészeti emlékei elvesztek, elenyésztek.

Az említett körülmények miatt nehéz képet alkotni a középkori Mária-kultusz feltehetően gazdag emléktárházáról. Fraknói Vilmos történetíró sorai alapján a következőképpen tárul elénk: „Az érsekség kalocsai és bácsi székesegyházát és palotáját szobraival, festményeivel, öltönyeivel, edényeivel, könyv- és levéltáraival együtt mintha a föld nyelte volna el. Pedig teljesen kétségtelen, hogy a művészet és a tudomány kincsei épp oly gazdagságban voltak itt feltalálhatóak, mint Esztergomban vagy Zágrábban.”²⁷⁰ A kalocsai és bácsi egyházi központok liturgikus felszerelését, egyházművészeti alkotásait egyrészt külföldi, főleg itáliai műhelyekből, másrészt budai mesterektől vásárolták az érsekek.²⁷¹ Székesegyházaik rendelkeztek a szertartások elvégzéséhez szükséges könyvekkel is. Bár a két érseki székhely

270 FRANKÓI VILMOS: Váradai Péter kalocsai érsek misekönyve. IN: Magyar Könyvszemle. Tizenharmadik folyam. I-IV. füzet. 1888. január-december. Kiadja: Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtára. Budapest, 1889. 1. o.

271 Az érseki székhelyek liturgikus rendeltetésű tárgyainak beszerzéséről érdekes adat olvasható Váradai Péter kalocsai érsek fennmaradt gazdag levelezésében. 1496-ban pl. több megbízottját küldte Itáliába, hogy kegytárgyakat (kelyheket, szentségtartókat, díszes keresztek, drágakövekkel kirakott misekönyveket, hímtett miseruhákat) vásároljanak a bácsi és a kalocsai székesegyház részére. Váradai Péter „selymes” bácsi vára. IN: KALAPIS ZOLTÁN: Az alvidék évszázadai; Újvidék – Forum Könyvkiadó, 2006, 59-78. o. Váradai Péter több mint 150 levélből álló gyűjteményét WÁGNER KÁROLY jezsuita történetíró tette közzé először 1776-ban, „*Epistolae Petri de Warda*” címmel.

középkori könyvállományáról nem maradtak fenn részletes leltárok, de a ma ismert, innen származó példányok nívós gyűjteményekről árulkodnak.²⁷²

Nincsenek forrásaink, leírásaink az egyházmegye középkori plébánia-templomairól sem. Feltehetően ezek a szakrális épületek jóval szerényebb liturgikus felszereléssel, egyházművészeti emlékekkel rendelkeztek.

A Mária-kultuszra utaló fontos jelek számunkra a középkori érsekség területén lévő, Szűz Mária tiszteletére szentelt kolostorok és prépostságok, melyek a török hódítás időszakáig működtek, pl.: a Boldogságos Szűz Máriáról nevezett bélakúti apátság, a bácsi és zimonyi ferences kolostor, a jóthi prépostság, az ágostonrendiek bátmonostori kolostora.²⁷³ Bár ezeknek felszereléséről sincsenek adataink, feltételezhető, hogy alapítóik bőkezűségük köszönhetően nem szenvedtek hiányt semmiben. Templomaikat, kolostori épületeiket szép és értékes egyházművészeti emlékek díszíthették.²⁷⁴

A török uralom idején az egyházmegye lakosságának lelki gondozását ferences és jezsuita misszionáriusok végezték. Mindkét rendnek nagy szerepe volt a Mária-tisztelet terjesztésében, a helyi, vallási hagyományok továbbélésében.

Egy magyar jezsuita 1675-ben, egy püspök-kinevezési eljárás során tett tanúvallomásaiban a kalocsai székesegyházról a következőket említi: „A székesegyház önmagában hatalmas volt, a Mennyebe felvett Boldogságos Szűz Mária tiszteletére kváderkövekből épült, de a törökök teljesen lerombolták...” Hasonló visszaemlékezések a főtemplom Mária-titulusára vonatkozóan több helyen is előfordultak még a 18. század elején is. Az említett adatok azért érdekesek, mert a történeti irodalomban egyébként a középkori Kalocsa székesegyházainak védőszentjeként Szent Pál neve maradt fenn.²⁷⁵ Elképzelhető tehát, hogy a közép-

---

272 Váradi Péter érsek (1481-1501) könyvtárának több kötetét is ismerjük, melyeket különböző gyűjtemények őriznek. Oxfordban őrzik *Szent Pál Theophülaaktosz kommentárjával* ellátott 1477-ben kiadott leveleit. A budapesti Egyetemi Könyvtár tulajdonában van IX. GERGELY PÁPA 1479-ben kiadott *Decretalis*. A Román Tudományos Akadémia kolozsvári könyvtárában őrzik NICOLAUS LYRA 1481-ben megjelent *bibliamagyarázatát*. A bolognai Egyetemi Könyvtárban található NÜSSZAI SZENT GERGELY Mózes *életéről* írt műve. Az Országos Széchényi Könyvtár őrzi 1498-ban, Budán nyomtatott *Missale Strigoniense*-jét, melyet feljegyzései egészítenek ki. Az egyes szertartások ismertetésénél az érsek leírta a kalocsai egyházmegyében használatos formulákat, melyek eltértek az esztergomi gyakorlattól. Kálmáncsehi Domonkos érsek (1503) könyvtárának egyetlen ismert kötete FRANCESCO DA CASTELLO *Breviariuma*, melyet az Országos Széchényi Könyvtárban őriznek. A középkori káptalani könyvtár mindössze két kötete ismert, melyek a gyöngyösi ferences rendház könyvtárából kerültek vissza Kalocsára: SZENT IZIDOR *Etymologiae* című, 1472-ben megjelent munkája és Szent Ágoston 1495-ben kiadott beszédei. Valószínűleg magánáhitati célokat szolgált a jelenleg az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött, 1387 előtt készült *Breviarium Colocense*, melyet a bejegyzése szerint a Kalocsa-Bácsi Főegyházmegyében használtak. Ld. bővebben: BOROS ISTVÁN: *A kalocsai főszékesegyházi könyvtár*. Budapest, 1994. 9-16. o. *Kódexek a középkori Magyarországon. Kiállítás az Országos Széchényi Könyvtárban*. Budapest, 1985. 112., és 141-142. o.

273 ÉRDÚJHELYI MENYHÉRT: *A kalocsai érsekség a renaissance-korban*. Zenta, 1899. Bélakúti apátságra vonatkozóan ld.: 195-198. o., bácsi ferences kolostorra vonatkozóan ld.: 220-221. o., ágostonrendiek bátmonostori kolostorára vonatkozóan ld.: 217. o.

Zimonyi ferences kolostorra vonatkozóan ld.: Katona István I. kötet, 51. o.

Jóthi prépostságra vonatkozóan ld.: *A Kalocsa-Bácsi Főegyházmegye történeti sematizmusa 1777-1923*. Szerk.: LAKATOS ANDOR. Kalocsa, 2002. 66-67. o.

274 A tatárjárás előtti időszak gazdagságát jól érzékeltetik az akkor elpusztult bugac-felsőmonostori bazilika és monostor romjainak feltárása során előkerült leletek: biblia- és misekönyvveretek, kódexek előlapjai, aranyozott, limoges-i zománccal díszített tárgyak, Szent Péter ereklyetartója. Ld. bővebben: ROSTA SZABOLCS: *Egy elfeledett nemzeti monostor. Bugac-Felsőmonostor- Pétermonostora*. IN: *Régészeti kalandozások. A régészet legújabb hazai eredményei. Új technológiák a kutatásban és a prezentációban*. Szerk.: NAGY GÁBOR MIKLÓS. Budapest, 2013. 7-9. o.

275 TÓTH TAMÁS: *A Kalocsa-Bácsi Főegyházmegye 18. századi megújulása Patachich Gábor és Patachich Ádám érsek idején (1733-1784)*. Budapest-Kalocsa, 2014. A titulus-kérdés felvetése, részletes leírása: 51-53. o. Ld. továbbiakban: TÓTH TAMÁS 2014.

korban több alkalommal is jelentősen átépített kalocsai székesegyház időközben titulust is váltott, s amennyiben ez így történt, az egy újabb fontos adalék az egyházmegyében megnyilvánuló középkori Mária-tisztelethez.

3.) Az egyházmegye Mária-kultusszal kapcsolatos korai emlékei

A török kiűzése és a Rákóczi-szabadságharc befejeződése után, a 18. században indulhatott meg a főegyházmegye újjászervezése-újjáépítése, területének benépesítése. A folyamatot lassította az érsekség nehéz anyagi helyzete. A török uralom időszakában idegen kézre került birtokok visszaszerzésének ügye is nehezen haladt előre. Az egyházmegye gyéren lakott részeinek „földbősége” viszont vonzotta a betelepülőket, s a magyar népeség mellé bunyevácok, sokácok, szerbek, szlovákok, németek is érkeztek.

3.1.) A hajósi, császártöltési és a jánoshalmi kegyszobor

A Bussen-hegy²⁷⁶ környéki német telepeseikkel érkezett Hajósra az egyházmegye legkorábbi Mária-kultusszal kapcsolatos emléke, a gyermek Jézust karjában tartó Mária 15. századi, késő gótikus szobra.

C.1. A hajósi Szent Imre templom rokokó főoltára

C.2. A késő gótikus hajósi kegyszobor. Hajósi Szent Imre templom

276 A Bussen-hegy a németországi Baden-Württemberg tartomány délkeleti részén fekvő Oberschwaben-ben található.

A szobrot 1726-ban Dietelhofenből hozta magával Anna Maria Hall, az ottani plébános rokona.²⁷⁷ Készítője feltehetőleg Michael Erhart (1440 körül-1522) ulmi mester volt, aki valószínűleg a Dietelhofen közelében fekvő zwiefalteni bencés apátság számára is dolgozott. A kegyszobor az apátság számára készülhetett és innen került később Dietelhofenbe.²⁷⁸ A hajósi templom 1730-as felszentelését követően egy ideig a Szent Antal mellékoltáron állt. Számos csodálatos gyógyulás történt a Mária szobor előtt, melyeket az érseki hatóság 1749-ben és 1752-ben vizsgált meg.²⁷⁹ Miután ezek hitelességéről meggyőződtek, a szobrot áthelyezték a főoltárra. 1794-ben VI. Pius pápa Hajóst kegyhely rangra emelte.²⁸⁰ A kegyszobor jelenleg restaurált formájában látható, a munkát Radovics Krisztina végezte 1988-89-ben.²⁸¹ Radovics a szobor eredeti gótikus megformálását szerette volna megmutatni, ennek szellemében eltűntette a későbbi átalakítások nyomait, pl.: megszüntette a szobor 17. században kialakult öltöztetős jellegét. Mária két kezében fekszik a ruhátlan kis Jézust, aki arany színű országalmát tart a kezében. Ezüst-fehér csíkos, színes virágokkal sűrűn díszített ruhát és pöttyös köpenyt visel, fején korona látható. Lábainál a megszemélyesített holdsarló arcában a készítő mester valószínűleg saját magát faragta meg. Szilárdfy Zoltán művészettörténész a szobor lábánál ábrázolt holdsarlóból arra következtetett, hogy a 15. vagy a 16. században a szobor eredetileg a Napbaöltözött Asszonynak készült.²⁸²

C.3. A hajósi kegyszobor Jordánszky Elek könyvében

C.4. A hajósi kegyszobrot ábrázoló szentkép. A 18. századi rézmetszetről készült fotó

277 LUKÁCSY ISTVÁN: *A hajósi csodatevő Mária-szobor és kegyhely története*. Kalocsa, 1937. 18-19. o. Ld. továbbiakban: Lukácsy 1937.

278 SZENTKIRÁLYI MIKLÓS festő-restaurátorművész szóbeli közlése. Michael Erhart ulmi szobrászmester életére vonatkozóan ld. még: STOLBERG-WERNIGERODE, OTTO ZU: *Neue deutsche Biographie*. 4. kötet. Berlin, 1959. 583-584. o.

279 Lukácsy 1937. 18-19. o.

280 Lukácsy 1937. 28-30. o.

281 KFL.I.1.b. Hajós. A kegyszobrot először 1937-ben restaurálták, a feladattal Zichy Gyula érsek Krasznai Lajos szobrászművészt bízta meg. A restauráláshoz kikérték az Országos Egyházművészeti Tanács véleményét is. A kegyszobor a 17. század második felében még eredeti helyén „átélt” egy tűzvészt, melynek során sérült festése és egyes részei. Krasznai a restaurálás során pótolta bal karját, mellkasának hiányzó részeit. A kegyszobor mind a mai napig az ekkor kialakított szoborfülkében áll. A szobor következő restaurálását, 1988-1989-ben Radovics Krisztina végezte.

282 Barna Gábor: *Búcsújáró és kegyhelyek Magyarországon Panoráma*, Budapest, 1990. 78-79.old.

C.5-C.8. A hajósi kegyeszobor állapota az 1988-1989-ben végzett restaurálás előtt

C.9. A hajósi kegyzsobor az 1988-1989-ben végzett restaurálás előtt

C.10. A hajósi kegyzsobor gyermek Jézus figurája az 1988-1989-ben végzett restaurálás előtt

C.11. Az öltöztethető hajósi kegyzsobor rekonstrukciója

C.12. A hajósi kegyzsobor Szűz Mária alakjának eredeti koronája

C.13. A császártöltési Szeplőtelen Fogantatott Mária. Császártöltési Szent Simon és Tádé templom C.14. Hordozható Mária szobor. Jánoshalmi Szent Anna templom

A császártöltési templom 18. század első feléből származó, barokk Szeplőtelen Mária (Immaculata) szobra is német telepesekkel érkezett 1743-ban. Egészen 1948-ig a régi községháza fali fülkéjében állt, s csak utána került be a templomba.²⁸³ Az egyház ugyan hivatalosan csak 1854-ben hirdette ki Szűz Mária szeplőtelen fogantatásának (Immaculata Conceptio) és minden bűntől való mentességének dogmáját, kultusza már a középkorban elterjedt Európában. Hazai képi ábrázolásai a középkori hagyományok és Szűz Máriára vonatkozó teológia és lelkeségi irányzatok sűrített, gyönyörű, vizuális megfogalmazásai. Számos egyházművészeti emléken a Napba Öltözött Asszony attribútumaival jelenik meg Mária, lába alatt holdsarlóval, feje körül csillagkoszorúval. Alakját gyakran a nap sugarai, fénye veszi körül. A hagyományos ikonográfiájához tartozik még a földgömbre tekeredett, szájában almát tartó, kígyó, melynek fején mezítelen lábbal tapos Mária. A császártöltési templom kegyzsobora Máriát nem napba öltözve ábrázolja, mégis hosszú, fehér, földig érő ruhájával, aranszínű, jobb vállán átvetett, dereka körül lebegő, dúsan redőzött köpenyével az Apokalipszis égi asszonyát idézi meg. Tekintetét az ég felé emeli, kezeit imára kulcsolja. Lába alatt a fölgömbre tekeredett kígyó látható.

A jánoshalmi Szent Anna templom 18. század második felében készült „Szűz Mária a gyermek Jézussal” szobrának sorsával kapcsolatban nem maradtak feljegyzések. Tematikailag a fentebb bemutatott kegyzsobrokhoz kötődik. Az ismeretlen mester kvalitásos alkotása a templom jobb oldali kápolnájában kialakított egyházművészeti kiállításon látható.

283 BÁNÁTI MIKLÓS: *Huszonkét évtized az új hazában. Császártöltés község történelmi adattára.* 1964, Kecskemét. 172. o.

3.2.) A kalocsai érseki palota kápolnájának 17. századi „Angyali üdvözet” festménye

Mária Terézia Patachich Ádám érsek (1776-1784) számára egy 17. századi, ébenfából készült, házi oltárkát adományozott, melynek festménye az „Angyali üdvözet” jelenetét ábrázolja.

Patachich érsek a kalocsai érseki palota építetőként, az 1780-as években már elsősorban a belső dekorációra, a berendezésre összpontosította figyelmét. 1783 ősze-1784 tavasza között készültek el az érseki palota első emeleti, reprezentatív tereit díszítő freskók. Franz Anton Maulbertsch munkái az érseki magánkápolna, a kabinetszoba mennyezetén és a két emelet magasságú, műmárvány borítással díszített nagyebédlő falain ma is láthatóak.

Az uralkodónő ajándékát Patachich érsek magánkápolnájának oltárarchitektúrájába építtette be.²⁸⁴

C.15. Angyali üdvözet. Kalocsai Érseki Palota Gyümölcslő Boldogasszony kápolnája (érseki magánkápolna)

C.16. Főoltár a Mária Terézia adományozta, beépített ébenfa oltárkával. Kalocsai Érseki Palota Gyümölcslő Boldogasszony kápolnája (érseki magánkápolna)

Az Angyali üdvözetet ábrázoló festmény jól illeszkedett a kápolna főpásztor által megálmodott ikonográfiájába. A megtestesülés hírért hozó angyalt Mária a mennyei nászszobára emlékeztető szobabelsőben, egy olvasópulttal és baldachinos ágygal berendezett enteriőrben fogadja. Az érseki kápolna mennyezetén az égi szféra eseményét, a megtestesülés dicsőítését ábrázoló freskó és a földi eseményeket megjelenítő, „Angyali üdvözet”-oltárkép a tabernákulumban pihenő Úrral az Oltáriszentség titkait jeleníti meg a hívő lélek számára.

Az ébenfa oltárkát 1868-tól több kiállításon is bemutatták. 1872-ben, a bécsi világkiállítás magyarországi előkészítését végző bizottság elnökeként Henszlmann Imre kereste meg a kölcsönzés ügyében Haynald Lajos érseket. Levelében reményét fejezte ki, hogy az 1873-

284 Patachich Ádám érsek 1784-es hagyatéki leltára. Forráskiadvány. Szerk.: LAKATOS ADÉL. Kalocsa, 2013. (A Kalocsai Főegyházmegyei Gyűjtemények kiadványai 7.).

ban rendezendő tárlat alkalmat nyújt majd a festmény készítőjének beazonosításához.²⁸⁵ Később az 1884-ben rendezett, budapesti magyar történeti ötvösmű-kiállítás katalógusában így írtak róla: „25. Erekytartó oltárkép. Foglaltványa ébenfa, ezüst, aranyozott, bronz és lapislasuli díszítésekkel. A kép rézre van festve, az angyali üdvözlötet ábrázolja. Michelangelo rajza szerint. 17-ik század. Kiállítja: Haynald Lajos érsek.”²⁸⁶ 1887-ben a bécsi Iparművészeti Múzeum kölcsönözte egyházművészeti kiállítása számára. A kiállítás kapcsán a múzeum egyik munkatársa szakvéleményében fordul elő először készítő művészként Hans von Aachen (1552-1615) neve, aki II. Rudolf udvarának kedvelt manierista festője volt. A kalocsai érseki magánkápolnával kapcsolatosan a későbbiekben szinte minden leírásban találkozhatunk vele.

„Hans von Aachen. Udvari festő Európában” címmel 2010-ben több helyszínen, Aachenben, Bécsben és Prágában is, vándorkiállítás keretében emlékeztek meg Hans von Aachen művészetéről. A kiállítási anyag összegyűjtése során a kalocsai festményről is informálódtak a szervezők. A kapott fotók alapján azonnal jelezték, hogy szerintük nem Hans von Aachen alkotásáról van szó. Aachen valóban festett Angyali üdvözlöt tematikájú képeket, melyeknek előképéül többek között Tiziano velencei San Salvador templomban őrzött oltárképe szolgált. Aachen ilyen típusú festményei nem maradtak fenn, viszont kompozíciójukat, több más rudolfinista művész alkotásával együtt, megörökítette a szintén II. Rudolf udvarában tevékenykedő festő és rézmetsző, Aegidius Sadeler (1570-1629).²⁸⁷ Néhány, Hans von Aachen „Angyali üdvözlöt” jelenetét ábrázoló képéről készült metszetét jelenleg a spanyol nemzeti könyvtár gyűjteményében őrzik.²⁸⁸

A magánkápolna oltárképe Michelangelo Mária- és angyalrajzából eredeztethető kompozíciók sorába illeszkedik. Ezeket a 16. században több festő is alapul vette angyalfiguráinak megfestésénél. Michelangelo egyik követője, Marcello Venusti (1512/1515-1579) az angyali üdvözlöt jelenetét többször is feldolgozta a mester rajza alapján. A lateráni bazilika 1550 körüli, Venusti festette egykori oltárképén, melyet jelenleg régi sekrestyéjében őriznek, a kalocsaihoz nagyon hasonló enteriőr, baldachinos ágy és olvasópult, látható. Jernyei Kiss János művészettörténész a kalocsai képhez legközelebb álló, Venustinak tulajdonított ábrázolást a chambéry-i Szépművészeti Múzeumban (Musée des Beaux-Arts) találta meg, mely ha nem is szolgált közvetlen előképéül a kalocsainak, fekvő formátumával és részleteivel nagyon emlékeztet arra.²⁸⁹

285 KFLI.1.a. Residencia. 1872. október 22. Dr. Henszlmann Imre szakbiztos levele.

286 *Magyar történeti ötvösmű-kiállítás lajstroma. Megnyitott 1884. év február hó 17-én.* Budapest, 1884. 129. o.

287 SZŐCS MIRIAM: *17. századi erdélyi oltárok. Kora barokk oltárok a Székelyföldön. Doktori disszertáció.* 2010. 88. o.

288 Spanyol Nemzeti Könyvtár. Salla Goya, Belles Artes. Invent/2441.

289 JERNYEI KISS JÁNOS: „Volt kor, midőn a' művészek így szeszélyeskedtek”: Franz Anton Maulbertsch és a kalocsai érseki palota kifestése. 98-99. In: GAYLHOFFER-KOVÁCS GÁBOR-SZÉKELY MIKLÓS (szerk.): *Als Ich Can: Tanulmányok Urbach Zsuzsa 80. születésnapjára.* Budapest, 2013, 94-102.

3.3.) A Páduai Szent Antal templom „Napba Öltözött Asszony” oltárképe

Egykor a bajai Páduai Szent Antal templom baloldali mellékoltárát díszítette az 1730-as években készült, „Napba Öltözött Asszony” oltárkép, melyet később a sekrestyében, egy barokk oltárarchitektúrában helyeztek el.²⁹⁰ Készítője ismeretlen.

A földig érő, kék köpenyt viselő Mária jobbáiban a gyermek Jézust tartja. A ferences misztika kedvelt „Napba öltözött Asszonyaként”²⁹¹ jelenik meg a festményen. Mandorla alakban a nap sugarai veszik körül. Felette két szárnyas angyal tart egy zárt koronát, melyre később, fogadalmi ajándékként egy kisebb, ezüstből domborított koronát helyeztek. Feltehetően, hogy ez az oltárkép is 1765 és 1807 között került a mostani helyére, amikor a templomban többször is változtattak a belső berendezésen.

C.17. A bajai Páduai Szent Antal templom sekrestye oltára a „Napba Öltözött Asszony” oltárképpel

C.18. A bajai Páduai Szent Antal templom sekrestye oltárának „Napba Öltözött Asszony” oltárképe

290 A bajai ferencesek háztörténete I. 1694–1840. Ford.: KAPOCS NÁNDOR. Előszó, jegyz. írta: KŐHEGYI MIHÁLY. Baja, 2000. (Bajai dolgozatok 12.) 120. o.

291 A Szeplőtelen Fogantatás dogmájának ezt az ábrázolását a ferences obszervancia terjesztette el a 15-16. századi Magyarországon. A képi ábrázolás szimbolikus jelentése az, hogy a Napba öltözött, királyi-isteni attribútumokkal ellátott Istenanya, isteni kegyelemként kapott eredendő tisztaságánál fogva, lába alá tiporja az igaz keresztény hit ellenségeit. *Magyar Katolikus Lexikon*. Főszerk.: DIÓS ISTVÁN. 9. kötet. Budapest, 2004. 584-585. o.

4.) A Mária-kultusz különleges helyei az egyházmegyében: a szentkutak

A török kiűzését követően új erőre kapott a hódoltsági időszakot túlélő Mária-kultusz. Feléledt és megerősödött a búcsújárás szokása. Szűz Mária tiszteletéhez kapcsolódóan sajátos búcsújáróhelyek alakultak ki a kalocsai érsekség területén, az ún. szentkutak (dél-szláv nyelveken: vodica, németül: bründel). Elnevezésük abból adódott, hogy létrejöttük egy-egy gyógyító hatással felruházott forráshoz, vízfolyáshoz kapcsolódott.

Eredetükhöz számos csodás elemmel átszőtt történet fűződött. Éppen ezért nehéz pontosan meghatározni keletkezési idejüket. Többnél feltehetően már a török előtt kialakult szakrális hagyományokról beszélhetünk, melyek a török kiűzése után újra felelevenedtek. A búcsújáróhelyet látogató hívek Szűz Mária megjelenéséhez kapcsolták az ott lévő forrás vagy kút természetfeletti hatását. A 19. század közepétől a megerősödő helyi közösségek anyagi erejükhöz mérten különféle építményeket emeltek ezeken a helyeken, pl. oszlopon álló Mária szobrot, kereszteket, kálváriát, az időjárás viszontagságaitól védő tetőt a szentként tisztelt forrás vagy kút fölé, kápolnafülkét, kápolnát a szentmisék bemutatására. Ilyen típusú kegyhelyek az egyházmegyében a Baja, Csávoly, Hercegszántó és Katymár melletti Vodica, valamint a Dusnok közelében lévő Feketi-kápolna. A bajai Vodica (Máriakönynye) első kápolnáját 1810-1811 között emelték a bácskai és bajai nemesek és polgárok adományaiból,²⁹² majd 1934-ben bővítették. A Csávoly melletti Vodica csodatévő erejének tartott szentkútját először egy 1731-es határjárás említi. Kápolnája 1874-ben készült el.²⁹³ A Dusnok közelében található, Feketi-határrész egyik völgyében, egy mesterséges dombon épült fel a Feketi kápolna 1855-ben. A közeli mélyedésben található tó vizének már korábban is gyógyító hatást tulajdonítottak.²⁹⁴ A Hercegszántótól nem messze található Vodica-ként vagy Máriakertként ismert búcsújáróhely első szakrális épületét 1838-ban emelték a csodatévőnek tartott kút közelében.²⁹⁵ A Katymár melletti Vodica első kápolnája 1866-ban²⁹⁶, a második 1885-ben²⁹⁷ épült fel.

Az említett búcsújáróhelyek szakrális építményeinek egyházművészeti emlékeiről nagyon kevés adat áll rendelkezésre. Mivel településektől viszonylag távolabb helyezkedtek el, belső berendezésüket, liturgikus tárgyaikat

C.19. A bajai Vodica kápolnája

292 KORHECZ-PAPP ZSUZSA: *Mathias Hanisch késő barokk vándorfestő*. Szabadka, 2014. 44. o. Ld. továbbiakban: KORHECZ-PAPP 2014.

293 PAUL GINDER-JAKOB PFEIL-AUGUST RUKATUKL: *Csávoly 1780-1980. Heimatbuch einer ungarischen Gemeinde aus der Batschka*. Waiblingen, 1980. Das „Bründel” című fejezet. 116-118. o.

294 BÁRTH JÁNOS: *A Boldogasszony dusnoki kertje*. Kecskemét, 2005. 8. o.

295 *Keresztény Élet*. 2004. szeptember 5. 3. o.

296 KFL.I.1.b. Katymár. 2.a. 1170/1866.

297 NEBOJSZKI LÁSZLÓ: *A katymári Vodica*. Budapest, 2010. 23. o. Ld. továbbiakban: NEBOJSZKI 2010.

C.20. A bajai Vodica kápolna „Segítő Szűz Anya” kegyképe

C.21-C.22. A bajai Vodica kegyhely forrásai

C.23. A Csávoly melletti Vodica kápolna

C.24. A Dusnok közelében lévő Feketi kápolna

C. 25. A Katymár melletti Vodica kápolna

C.26. A katymári Vodica szentkútja

C.27. A Hercegszántó közelében fekvő Máriakert, vagy Vodica kápolnája

C.28. A hercegszántói Vodica szentkútja

nehéz volt megőrizni. A második világháború, majd az azt követő kitelepítések, lakosságcserek és változó politikai viszonyok (az országhatár közelében különösen súlyos volt a helyzet), később a kommunizmus időszaka új feltételeket teremtettek. A búcsújáróhelyeket csoportosan, nagyobb zarándoklat keretében már nem kereshették fel a hívek. A karbantartások elmaradtak, az építmények állaga folyamatosan romlott, értékeik szétszóródtak.

Két vodica-típusú búcsújáróhely esetében ismerjük kegyképük alkotóját, készítési idejét. A Baja melletti Vodica (Máriakönnye) kápolna Mária-képét a távoli vidékről, Prágából, Magyarország déli területeire érkezett Hanisch Mátyás (1754 körül-1806) festette 1800 körül, a Schmid család megrendelésére, akik később a kápolnába temetkeztek.

Előképeül a bajai Szent Péter és Pál templom számára készített festménye szolgált. Mária magától egy kissé eltartva, mintegy a hívek számára mutatva fogja karjaiban a kendőbe lazán bebugyolált kisdéd Jézust. Mindkét festményen korona látható Mária és Jézus fején. Egy archív felvételen az is megfigyelhető, hogy egykor a vodica kegykép elé gyöngysoportokat függesztettek, melyekre hálaajándékokat, érmeket, medálokat és egyéb ékszereket akasztottak. Ma már csak a bajai kép offerei vannak meg. A két kép Mária öltözetét és Jézus kendője redőzését illetően tér el egymástól. A vodica kegyképen Mária fejét halvány-sárga kendő borítja, kék köpenye a válláról indul, és egész ölet beborítja. A bajai képen a fejét fedő kék köpeny omlik alá, de nem fedi el teljesen piros ruhájának alsó részeit. A 19. század elején már nyomtatott szentképeken is terjesztették a Baja melletti Vodica Mária-képét.²⁹⁸ Hanisch további, egyházmegyében található műveiről a következő fejezetben lesz szó.

A Mária-kultusszal kapcsolatos emlékek 1950-es felmérésekor a Katymár közelében fekvő búcsújáróhely kegyképét is megemlítték, melyet 1907-ben id. Éber Sándor (1878-1947) festett. Gärtner Sándor plébános 1907-ben írt levelében így tájékoztatta az oltárkép elkészültéről az érseki hivatalt: „Örömtelt szívvel jelentem, hogy Éber Sándor úr, a bajai Áll. Tanítóképző Intézet rajztanára Vodica-Kápolnánk részére egy nagyobb méretű Szűz Mária oltárképet sajátkezűleg ingyen festett, s ezt díszes aranyrámába foglalva, a nevezett kápolnánknak felajánlotta. Laicus létemre merem állítani, hogy úgy ezen kép, valamint a szintén őtőle festett mennyezetkép kitűnően sikerült.”²⁹⁹ Állapota azonban ötven évvel később már nem lehetett nagyon jó. Az 1950-1951-es felmérésben megjegyezték, hogy nagyon kopott. A katymári búcsújáróhely a II. világháborút követően mostoha sorsra jutott. Mivel a határsávba esett, nagyobb zarándokcsoportok nem érkezhettek, a hívek csak egyénileg látogattak ide. Az 1960-as évek elejétől pedig már nem tartottak itt szentmisét. Később a kegytárgyak és a berendezés is eltűnt, amikor kirabolták a kápolnát. Az épület az 1980-as évekre teljesen romossá vált, 2003-2006 között került sor a helyreállítására.³⁰⁰

298 KORHECZ-PAPP 2014. 42-45. o.

299 KFL.I.1.b. Katymár. 2.a. 2287. sz. 1907. május 15. Gärtner Sándor plébános levele.

300 2006. október 14-én Bábel Balázs kalocsa-kecskeméti érsek ünnepi szentmise keretében szentelte fel a megújult búcsújáróhelyet. Nebojszki 2010. 57-58. o.

5.) Mária-emlékek a 18-19. század fordulójáról

A 18. sz. első felében, komolyabb bevételi források hiányában a főegyházmegye templomainak jelentős része rossz minőségű építőanyagból, vályogból, sárral tapasztott, fonott vesszőfalból, nyers, égetetlen téglából épült.³⁰¹ A korabeli vizitációkban gyakran feljegyezték, hogy a templom „nem kemény és maradandó” anyagokból készült. Ezeket a szakrális építményeket aztán az anyagi viszonyok rendeződésével, a helyi közösségek erősödésével méltóbb, tartós anyagokból készült épületekkel váltották fel a 18. század derekától a 19. század közepéig terjedő időszakban. Számos egyházművészeti alkotással is gyarapodott az egyházmegye, melyek viszonylag kis számban maradtak fenn az utókor számára. Készítőik főleg német, osztrák, cseh, vagy morva területről érkező és Magyarországon megtelepedő, vagy esetleg hazai mesterek voltak, akiket az egyházi megrendelők előszeretettel foglalkoztattak a nagy újjáépítések idején. Bár alkotásaik művészi színvonala elmaradt a bécsi mesterek műveitől, mesterségbeli tudásuknak köszönhetően a megrendelői igényeknek megfelelő színvonalon tudtak eleget tenni. Alkalmazásukban döntő szempont volt egy-egy templom nagy költségeket felemésztő újjáépítése idején, hogy a bécsi árak töredékéért dolgoztak.

5.1.) A bajai Szent Rókus kápolna oltárképe

Az előző fejezetben említett Hanisch Mátyáshoz hasonlóan távolabbi vidékről, a bajorországi Dorstból érkezett Stettner Sebestyén (1699-1758), akinek oeuvre-jét Korhecz-Papp Zsuzsa szabadkai festő-restaurátorművész állította össze, több mint egy évtizedes kutatómunkájának eredményeképpen. Az 1736-ban budai polgárjogot nyerő és ott megtelepedő Stettner több műve is fellelhető a hazai ill. a ma már határon túlra eső vajdasági templomokban. Oltárképeinek jelentős része szerzetesi, ferences és piarista, megrendelésre készült. Az egyházmegyében az 1740-ben emelt bajai Szent Rókus temetőkápolnában látható „Szűz Anya átnyújtja a skapulárét Stock Szent Simonnak” című alkotása. A festményt befogadó oltárszerkezet címerpajzsán a készítő monogramja és a készítés éve olvasható: „I M L ex voto MDCCLV”. Ez az oltárépítmény egykor a kalocsai belvárosi plébániatemplomban állhatott, erre utal a hátoldalán olvasható „KALOCSA” felirat. A templomot Haynald Lajos érsek idején, 1879-ben bontották le. Oltárait az egyházlátogatási jegyzőkönyvekből ismerjük.³⁰² Az 1755-ben készült oltár és festmény valószínűleg a kalocsai skapulárés társulat egy tagjának adományából készülhetett el. Oltárképe Stettner Sebestyén egyik legkvalitásosabb festménye. Feltehetően Gottfried Bernhard Göz augsburgi festő és grafikus (1708-1774) metszete jelentette az előképet.

Az oltárképen a felhőn ülő Szűz Anya látható, amint átnyújtja a skapulárét (vállruhát) Stock Szent Simonnak, mely a hagyomány szerint megvédte viselőjét minden veszedelemtől, a kárhózzától és békét hozott a számára. Erre utal a szent feje felett látható írásszalag felirata, melyet szárnyas angyalok tartanak egy kereszttel együtt: „Ecce signum salutis” [Íme az üdvösség jele]. A szent lába előtt fekvő nyitott Szentírás képzettségére, az egyik mondaszalagot tartó angyal kezében lévő liliomszál pedig tiszta életére utal. A Skapulárés Szűz Anya kultuszának alapját Stock Szent Simon látomását követően a XXII. János pápa által kiadott, 1322-es Bulla Sabbatina jelentette. Eszerint aki a skapulárét viseli, azt a Szűz

301 TÓTH TAMÁS 2014. A török kiűzése utáni egyházi épületek állapotára vonatkozóan ld. bővebben: 199-228. o.

302 KFL.I.1.b. Kalocsa-Belváros. 1.a. Visitatio Canonicae 1748. 4836.jpg és Visitatio Canonicae 1832 b vol. 384.jpg

C.29. A bajai Szent Rókus kápolna „Szűz Anya átnyújtja a skapulárét Stock Szent Simonnak” oltárképe

Anya az illető halálát követő első szombaton kimentti a tisztítóútból. A tridenti zsinat szorgalmazta a Skapulárés Szűz Anya tiszteletének terjesztését, annál is inkább, mivel a reformáció tagadta a purgatórium létezését. A kultusz elterjedését segítették a járványok, háborúk és az éhínségek sújtotta évszázadok. Magyarországon a török kiűzése után, a 18. században több skapulárés társulat is alakult.³⁰³

5.2.) Hanisch Mátyás késő barokk vándorfestő Mária-kultuszhoz kapcsolódó művei

Hanisch Mátyás életműve szintén Korhecz-Papp Zsuzsa kutatásainak köszönhetően vált ismertté. Hanisch kis túlzással élve a 18. század végén a kalocsai érsekek udvari festője volt. Több kalocsai érsek portróját is megfestette ismeretlen előképek alapján. 1800-ban készítette szignózott Katona István portróját, aki feltehetően személyesen ült modellt az itt tevékenykedő művésznek.³⁰⁴ Hanisch több oltárképe is ismert az egyházmegyében.

303 KORHECZ-PAPP ZSUZSANNA: *Stettner Sebestyén budai festőművész*. Szabadka, 2012. Az oltárképre vonatkozó rész: 36-39. o.

304 Az említett érseki portrék és a Katona Istvánt megörökítő festmény a Kalocsai Érseki Kincstár Festmény-, Szobor- és Metszettárában találhatóak.

C.30. A bajai Páduai Szent Antal templom „Szűz Anya – Vérkép” egykori mellékoltárképe

C. 31. A bajai Páduai Szent Antal templom „Szent Anna tanítja a gyermek Máriát” egykori mellékoltárképe

A bajai Páduai Szent Antal templom számos 18. század végi-19. század eleji egyházművészeti emléket, többek között Hansich Mátyás-képeket is őriz. A templomhajó diadalívére épült mellékoltárait díszítette egykor az 1799 körül készült „Szűz Anya-Vérkép” és a „Szent Anna tanítja a gyermek Máriát” című műve. Helyükbe a templombelső 19. század végi átalakításakor szobrok kerültek.

A gyermek Jézust az ölében tartó, vérző homlokú Szűz Máriát szoptatás közben ábrázoló, vérképnek is nevezett típus előképe az olaszországi Ré városában található kegykép volt, melynek pestis ellen védő hatást tulajdonítottak. A Szűz Anya kezében feliratos papírtekercset tart, melyen ez olvasható: „In Gremio Matris Sedet sapientia Patris” [Az Anya ölében ül az Atya bölcsessége]. A bajai képen a felhőket, melyen Mária ül gyermekével, szárnyas angyalok tartják. Mária feje körül tizenkét csillag és glória, valamint szárnyas angyalfejek láthatóak.³⁰⁵

Hansich másik oltárképének kompozíciója a hagyományos, barokkban elterjedt ábrázolást követi. Szent Anna ülő alakja mellett térdel Mária és az anyja kezében lévő könyvet fogja ő is egyik kezével. Felettük felhőkön ülő, fekvő szárnyas angyalok Mária attribútumait, lilomszálat és rózsakoszorút tartanak. Mellettük szárnyas angyalfejek láthatóak.³⁰⁶

305 KORHECZ-PAPP 2014. 32-33. o., 82. o.

306 KORHECZ-PAPP 2014. 32. o., 83. o.

C.32. A bajai Szent Rókus kápolna „Szűz Anya a pestis ellen védő szentekkel, Szent Rókussal, Szent Sebestyénnel és Palermói Szent Rozáliával” oltárképe

C.33. A bajai Szent Péter és Pál templom „Segítő Szűz Anya” képe

A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karának piliscsabai épületében kapott helyet a jánoshalmi Szent Anna templom egykori főoltárképe, melyet szintén Hanisch festett 1800-ban és 1888-ban cseréltek le a mostanira. Ezen is a hagyományos Szent Anna ábrázolást láthatjuk.³⁰⁷

A bajai Szent Rókus kápolna 1802-ben festett oltárképe a prágai Daniel Wussin 1670 körül készült rézmetszete nyomán elterjedt kompozíciók sorába illeszkedik. Az ismert pestis ellen védő szentek, Szent Rókus, Szent Sebestyén és Palermói Szent Rozália kéri a felhőkön trónoló, a gyermek Jézust kezében tartó Szűz Anya védelmét a járvány ellen.

A bajai kép annyiban mutat eltérést, hogy ezen Szent Rókus alakja szinte a középpontba került, a metszet-előkép szélén elfoglalt helyéhez képest, ami a kápolna titulussal magyarázható. A kompozíció közepén a vándorbotjára támaszkodó Szent Rókus áll, aki egyik kezével a térdén lévő sebre mutat. Mellette a fához kötözött Szent Sebestyén látható, testéből nyílvezők állnak ki. A kép alsó mezőjét teljes egészében elfoglalja a fekvő Palermói Szent Rozália, aki előkelő családját otthagya egy barlangba visszavonulva töltötte életét. Itt is halt meg. A hagyomány szerint a földön fekve, bal karját a feje alá téve, jobbáiban pedig feszületet tartva találtak rá épen megőrződött testére 1624-ben, a pestis járvány idején.³⁰⁸

A bajai Szent Péter és Pál templomban látható „Segítő Szűz Anya” képe, ami a vodicei kegykép mintájául szolgált.

307 KORHECZ-PAPP 2014. 36-37. o., 84. o.

308 KORHECZ-PAPP 2014. 41-42. o., 87.o

C.34. A bajai Szent Péter és Pál templom „Skapulárés Szűz Anya” oltárképe

C.35. A bajai Kálvária-kápolna „Fájdalmas Anya” oltárképe

Szintén itt, az egyik mellékoltárt díszíti a feltehetően a bajai skapulárés társulat megbízásából, 1804-ben készült „Skapulárés Szűz Anya” festménye, melynek tematikája a hagyományos Skapulárés Szűz Anya ábrázolásokat követi.

Az ovális formátumú képen a felhőn ülő Kármelhegyi Boldogasszonyt láthatjuk, aki egyik térdére ültetve a gyermek Jézust tartja. Jézus jobbját áldóan emeli fel, a másik kezében pedig a skapulárét nyújtja a kép alsó részén látható, tisztítóútzben szenvedő, közbenjárásukat kérő lelkeknek. Itt már a skapuláré egyszerűbb változatát láthatjuk. Idővel a vállruhát két, szalaggal összefűzött, szentképekkel díszített vászondarab váltotta fel, melyet szintén vállon átvetve viseltek.³⁰⁹

Minden bizonnyal kvalitásos előkép után készítette Hanisch 1804-ben a bajai Kálvária-kápolna „Fájdalmas Anya” oltárképét, mely a hagyományos ikonográfia szerint ábrázolja a kereszt tövében ülő Máriát. Ölében halott fiát tartja, akinek a fejét glóriaszerűen, rövid fénysugarak veszik körül. Lábai előtt Jézus szenvedésére utaló tárgyak (töviskorona, kalapács, szögek, harapófogó, óntálon spongya és ecetes kancsó) hevernek, a háttérben a vöröslő ég alatt Jeruzsálem épületei tűnnek fel. A kép felső részében síró, szomorkodó szárnyas angyalok, angyalfejek láthatóak.³¹⁰

309 KORHECZ-PAPP 2014. 45-46. o.

310 KORHECZ-PAPP 2014. 48. o., 91. o.

5.3.) A Sasvári Piéta kultuszának Baján őrzött emlékei

A Sasvári Piéta 18. századi ábrázolásaival (festmény, dombormű) találkozhatunk a bajai Páduai Szent Antal ferences és a Szent Péter és Pál templomban.

A fia szenvedéseitől mélységesen megrendült Fájdalmas Anya (Mater Dolorosa) felé már a középkorban tisztelettel fordultak a hívek, közbenjárását, segítségét kérték nehéz helyzetükben. Az 1233-ban alapított szervita rend (Mária szolgálóinak rendje) a Fájdalmas Anya tiszteletének ápolását, kultuszának terjesztését tűzte ki célul. Az ünnepet VII. Pius pápa terjesztette ki az egész egyházra.³¹¹ A Fájdalmas Anya tiszteletének sajátos emlékei a Piéta-szobrok, melyek a siratás- ill. a sírbatétel képi megjelenítéseiből alakultak ki a középkorban. Alkalmassak voltak arra, hogy a hívekből együttérzést váltsanak ki a Szűz Anya szenvedését látva. A Piéta-ábrázolások a késő középkori passió-misztika hatására terjedtek el. Azt a fájdalmas eseményt örökítették meg, amikor Mária ölében tartja keresztről levett, halott fiát.

A Fájdalmas Anya-kultusz körébe tartozik a sasvári kegytemplomban őrzött Piéta szobor, melyet gróf Czobor Imre (1520-1581) nádori helytartó felesége, Bakics Angéla 1564-ben állíttatott fogadalomból a Fájdalmas Szűz tiszteletére, mert közbenjárására megoldódott családi konfliktusa. Férje, Czobor Imre egyik utazásuk során ugyanis nagyon megharagudott feleségére, és kitette őt a hintójából. Angéla az út mellett található Fájdalmas Anya (Piéta) szobor előtt imádkozott és a hagyomány szerint másnap férje kibékült vele. Angéla hálából a szobrot egy oszlopra emeltette. A szobor eredetéről az 1751-ben megjelent „*Sasvári Fájdalmas B. Szűz Anya Szent Képének Eredetéről*” című mirákulumos könyvben olvashatunk. A sasvári kegyiszobor eredetlegendájának valóságtartalma a szereplők történeti hitelességén túl nehezen igazolható. Bakics Angéla kegyes cselekedetének hitelessége mellett szólhat az a tény, hogy a Piéta szobrok állítása a későközépkorban és kora újkorban főleg női magánáhitat céljából történt. A kegyiszobor ismeretlen felvidéki mester alkotása. A szoborhoz több csodálatos imameghallgatás és gyógyulás története fűződött. 1732-ben kánoni vizsgálatot tartottak, melynek eredményeként Eszterházy Imre esztergomi érsek 1732-es dekrétumában engedélyezte a szobor tiszteletét.³¹²

A barokk kor népszerű kegyképeiről, szobrairól rendszerint másolatok készültek, melyek körül aztán önálló kultusz bontakozott ki. A Sasvári Piétáról is számos szobormásolat, képi ábrázolás, metszet készült, így kultusza messze földre is eljuthatott. A 18. századból több festett másolata is fennmaradt, melyek elsősorban magánáhitat céljából készültek. Ilyen ismert másolatok a bajai ferences templomban és a Szent Péter és Pál templomban őrzött festmények.

A bajai ferences templomban látható, 18. század közepén készült Sasvári Piéta-másolaton az ülő, könnyező Szűz Mária ölében tartja keresztről levett, halott fiát. Ruháját a kegyiszobron fogadalmi ajándékként elhelyezett láncok és érmek festett képe díszíti. Mária fején zárt korona látható. A Fájdalmas Anya fölött még azt a régi, baldachinos kegyoltárt láthatjuk megfestve, amely 1770-ig, a jelenlegi sasvári oltárarchitektúra elkészültéig borult a kegyiszobor fölé.

A bajai Kálvária-kápolna egykori oltárképén szintén a Sasvári Piétát festette meg 1795 körül egy tanulatlan festő.

311 BÁLINT SÁNDOR: *Ünnepi kalendárium II.* Budapest, 1997. Szeptember 15. 279-286. o.

312 *Magyar Katolikus Lexikon.* Főszerk.: DIÓS ISTVÁN. 9. kötet. Budapest, 2006. 919-920. o.

C.36. A bajai Páduai Szent Antal templom „Sasvári Piéta” képe

C.37. A bajai Kálvária-kápolna egykori oltárképe

C.38. A Sasvári Piétát ábrázoló dombormű a bajai Szent Rókus kápolna falában

A halott fiát ölében tartó Szűz Anya felett angyalok tartják a két oldalon összefogott, függönyszerű drapériát. Mária ruháját itt is votívok festett képei díszítik. Bernátfy József, a bajai Szent Péter és Pál templom plébánosa 1804-ben egy új oltárképet rendelt Hanisch Mátyástól a kápolna számára. Ez a Sasvári Piéta ábrázolásoktól eltérő „Fájdalmas Anya” kép látható jelenleg a kápolnában. A régi oltárkép pedig bekerült a bajai Szent Péter és Pál templomba, ahol a mai napig őrzik.³¹³

A bajai Szent Rókus-kápolna külső falfülkéjében is találkozhatunk a Sasvári Piéta barokk, népies ízű, festett, domborműves ábrázolásával.

5.4.) Ehrlinger János 18. század végén festett oltárképei a kalocsai Főszékesegyházban

A 18. század végén készült Kollonich László érsek (1787-1817) megrendelésére a kalocsai főszékesegyház Szent Kereszt mellékoltárának festménye, mely Ehrlinger János (?-1848) műve.³¹⁴ A Szent Kereszt oltár és a másik oldalon a Fájdalmas Anya oltár egymás közelében, párban szerepeltetése a Tridenti zsinat szellemiségének megfelelően Mária megváltásban játszott szerepére hívja fel a hívek figyelmét. A Szent Kereszt kompozíció közepén a keresztre feszített Jézus, bal oldalán a Szűz Anya, jobb oldalán János apostol és a keresztet átölelő Mária Magdolna látható.

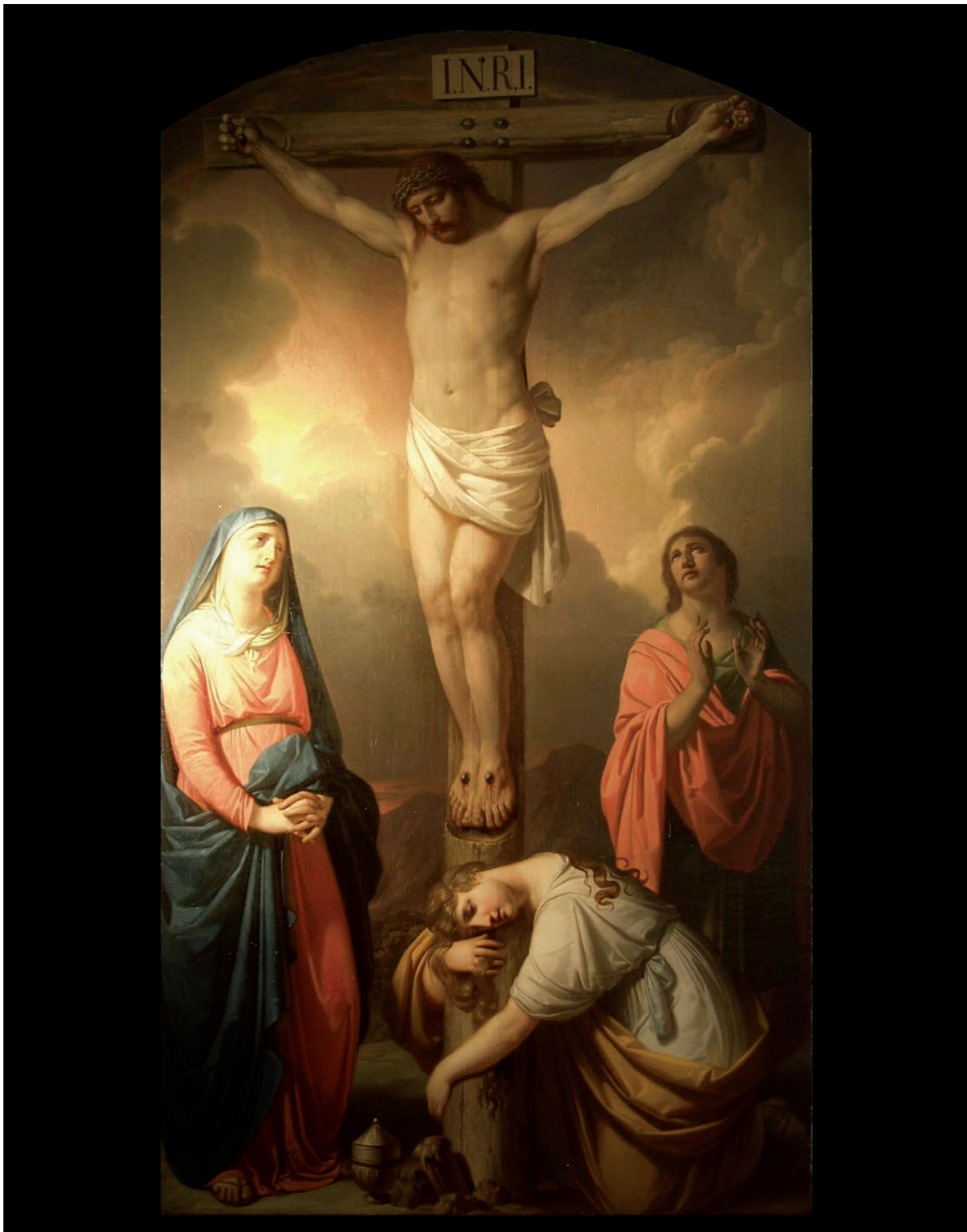
5.5.) A soltvadkerti és a sükösdői templom 18. századi oltárképe

A soltvadkerti Szentlélek és a sükösdői Mindenszentek templomban további 18. században készült oltárképpel találkozhatunk. A soltvadkerti 18. századi, Szentlélek eljövetelel ábrázoló oltárkép feltehetően a település 1740-es években épült első katolikus templomához tartozhatott, melynek helyébe 1908-ban emeltek csak nagyobb számú hívők befogadására alkalmas épületet. Az említett oltárkép követi a hagyományos Szentlélek eljövetele ábrázolásokat tematikáját, melyek alapját az Apostolok Cselekedetében olvasható leírás jelentette³¹⁵. Pünkösöd ünnepének képi megjelenítésein rendszerint azt az eseményt festették meg, amikor Krisztus mennybemenetele után a Szentlélek leszállt az együtt maradt apostolokra, a jelenlévő jeruzsálemi sokaság szeme láttára. A kompozíció közepén a hagyományos ábrázolásmódot követve Szűz Mária látható, akit az apostolok, valamint vallásos férfiak és nők vesznek körül. Felül a felhőkbe burkolt Szentlelket jelképező, fénylő sugarakkal körülvett galamb látható. A felhőkből apró lángnyelvek ereszkednek alá. Az ábrázolt alakok reakciója sokféle, néhányuk látható módon megretten, mások lehajtják a fejüket, vagy áhítatos arccal és imádkozó kéztartással tekintenek az ég felé.

313 KORHECZ-PAPP 2014. 47. o.

314 PINTÉR IMRE: *A kalocsai főszékesegyház 1000-1942*. Budapest, 1942. 56-57. o. Pintér Imre művében tévesen Erlinger Józsefként szerepel. Életről vonatkozóan ld. bővebben: SEREGÉLYI GYÖRGY: *Magyar festők és grafikusok adattára. Életrajzi lexikon az 1800-1988 között alkotó festő- és grafikusművészekről*. Szeged, 1988. 150. o. SZENDREI JÁNOS-SZENTIVÁNYI GYULA: *Magyar képzőművészek lexikona. Magyar és magyar vonatkozású képzőművészek életrajza a XII. századtól napjainkig*. I. kötet. Budapest, 1915. 426-427. o. SZABÓ JÚLIA: *A XIX. század festészete Magyarországon*. Budapest, 1985. 108. o.

315 „Amikor pedig eljött a pünkösöd napja, és mindnyájan együtt voltak ugyanazon a helyen, hirtelen hatalmas szélrohamhoz hasonló zúgás támadt az égből, amely betöltötte az egész házat, ahol ültek. Majd valami lángnyelvek jelentek meg előttük, amelyek széteszlottak, és leszálltak mindegyikükre. Mindnyájan megteltek Szentlélekkel, és különféle nyelveken kezdtek beszélni; úgy, ahogyan a Lélek adta nekik, hogy szóljanak. Sok kegyes zsidó férfi tartózkodott akkor Jeruzsálemben azok közül, akik a föld minden nemzete között éltek. Amikor a zúgás támadt, összefutott ez a sokaság, és nagy zavar keletkezett, mert mindenki a maga nyelvén hallotta őket beszélni.” Ap.Csel 2,1-6.

C.39. A kalocsai Nagyboldogasszony székesegyház Szent Kereszt oltárának oltárképe

vinea, vineae = szőlő, szőlők

* = jelzés a táblázatokban: az adott vallási közösség templommal/ imaházzal/ zsinagógával rendelkezik

B.1. = A képfelirat száma vastagon szedve: színesben megismételt kép

Bibliográfiában és levéltári jelzeteknél használt rövidítések:

BIKFALVI 2007. = BIKFALVI GÉZA: *Magyar jezsuiták történeti névtára 1853-2003*. METEM, Budapest, 2007.

DÓKA KLÁRA 1998. = DÓKA KLÁRA: *Egyházlátogatási jegyzőkönyvek katalógusa 1. Kalocsai Főegyházmegye*. (Második kiadás) Magyar Egyháztörténeti Munkaközösség (METEM) Budapest, 1998.

KFL = Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár

KFL.I.1.a. = Érseki Levéltár, Érseki Hivatal, Egyházkormányzati iratok

KFL.I.1.b. = Érseki Levéltár, Érseki Hivatal, Plébániai iratok

KFL.I.1.e.B. = Érseki Levéltár, Érseki Hivatal, Kötetek, Kimenő iratok, főpapi funkciók jegyzőkönyvei

KFL.V.37. = Plébániák, Dunatétlen Plébánia Levéltára

KORHECZ-PAPP 2014. = KORHECZ-PAPP ZSUZSA: *Mathias Hanisch késő barokk vándorfestő*. Szabadka, 2014.

LAKATOS 1998 = LAKATOS ANDOR: *A Kalocsai Főszékeskáptalan Levéltára*. Kalocsa, 1998.

LUKÁCSY 1937 = LUKÁCSY ISTVÁN: *A hajósi csodatevő Mária-szobor és kegyhely története*. Kalocsa, 1937.

Mária-tisztelet Erdélyben = *Mária-tisztelet Erdélyben. Mária ábrázolások az erdélyi templomokban*. Székelyudvarhely, 2010. Kiállítási katalógus. A kiállítást rendezték és a katalógust összeállították: Fábián Gabriella, Kovács Zsolt, Mihály Ferenc, Miklós Zoltán, Terdik Szilveszter. Szakmai tanácsadó: Szilárdfy Zoltán.

NEBOJSZKI 2010. = NEBOJSZKI LÁSZLÓ: *A katymári Vodica*. Budapest, 2010.

STEPHANUS KATONA 1800. = STEPHANUS KATONA: *Historia Metropolitanae Colocensis Ecclesiae, Pars I. Colocae*, Typis Scholarum Piarum, MDCCC. 534 pp.

TERDIK 2008. = TERDIK SZILVESZTER: „Kitűnő munka, kiváló versenyképesség és nagybantermelés.” *Rétay és Benedek egyházi műiparintézete*. In: Fons (Forráskutatás és Történeti Segédtudományok) XV. évfolyam. 2008. 3. szám. 324-360. o

TÓTH TAMÁS 2014. = TÓTH TAMÁS: *A Kalocsa-Bácsi Főegyházmegye 18. századi megújulása Patachich Gábor és Patachich Ádám érsekek idején (1733-1784)*. Budapest-Kalocsa, 2014.

VI.) Mutatók

1.) Személynévmutató

Templom- és kápolna titulusok, Szűz Mária és a szentek megnevezései, valamint a kegyurak nevei dőlten szedve

SZERZŐK, bibliográfiai tételekben szereplő nevek kiskapitálissal szedve

- Aachen, Hans von 249
Alecoque Szent Margit 318 >> *Szent Margit*
Alexandriai Szent Katalin szűz és vértanú
183 >> *Szent Katalin*
Almási Rozália 394
Altenburcher Henrik 348
Andrejka/ Andréka József **343**
Angeli Mária 375
Angeli Ottó dr. 11, 12
Anglinn, Elisabetha 391
Angyali üdvözet 14, 34, 36, 43, 52, 54, 84,
101, 139, 141, 155, 169, 170, 178, 179,
185, 211, 230, 234, 248, 249, 277, 281,
291, 297, 298, 300, 303, 352, 353, 357,
366, 370, 372, 377, 379, 381, 385, 386,
391, 393, 394, 396, 398, 399, 401 >>
Gyümölcsoltó Boldogasszony
Antunovich család (kegyúr) 282
Arens S.J. 38, 409, 413
Armstrong, Walter 366
Árpád-házi Szent Erzsébet 100, 169, 170,
171, 271, 323, 330, 332, 351, 354, 355,
359, 379, 391, 398, 405, 406 >> *Szent*
Erzsébet
Árpád-házi Szent Margit 85, 86, 212, 213,
355, 363, 377 >> *Szent Margit*
Assisi Szent Ferenc 291 >> *Szent Ferenc*
Bábel Balázs dr., érsek 8, 254, 390
Baffo János Máté/ Mátyás 35
Bagó István dr. 113, 291
Bagó János 375
Bagó Menyhért 375
Bakics Angéla 260
BALÁSSY LÁSZLÓ 409
BÁLINT SÁNDOR 239, 260, 410
Balog Julianna 375
BÁNÁTI MIKLÓS 247
Bánhalmi István 134
Barát László 79
Barcsay Jenő 360
BARNA GÁBOR 244
Bartalics Teréz 81
BÁRTH JÁNOS 9, 30, 251, 271, 410
Bástár Karolina 357
Batthyány család, németújvári gróf (kegyúr)
95
Baumgarten Sándor 367
Baumgärtner, Viktoria 389
BECKER, FELIX 269, 276, 282, 283, 296,
302, 306, 334, 344, 347, 349, 350, 351,
357, 358, 362, 363, 365, 367
Bedžula Veca 386, 407
Belon Gellért dr. 158
BELUS FERENC 38, 410
Benczúr Béla 354
Benczúr Gyula 122, 382
Benedek Lajos id., ifj. 360
Benedek, XIII., pápa 233
BENZ CSÁKY ILONA 416
BERECZ SÁNDOR 410
Beresin, Alexander 352
Berger, Anna 392, 404
Bernadett/ Bernadette >> *Szent Bernadett,*
Soubirous B.
Bernátffy József 264

- Berta Imre 97
- BIKFALVI GÉZA 37, 38, 117, 151, 420
- BÍRÓ AURÉL 330, 358
- Bíró László 188
- BIZZER ISTVÁN 291, 351
- Blaskovics/ts Bátori Mihály **343**, 352
- BLEYER JAKAB 151, 411
- Bohner György dr. 50
- BOROS ISTVÁN 242
- Borromei Szent Károly* 31, 36, 282, 350, 365
>> *Szent Károly*
- Borsa Bertalan 73
- Bökényi Miklós 99
- Brandecker, Anton 385, 405
- Brandecker, Magdalena 385, 405
- Brecska Katalin Margit 393, 402
- Brünni Fekete Madonna 380
- BRYAN, MICHAEL 366
- BUDÓ JUSZTIN 302, 351
- Bukor Katalin 374
- Burányi Roland 378
- Buzlay-Varjú Tivadar >> Varjú Tivadar
- CASTELLO, FRANCESCO DA 242
- Czár Menyhért 46
- CZIMMERMANN ISTVÁN P. SJ. 38, 410
- Czirfusz János dr. 144
- CZOBOR BÉLA 361
- Czobor Imre gróf 260
- Csáki család (kegyúr)* 47
- Csáky Imre érsek 31
- Csáky Miklós érsek 31
- Császka György érsek 71, 78, 79, 99, 119, 177, 346
- CsÁVOSSY ELEMÉR P. SJ. 38, 410, 411
- Cserháti/ Czrnkovich/ Crnkovich Gergely 171, 411
- Csiszár Géza 190
- Csiszár Jánosné 375
- Csodálatos Anya* 373
- Csodatevő Szent Gergely* 54, 55, 56, 305, 306, 345, 350, 372, 373, 402 >> *Szent Gergely*
- DAMJÁN/DAMIAN/DAMIÁN JÁNOS P. SJ. 38
- DAMJANOVIĆ, DRAGAN 361
- Dán Jánosné 357
- Dávid király 234, 281
- Demetz, Ferdinand 333, 365, 366
- Dénes Dániel dr. 394
- Dénes Enikő dr. 392
- Dinnyés Gergely 65
- DIÓS ISTVÁN 250, 260, 276, 299, 347, 349, 351, 354, 355, 358, 359, 363, 364, 366, 368
- Divald Kornél 307
- Dobiaschowsky/ Dobiaschowsky, Franz Josef 15, 37, 276, 278, 283, **343**, 369, 399
- DÓKA KLÁRA 26, 57, 60, 87, 90, 95, 108, 137, 150, 156, 194, 420
- Dolicsek Anna 378
- Domanovszky Endre 360
- DÖMÖTÖR TEKLA 19, 271
- DÖRGŐ MIKLÓS 351, 353, 358, 367, 368
- Dudits Andor 350
- Dukay Károly 75
- Éber Sándor id., ifj. 15, 141, 151, 152, 161, 168, 254, 292, 295, **345**, 382, 388, 391, 400
- Édes Imre 394
- Édes Jánosné 394
- Egerth Jakab 41
- Egi, Franz und Elisabetha 387, 391
- Ehrlinger János 15, 34, 264, **344**, 369, 397
- Elekfy Jenő 360
- Erdélyi Zsuzsa 7
- ERDEY FERENC 411
- Erdőssy Béla 349, 355
- ÉRDÚJHELYI MENYHÉRT 242

- Erhart, Gregor és Bernhard 344
 Erhart, Michael 244, **344**, 388, 396
 Erlinger József 34, 264
 Eszterházy Imre esztergomi érsek 260
 FÁBIÁN BORBÁLA 302
 FÁBIÁN GABRIELLA 309, 420
 Fabisch, Joseph 309
Fájdalmas Anya 14, 15, 31, 34, 54, 73, 74, 80, 81, 93, 95, 97, 112, 113, 121, 130, 136, 138, 141, 143, 157, 163, 164, 200, 236, 259, 260, 264, 287, 300, 303, 308, 320, 322, 344, 347, 352, 360, 369, 375, 376, 378, 379, 381, 382, 384, 385, 386, 389, 390, 397, 402 >> *Piéta, Mater Dolorosa*
 Falkoner Xavér Ferenc 381
 Farkas István 71
 Farkas Lajos 78, 125
 Farnese, Alessandro 366
Fatimai Boldogasszony 19, 232, 281, 327
Fatimai Szűz/ Szűz Anya 19, 38, 81, 108, 120, 160, 163, 281, 327, 328, 363, 369, 370, 380, 382, 389, 394, 399, 405
 FEHLE, WALTER 366
 Feichtinger József György 354
 Feigl, Elisabetha 392
 FEJŐS ZOLTÁN 410
 Fekete Ferenc 17, 182
 FEKETÉNÉ KONDÉ KATALIN 334
 Fényi János 62
 Ferenc József, I., magyar király 348, 350
 Fetzner, Martin 385
 FEUCHTMÜLLER, RUPERT 276, 353
 FIEBER HENRIK 307
 Filmák Endre 412
 Fischl Gyula **345**, 372, 373, 374
 Flach András 116
 FLEISCHER GYULA 347, 349, 352, 353, 363, 367
 Foerk Ernő 276, 358, 360, 398
Fogolykiváltó Boldogasszony 100, 101, 236, 299, 313, 349, 379, 401, 404
 Foki Margit 392, 406
 Folkmann, Thomas 392
 Forgács Ferenc dr. 104
 Forgó és Társa 367
 Forgó István 367
 FORJÁN JÁNOS 347
 FÖLDÉNYI GYÖRGY 353, 358, 367, 368
Földművelésügyi minisztérium (kegyúr) 124, 126, 128
 FRAKNÓI VILMOS 241
 Führich, Joseph/Josef von 343, 353, 363
 FÚRI JUDIT 351, 353, 358, 367, 368
 Gábor Lajos **345**, 346, 372, 390
 Gajdos István 115
 Garai Béla 109
 Gardil, Elisabeth 390
 Gärtner János 136
 Gärtner Sándor 254
 Gatti Mihály 136
 GAYLHOFFER-KOVÁCS GÁBOR 249, 366
 Gebauer Ernő **346**, 386, 391
 GENTHON ISTVÁN 343, 347, 356, 364
 Gerevich Tibor 348
 Gergely, IX., pápa 242
 Gida János 394
 Gilli, Pierina 329
 GINDER, PAUL 251
 Glatz Oszkár 366
 Gologi P. SJ. 117 >> Máriás/Mariska Lajos P. SJ.
Gonzague (Gonzága) Szent Alajos 350 >> *Szent Alajos*
 GONZALES GÁBOR 351, 353, 358, 367, 368
 Gorá Ágnes 373
 Gosztonyi Ferenc 357
 Göz, Gottfried Bernhard 255

- Grassalkovich család, herceg (kegyúr) 108, 119, 137, 142, 169, 173, 178, 193
- GRAVES, ROBERT EDMUND 366
- Gregus Tamás 158
- Greiner Károly 348
- Greksa József 101
- Grignon de Monfort, Louis Marie/
Grignon Szent Lajos 411
- Grósz József érsek 9, 10, 11, 12, 21, 22, 29, 30, 40, 41, 66, 67, 68, 85, 152, 282, 340, 358
- Gyertyaszentelő Boldogasszony 13, 14, 31, 230
- Gyetvai Péter dr. 21, 22, 29, 30
- Gyümölcsoltó Boldogasszony 13, 14, 15, 19, 31, 34, 230, 248, 396 >> *Angyali üdvözet*
- GYÜRKI LÁSZLÓ 297, 357
- Haan Antal 15, 76, **346**, 375
- Halblander, Georg 389
- Hall, Anna Maria 244
- Halter, Stefan 404
- Haltmayer Mihály 56
- Hamvas Endre dr., csanádi püspök 117
- Hangya Mária 391, 406
- Hanisch Mátyás/Mathias 251, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 264, **347**, 380, 396, 397, 420
- Hansen, Thomas 367
- Haranghy Jenő 366
- Harmann Jánosné 95
- Harsányi György 388
- Hartmann, János/ Johannes 34, **347**
- Harton Gertrud 389
- Hauser, Maria 392
- Hauser, Simon 392
- Haynald Lajos érsek 41, 79, 81, 248, 249, 255, 347
- Hegedús Gyuláné 118
- Heinrich, Josef 385, 407
- Heintz Henrik 15, 59, **348**
- Hellebrandt János 102
- Hellenbarth, Ludwig 348
- Hellenpart, Johan 391
- HENNIG ALAJOS P. SJ. 38, 411
- Hensch Ignác 144, **348**
- Henszlmann Imre dr. 248, 249
- HERING JÓZSEF 297, 357
- HERMANN EGYED 151, 152, 411
- HETÉNYI VARGA KÁROLY 30
- Hétfájdalmú Szűz/ Szűz Anya* 73, 74, 102, 136, 186, 208, 216, 236, 321, 322, 375, 379, 385, 405
- Hevesy/ Hevesi Mária Angelica dr. 41
- HIPPICH ISTVÁN 38, 411
- Hollós Károly 354
- Horváth Ferenc 61, 373
- Horváth Győző 32
- HORVÁTH JÁNOS 357
- Horváth Károly 64, 297, 299, 357
- Horváth Nándor 99
- HUFNAGEL/ HUFNÁGEL ANDRÁS P. SJ 38, 411
- Huszár Ernő dr. 120
- Huszár Nándor 24
- Huszy György 54
- Ijjas József dr., érsek 44
- Immaculata* 15, 16, 38, 81, 104, 144, 149, 157, 160, 238, 239, 247, 308, 413 >>
Szeplőtelen Fogantatás, Szeplőtelen Mária
- Ince, XI., pápa 235
- Irgalmas Anya* 147, 326, 387
- JABLONKAY GÁBOR 38, 411
- Jagicza Ágnes 375
- Jakobey Károly 15, 48, 63, 134, 143, 144, 283, 286, 287, 289, 290, 299, **348**, 371, 386, 387, 400
- Jámbor Dezső 10
- János apostol >> Szent János

- János, XXII., pápa 255
 Jánoshegyi József 163
 Jele, Albert 365
 Jellinek Gida 348
 Jerkovics család 381
 JERNYEI KISS JÁNOS 249, 366
 Jézus bemutatása 35, 391 >>
Gyertyaszentelő Boldogasszony, Mária tisztulása
 Jézus levétele a keresztről 137, 322, 385, 405
 Jézus Szíve 31, 40, 42, 45, 47, 49, 50, 53, 55, 60, 62, 73, 75, 76, 77, 87, 107, 116, 117, 118, 123, 133, 137, 142, 150, 154, 156, 161, 163, 169, 172, 174, 181, 184, 187, 194, 195, 232, 318, 331, 341, 350, 355, 359, 371, 373, 375, 382, 406
 Jézus születése 39, 43, 59, 72, 88, 99, 143, 144, 169, 193, 216, 281, 291, 304, 339, 348, 370, 375, 378, 379, 381, 387, 391, 395, 399, 401, 402, 407
 JORDÁNSZKY ELEK 244, 396
 Jótanács Anyja 391
 Józsa Ferenc 302, **349**, 381, 401
 József, I., császár 231
 József, II. császár 233
 Jung, Jakob 385, 405
 JURCSÓ ANTAL 409
 Jusztiniánusz császár 237
 Kákonyi Ferenc 306, **350**, 371, 372, 402
 Kákonyi Imre Asztrik P., dr. **349**
 KALAPIS ZOLTÁN 241, 366
Kalazanci Szent József 361 >> *Szent József*
 Kállainé Vereb Mária **409**
 Kálmáncsehi Domonkos érsek 242
kalocsai érsek (kegyúr) 50, 55, 60, 63, 71, 75, 79, 87, 113, 145, 148, 150, 153, 156, 172
Kalocsai Főszékesegyházi Káptalan (kegyúr) 50, 60, 63, 69, 87, 145
 Kancsár Erzsébet 393, 402
 Kancsár Márton 393, 402
 Kanoldt E. 384
Kapisztrán Szent János 195, 196, 359, 367, 395 >> *Szent János*
 KAPOCS NÁNDOR 250
 Karagić, Pavka 385, 402
Kármelhegyi Boldogasszony 232, 259
 Károli Gáspár 35
 KATONA ISTVÁN/ STEPHANUS 25, 32, 35, 26, 35, 50, 52, 54, 57, 60, 75, 87, 90, 102, 108, 119, 121, 126, 128, 136, 137, 139, 142, 156, 159, 169, 172, 173, 178, 184, 193, 420, 242, 256
 Kecskés János 394
 Kelemen Istvánné 379
 Kender István 382
 KENYERES ÁGNES 347
Keresztelő Szent János 148, 149, 173, 174, 224, 331, 352, 387, 388, 392, 406 >> *Szent János*
 Kesler/ Kessler/Keszler, Josef/ Joseph/ József 15, 54, 97, 283, 284, **350**, 369, 372, 373, 376, 378, 399
 Kindl, Maria 402
 KINKA ERZSÉBET 21, 30
 Kirschner, Kunigunda 389
 Kirschner, Maria 389
Kisboldogasszony/ Kisasszony 13, 14, 17, 18, 47, 48, 49, 54, 73, 77, 81, 84, 85, 95, 96, 97, 101, 104, 107, 111, 122, 127, 130, 155, 164, 165, 171, 176, 234, 283, 287, 288, 289, 305, 306, 310, 348, 350, 354, 355, 356, 371, 377, 378, 379, 399, 400, 402, 403 >> *Szűz Mária születése*
 Klein Mayer Miklós 367
 Klenancz, Josef 407
 Kling, Katharina 391, 404
 Kling, Maria 387, 407
 Klobusiczky Ferenc érsek 31
 Klobusiczky Péter érsek 31

- Knipf, Magdalena 385
 Knipf, Michael und Annamaria 385
 Koch, Anna 389, 406
 Koch, Melchior 388
 Kókai József 68
 Koletics István 175
 Kollonich László érsek 62, 264
 KOMÁRIK ISTVÁN P. SJ. 37, 38, 411, 412
 Koncsek László 288
 KONTSEK ILDIKÓ 349
 Kontuly Béla, Nemessányi 291, **350**, 351, 360, 381, 400
Kontyos Mária 14, 97
 Kopp Ferenc **351**, 374
 KORHECZ-PAPP ZSUZSA 251, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 264, 347, 420
 Korniss Géza 347
 Korsós Imre 56
Kosztka Szent Szaniszló 36, 282, 365, 411
 KOTHENCZ KELEMEN 9
 Kothencz Pál 379
 Kovács Ferenc 54
 Kovács József 394
 Kovács Mihály 176
 Kovács Péter 381
 KOVÁCS ZSOLT 309, 420
 KŐHEGYI MIHÁLY 250
 Král Gyula 296, **352**, 371, 401
 Krasznai Lajos 244
 Kratzmann Ede 302, **351**, 358, 376, 380, 401
 Kremin, Stefan 392, 405
 Krenim, Georg 392, 404
 Krickler József Henrik **352**, 369
 Kricskovics József 391, 406
 KRISTÓ GYULA 347
 Kriszta és társa, cég 360
 Kriszta Ignácné 360
 Krisztman, Magdalena 385, 407
Krisztus Király 67, 68, 89, 109, 189, 190, 345, 359, 374, 394
Krisztus nevének említései 81, 39, 146, 193, 238, 264, 268, 286, 287, 320, 343, 357, 361, 373, 379, 415 >> *Jézus, Üdvözítő*
Krisztus, Feltámadt 117, 139, 159
 Krokker Krisztina 378
 Kronberg Alajos 357
 Kronberg Erzsébet 357
 Kronberg József 357
 Kronberg Józsefné özv. 357
 Kronberg László dr. 357
 KRÜCKEN, OSKAR VON 363
 Kubatov, Dano 385
 Kubatov, Maria 385
 Kubinszky Mihály 19, 41, 350
 Kuczka Mihály 15, 73, 155, 174, 269, 345, **352**, 373, 375, 385, 388, 392, 394
 Kuczka Péter 174
 Kucsera Sándor 393, 402
 Kujáni Ferenc dr. 12, 21, 345
 Kulcsár János 59
 Kulišch, Maria 404
 Kunszt József érsek 36, 276-283, 353
 Kupelwieser/ Kuppelwieser Lipót/ Leopold 15, 34, 36, 276, 278, 281, 282, 283, 343, 346, 350, **352**, 353, 363, 365, 369, 398, 399
 Kuts János 334
 Kühner János 67
 KÜLLÖS IMOLA 410
Labouré Szent Katalin 271 >> *Szent Katalin*
 Lacza Endre **353**, 388
 LAKATOS ADÉL 248
 LAKATOS ANDOR 9, 23, 40, 242, 420
 Lantos János 141

- Latinovits család, Borsódi és Katymári (kegyúr)* 133, 139, 166, 282
- Latinovits Illés, Borsódi és Katymári (kegyúr)* 133, 134
- Latinovits János, Borsódi és Katymári (kegyúr)* 139
- Lechner Ödön 351, 367
- Leó, XIII., pápa 13, 177., 233, 237, 318, 392
- Ligeti Sándor 353, 371
- Lipót, I., császár. 231, 318
- Lippi, Filippo 151
- Lisieux-i Szent Teréz* 130, 131, 360, 384 >> *Szent Teréz*
- Lohr Ferenc 15, 290, 353, 387, 390, 400
- Lohr Károly 143
- Lourdes-i Boldogasszony/ Mária/ Szűz Anya* 7, 14, 15, 36, 37, 40, 44, 48, 56, 57, 59, 61, 63, 64, 68, 69, 75, 77, 78, 81, 82, 84, 85, 90, 95, 99, 100, 103, 105, 109, 112, 114, 116, 119, 124, 125, 129, 133, 134, 136, 141, 144, 147, 148, 149, 154, 155, 157, 161, 162, 167, 170, 171, 174, 175, 177, 181, 183, 186, 187, 190, 194, 216, 230, 231, 308-314, 330, 334, 366, 370-395, 403-406, 412
- Lovas István 70
- Loyolai Szent Ignác* 55 >> *Szent Ignác*
- Lucia, dos Santos, fatimai látnok 327
- LUKÁCSY ISTVÁN 16, 151, 152, 244, 412, 420
- Lyra, Nicolaus 242
- M. Aquina tisztelendő anyja 281
- Mader, Georg 301, 365
- Madonna* 7, 61, 68, 104, 151, 239, 380
- Madonna/ Maria/ S. Maria della Strada* 37, 62, 232, 369 >> *Úti Boldogasszony*
- Magyar Királyi Helytartótanács (kegyúr)* 52
- Magyar Királyi Kamara (kegyúr)* 121, 124, 126, 128
- Magyarok Nagyasszonya* 8, 13, 14, 15, 34, 36, 38, 43, 44, 48, 54, 56, 57, 58, 59, 61, 65, 70, 71, 77, 78, 81, 82, 87, 97, 98, 99, 101, 102, 105, 112, 113, 114, 117, 122, 124, 125, 134, 151, 152, 182, 189, 190, 204, 205, 215, 216, 236, 296, 297, 306, 307, 308, 309, 315, 316, 317, 318, 320, 323, 324, 325, 338, 343, 351, 356, 357, 358, 359, 371, 373, 374, 376, 377, 379, 381, 382, 383, 393, 394, 401, 403, 404, 405, 407, 413, 414 >> *Patrona Hungariae*
- Máhig Ervin 177
- MAIER-LÖRCHER, Barbara 344
- Majer Ferenc 131
- MÁK FERENC 21, 30
- Malatin Antal, nyomdász 409
- Malatin és Holmeyer, nyomda 81
- Malczyk Károly 104, 380, 15
- MÁNDICS MIHÁLY 412
- Manhalter, Anton 390
- Marastoni Jakab 348
- Mária Magdolna* 264, 287, 290, 322
- Mária Palládia nővér* >> *Szentgyörgyvárosi Margit Mária Palládia*
- Maria SS. Della Strada* >> *Madonna della Strada, Úti Boldogasszony*
- Mária Terézia királynő* 248, 396
- Mária tisztulása* 14, 230 >> *Gyertyaszentelő Boldogasszony, Jézus bemutatása*
- Mária Világ Királynője* 92, 93, 340, 342, 358, 378, 407
- Máriás/ Gologi/ Mariska Lajos P. SJ. 117
- Markó Gergely 375
- Márkó Katalin 371
- Marokity János 371
- Marto, Francisco és Jacinta, fatimai látnokok 327
- Márton Áron Kiadó 412
- Márton Lajos 354, 372, 380

- Martos Katalin 386
 Marxer Alex 144
Mater Admirabilis 37, 235, 281
Mater Dolorosa 260 >> *Fájdalmas Anya, Piéta*
 Mátrai Sándor 155
 Maulbertsch, Franz Anton 248, 249, 366
 Mayer Alajos 354, 379
 Mayer, Barbara 392, 405
 Mayer, Susanna 392
 Mayer'sche Kunstanstalt/ Hofkunstanstalt 339, 354, 369, 387, 390, 391, 392, 395, 403, 404, 407
Mayer-Stametz család (kegyúr) 184
 Melcher, Johanna 389
Mennyek Királynője/ Királynéja 15, 151, 152
 Mészáros Károly 167
 Mészáros Veronika 136
 Metzinger, Katharina 388
 Mezőfi Mária 388
 Michelangelo 249, 366
 MIHÁLY FERENC 309, 420
 MIKLÓS ZOLTÁN 309, 420
 Mikó/ Miko Antal 174, 392
 Mindszenty József hercegprímás 22
 Miskolczy Ferenc 355, 385
 Mohay Attila 355, 377, 378, 379
 Mohay Testvérek 355, 377, 379
 Mojzes Ferenc dr. 123
 Mojzes Péter dr. 11
 Molnár C. Pál 350
 Molnár G. Pál 187
 Morvai István 49, 372
 Mózes próféta 242
 Möller István 355, 356
 Möller Károly 356
 Muka Gábor 383
 Murányi Péter 81
 Murillo/ Murilló 104, 123
 Muzika Anna 379, 401
 Muzsinszki/ Muzsénszky Nagy Endre 15, 43, 296, 356, 371, 401
 Müller Antal 144
 Müller Ferenc 144
 Nagy Erik 376
 Nagy Franciska 95
 NAGY GÁBOR MIKLÓS 242
 Nagy Nepomuki János 391
 Nagy Zámbo/ Nagy-Zámbo Ferenc 16, 19, 174, 175, 412
Nagyboldogasszony 13, 14, 15, 17, 18, 19, 31, 34, 52, 89, 92, 126, 127, 133, 134, 139, 141, 158, 166, 167, 168, 171, 176, 178, 199, 200, 222, 234, 265, 270, 276, 277, 294, 299, 310, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 352, 353, 354, 359, 365, 367, 369, 383, 390, 391, 397, 398, 399, 400, 403 >> *Szűz Mária Mennybevétele*
 NAGYFALUSI/SY/SSY LAJOS P. SJ. 37, 38, 412
 Nagyidai Zsolt 387
 Nánay Lajos 151, 415
 Napba Öltözött Asszony 65, 111, 247, 250, 273, 279, 295, 381, 396
 NEBOJSZKI LÁSZLÓ 251, 254, 275, 412, 413, 420
 NÉMETHY KÁROLY 302, 351
 Némethy Miklós, dési (D.) 15, 48, 54, 297, 299, 357, 372, 401
Nepomuki Szent János 18, 57, 59, 107, 139, 140, 141, 151, 155, 188, 275, 307, 319, 320, 323, 326, 338, 346, 352, 385, 386, 398, 403, 404, 405, 407 >> *Szent János*
 Neuhauser, Albert 301, 365
Nüsszai Szent Gergely 242 >> *Szent Gergely*
 Oberbauer 78, 103, 104, 146, 171, 174, 330, 358,

- Oberbauer A./ Antal/ Alajos 146, 330, 332, 357, 372, 373, 374, 376, 378, 380, 384, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 395, 403, 404, 405, 406
- Oberbauerné Gróza Mária 357
- Oberst, Apollonia 389
- Oberst, Thomas 389
- OBRECZÁN GYÖRGY 351, 353, 358, 367, 368
- Orbán VI., pápa 233
- Orczy család, báró (kegyúr) 90, 184*
- Orosz László 358, 378
- Overbeck, Friedrich 352
- Öffenberger József 162
- Páduai Szent Antal 89, 107, 108, 110, 111, 112, 182, 219, 220, 221, 244, 250, 257, 260, 261, 291, 292, 293, 302, 317, 329, 333, 347, 349, 350, 351, 359, 363, 380, 381, 396, 397, 400, 401, 404, 405, 406, 413*
- Pál Mátyás 40
- Palermói Szent Rozália 258, 347, 380, 397*
- Palka József 15, 122, 306, 358, 383, 393, 402, 403,
- Pámer László P. SJ. 37, 151, 281, 413
- Papp Kálmán püspök 10
- PAPP NÓRA 413
- PARLAGI IMRE 363
- PASSUTH KRISZTINA 357
- PASTYIK LÁSZLÓ 21, 30
- Patachich Ádám érsek 35, 242, 248, 420
- Patachich Gábor érsek 31, 32, 34, 35, 36, 242, 420
- Patrona Hungariae 34, 37, 125, 234, 236, 297, 318, 371, 374, 401 >> Magyarok Nagyasszonya*
- Pécsi Katalin 375
- Peller, Elisabetha 385
- Peller, Franz 385
- Pencz Gertrud 385, 405
- Pencz, Therisia 385
- Penz, Katharina 382
- Pénzügyminisztérium (kegyúr) 121, 124, 126, 128*
- Perathoner, Cajo, Herbert 329
- PERGER GYULA 10, 20
- Pesitz József 52
- Pesky József 369
- Petres József 386
- Petrovác Gyula 273, 302, 358, 360, 367, 398
- Petz Menyhért és Paulina 402
- PFEIL, JAKOB 251
- Pfeil, Johann 392
- Piéta 34, 35, 37, 49, 54, 64, 71, 72, 77, 88, 90, 91, 96, 103, 108, 109, 110, 111, 113, 116, 117, 119, 122, 123, 125, 127, 128, 134, 136, 140, 143, 144, 146, 150, 154, 157, 158, 159, 163, 165, 167, 169, 172, 174, 175, 176, 177, 179, 182, 184, 192, 195, 237, 260, 261, 263, 264, 308, 320, 331, 338, 340, 354, 365, 369, 371, 372, 374, 375, 376, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 395, 397, 404, 405, 406, 407 >> Fájdalmas Anya, Mater Dolorosa*
- PILISMARÓTI BOZÓKY GYULA 297, 357
- PINTÉR IMRE 264, 343, 348
- Pintér József 373
- Pintér László dr. 118
- Piukovics Illés Mihály 175
- Pius IX., pápa 7, 20
- Pius V., pápa 235, 237
- Pius VI., pápa 151, 244,
- Pius VII., pápa 233, 237, 260
- Pius X., pápa 231, 358
- Pius XII., pápa 20, 233, 235, 239
- POLYÁK IMRE 413
- Posztobányi Márton 373
- Povischil Richárd 40

- Prokop Péter 268, **360**, 384, 389, 395
 PROKOPP MÁRIA 349, 360
 Putterer, Stephan 382
 Radovics Krisztina 244
 Raffaello/ Raffael 68 >> Santi, Raffaello
 Raffai Alfonz 52
 Raffai István 171
 Raich, Stanka 385
 RAILE EDE P. SJ. 38, 413
 Rakiás Péter 371, 402
 RAMPOLD, REINHARD 301, 365
Realinus Szent Bernát S.J. 85, 212, 377
Rédl Béla, báró (kegyúr) 196, 197, 301
Rédl család, báró (kegyúr) 282
 Regeisl Gatte, Sebastian 387, 407
Régiszi Szent Ferenc 69, 70, 205, 345, 351, 374 >> *Szent Ferenc*
 Rétay Béla 360
 Rétay/ Réthay és Benedek 330, 360, 361, 371, 382, 384, 389, 390, 391, 392, 406, 420
 Réti István 348, 350
 Richter, Bartholomeus 388, 406
 Richter, Mathias 388, 406
 Richter, Regina 348
 Rideg Ferenc 375
 Riesz, Johann 392, 404
 ROMSICS IMRE 25, 346
 ROSTA SZABOLCS 242
 ROSTY KÁLMÁN P. SJ. 38, 409, 412, 413, 414, 415
 Róth Miksa 351, 367
 Roth, Andreas 382
Rózsafüzér Királynéja/Királynője 13, 14, 15, 45, 48, 49, 52, 54,, 85 113, 116, 126, 135, 136, 148, 173, 174, 177, 183, 186, 222, 236, 288, 300, 305, 325, 343, 348, 371, 372, 383, 387, 392, 393, 400, 402, 415
 Rozsnyai Károly 415
 Rösner/ Roesner, Karl/ Carl 276, 278, 279, 280, 281, 283, 307, **360**, 361, 369, 370, 398, 399
 Ruben, Christian 365
Rudics család, báró (kegyúr) 164, 282
Rudnyánszky család, báró (kegyúr) 57
 Rudolf II., császár 249
 Rugatugel, Kilian 392, 405
 RUKATUKL, AUGUST 251
 Rumincsik K. 394
 Rungaldier, Josef/ Joseph 325, 326, 333, 339, **361**, 383, 386, 391, 404, 405, 407
 Ruzsa Rózália 374, 404, 406
S. Maria Serena 34
 Sadeler, Aegidius 249
Sanctus Emericus 371, 401 >> *Szent Imre herceg*
Sanctus Ladislaus 371, 401 >> *Szent László király*
Sanctus Stephanus 371, 401 >> *Szent István király*
 San Salvador templom 249
San-Martino de Valperga család, gróf (kegyúr) 184
Santa Elisabeta 371, 401 >> *Szent Erzsébet*
 Santi, Raffaello/ 68 >> Raffaello/ Raffael
Sarlós Boldogasszony 13, 14, 15, 19, 79, 80, 81 82, 129, 153, 154, 155, 225, 232, 283, 285, 302, 332, 350, 352, 353, 376, 388, 389, 399, 401, 406, 409, 414 >> *Szűz Mária látogatása*
 SCHAEFER JAKAB 38, 415
 Schauer, Anna 392, 404
 Schauer, Anna Maria 389
 Schauer, Johan 392, 404
 Schauer, Johanna 392
 Schauer, Juliana 392, 405
 Schauer, Katharina 392, 405
 Schauer, Margaretha 392, 405

- Schauer, Maria 392, 405
 Schauer, Rosina 392, 404
 Schauschek Árpád 354
 SCHEIBER, EDUARD 366
 SCHLICK JÁNOS 38, 415
 Schmalz, Josef/ Joseph **361**, 407
 Schmalzl, Josef 322, 333, 336, 385, 404, 405
 Schmid család 254
 Schmidt János 273, **361**, 382, 383, 398,
 Schmidt, Julianna 385, 407
 Schopper Antal 295, 345
 SCHÖN MÁRIA 412
 Schön, Josef 385, 407
 Schubert, Franz 353
 Schwartz, Joseph 114
 Schwartz (Schwarz) József 15, 114, 269,
361, 397
 Schweibert Tamás 169
 SEENGER ERVIN 302, 351
Segítő Szűz/ Szűz Anya 14, 74107, 252, 258,
 347, 380, 396, 397
 Seidl, A. 390
 SEREGÉLYI GYÖRGY 264, 269, 283, 290,
 292, 296, 344, 345, 349, 352, 354, 357,
 362, 364
 SEREMETYEFF JÁNOS 330, 358
 SERES FERENC 349
 Sibalín, Maria 385
 Sidó Erzsébet 374
 Sikorszki Zsolnay Margit 362
 Simai/ Simay Imre 362, 364
 Simeon 230, 234, 322
 Simon Mátyás 147
 Simonetti, Gabirele Daniel 35
 Sinkó András 15, 43, 117, 340, 342, **362**,
 371, 378, 382, 407
 Sinkó Ferenc 117
 Sixtus IV., pápa 239, 393
 Sixtus V., pápa 237
Skapurálás Szűz Anya 138, 259, 347, 385
 Sonkoly Rozália 379
 SOPRONI JÁNOS 295, 345
Soubirous, Bernadett 309 >> *Szent
 Bernadett*
 Spozzalizio, Perugino 143
 Sprodt Antal 405
 Sprodt Józsfné özv. 405
 Stadl, Jozef von 301
 Stadt, Josef von 365
 Stein János 364
 Stettner Sebestyén 255, 256, **362**, 397
Stock Szent Simon 104, 232, 255, 256, 262,
 380, 397 >> *Szent Simon*
 STOLBERG-WERNIGERODE, OTTO ZU 244,
 344
 Storno Ferenc id. 351
 Stuflesser, Ferdinand 333, 334, **362**, 363,
 394, 403, 406
 Stuflesser, Johann 362
 Syrlin, Jörg 344
Szabadka város (kegyúr) 195
 Szabó Antalné özv. 393, 402
 Szabó István 186
 Szabó János 306
 SZABÓ JÚLIA 264, 344
 Szabó Julianna 379
 Szabolcs Ferenc dr. 197
Szászy Júlia (kegyúr) 164
 Szebelédi Ferenc 379
 Szecskó Mihály 149
 Szedlay István dr. 11, 12
 Székely Bertalan 345, 346, 354
 SZÉKELY LAJOS 347
 SZÉKELY MIKLÓS 249, 366
 Szekeres Margit (M.) 144
 SZENDREI JÁNOS 264, 344

- Szent Adalbert püspök, vértanú 71, 72, 73, 206, 207, 272, 306, 312, 352, 354, 358, 365, 366, 374, 375, 398, 403
- Szent Ágoston 242
- Szent Alajos 36, 282, 350, 365 >> Gonzague Sz. A.
- Szent Anna, Szűz Mária édesanyja 66, 71, 73, 80, 88, 100, 104, 125, 135, 138, 140, 155, 156, 157, 167, 169, 172, 177, 183, 184, 185, 186, 189, 190, 191, 195, 196, 197, 206, 229, 238, 247, 257, 258, 283, 287, 300, 301, 302, 305, 306, 308, 320, 323, 324, 332, 334, 335, 336, 347, 350, 352, 358, 359, 363, 364, 365, 367, 374, 376, 377, 379, 383, 384, 385, 386, 389, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 401, 402, 404, 405, 406, 407
- Szent Antal >> Páduai Sz. A.
- Szent Benedek 59, 60, 61, 62, 204, 345, 350, 373
- Szent Bernadett 7, 44, 61, 69, 78, 95, 103, 109, 114, 119, 125, 129, 144, 148, 163, 177, 309, 310, 311, 313, 371, 374, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 384, 387, 395, 403, 404 >> Sobirous, Bernadett
- Szent Bernát >> Realinus Sz. B.
- Szent Család 14, 16, 17, 41, 42, 55, 60, 61, 72, 73, 74, 77, 82, 88, 97, 102, 104, 116, 123, 137, 138, 139, 141, 143, 154, 155, 156, 158, 176, 178, 184, 191, 192, 204, 226, 228, 299, 300, 303, 304, 306, 332, 336, 337, 338, 370, 372, 373, 375, 376, 379, 380, 382, 384, 385, 386, 388, 389, 392, 393, 395, 401, 402, 403, 406, 407
- Szent Dénes 396
- Szent Domonkos 134, 177, 193, 377, 384, 392, 393, 402
- Szent Erzsébet 100, 107, 111, 169, 291, 295, 297, 343, 355 >> Árpád-házi Sz. E., Santa Elisabetha
- Szent Ferenc 126, 291, 348 >> Assisi Sz. F., Régiszi Sz. F., Xavéri Sz. F.
- Szent Frigyes 149
- Szent Fülöp és Jakab apostolok 50, 51, 202, 299, 349, 354, 372, 401
- Szent Gellért vértanú, püspök 66, 67, 296, 374, 396
- Szent Gergely >> Csodatevő Sz. G., Nüssziai Sz. G.
- Szent György 71, 77, 113, 119, 135, 183, 299, 349, 376
- Szent Ignác 32, 55
- Szent Imre herceg 11, 18, 36, 42, 43, 44, 45, 84, 85, 95, 104, 105, 128, 129, 130, 147, 149, 150, 151, 152, 184, 186, 211, 223, 243, 268, 272, 273, 282, 294, 295, 296, 297, 306, 313, 318, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 350, 352, 353, 354, 355, 357, 362, 364, 365, 370, 371, 377, 380, 384, 388, 396, 398, 400, 401, 404, 407>> Sanctus Emericus
- Szent István király 7, 15, 18, 31, 34, 35, 36, 37, 39, 43, 47, 49, 52, 53, 54, 59, 64, 65, 66, 67, 73, 74, 97, 98, 99, 104, 108, 109, 113, 114, 120, 121, 122, 123, 124, 126, 153, 161, 162, 163, 177, 187, 188, 201, 208, 234, 268, 269, 271, 274, 278, 279, 283, 284, 286, 295, 297, 298, 300, 302, 303, 305, 306, 307, 309, 318, 320, 325, 334, 340, 343, 346, 348, 350, 351, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 363, 367, 369, 370, 371, 372, 374, 375, 379, 381, 382, 383, 388, 390, 391, 393, 394, 397, 398, 399, 401, 402, 403, 404, 405>> Sanctus Stephanus
- Szent Izidor 242
- Szent Jakab 363
- Szent János 34, 92, 93, 133, 290, 322, 378 >> Kapisztrán Sz. J., Keresztelő Sz. J., Nepomuki Sz. J.
- Szent János pápa és vértanú 191
- Szent Joakim/Joachim, Szűz Mária édesapja 191, 192, 193, 194, 229, 287, 311, 353, 364, 395, 403

- Szent József, Mária jegyese 7, 16, 19, 31, 33, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 89, 102, 103, 104, 111, 115, 116, 119, 120, 136, 143, 152, 159, 216, 217, 219, 231, 280, 281, 283, 285, 292, 295, 300, 301, 310, 314, 328, 334, 336, 339, 345, 350, 353, 354, 360, 361, 363, 365, 369, 370, 379, 380, 381, 382, 385, 399, 400, 401, 403, 404, 405, 407 >> Kalazanci Sz. J.
- Szent Károly >> Borromei Sz. K.
- Szent Katalin >> Alexandriai Sz. K., Labouré Sz. K.
- Szent László király 62, 63, 64, 66, 99, 136, 137, 138, 192, 268, 269, 286, 295, 297, 303, 306, 315, 318, 319, 321, 322, 326, 329, 330, 336, 337, 339, 343, 348, 350, 351, 352, 354, 359, 361, 363, 364, 373, 374, 385, 400, 402, 405, 406, 407 >> Sanctus Ladislaus
- Szent Lőrinc 159
- Szent Luca 396
- Szent Lukács evangélista 181, 182, 329, 393, 406
- Szent Margit 33, 86, 108, 295 >> Alecoque Sz. M., Árpádházi Sz. M.
- Szent Márton >> Tours-i Sz. M.
- Szent Máté apostol és evangélista 164, 165, 274, 290, 348, 354, 390, 398
- Szent Maximilian Lap-és Könyvkiadó 413, 415
- Szent Mihály főangyal 7, 75, 76, 85, 172, 175, 176, 209, 289, 346, 348, 350, 351, 359, 375, 392
- Szent Orbán pápa és vértanú 161, 162, 389, 390
- Szent Pál apostol 34, 242
- Szent Péter apostol 45, 242, 276
- Szent Péter és Pál apostolok 107, 108, 109, 218, 254, 258, 259, 260, 264, 292, 302, 345, 347, 351, 380, 397, 401
- Szent Rókus 107, 109, 110, 164, 178, 255, 256, 258, 263, 264, 345, 347, 362, 380, 397
- Szent Rozália >> Palermói Szent Rozália
- Szent Rupert 396
- Szent Sebestyén 31, 258, 347, 380, 397
- Szent Simon és Júdás/Tádé apostolok 145, 146, 147, 247, 304, 306, 340, 354, 359, 368, 387, 396, 402, 403, 407
- Szent Simon 145, 146, 147, 247, 304, 306, 340, 354, 359, 368, 387, 396, 402, 403, 407 >> Stock Sz. S.
- Szent Sixtus 396
- Szent Szaniszló >> Kosztká Sz. Sz.
- Szent Szív Édesanyja 177, 393
- Szent Teréz 102, 162, 189, 195, 196 >> Lisieux-i Szent Teréz
- Szent Vendel 121
- Szent Villonia 396
- Szentgyörgyvári/y Margit Mária Palladia 16, 19, 39, 40, 281, 363, 370, 399
- Szentiványi Gyula 264, 344, 364
- SZENTKIRÁLYI MIKLÓS 244
- Szentlélek 55, 88, 89, 90, 91, 138, 143, 186, 264, 266, 268, 289, 359, 368, 372, 378, 381, 385, 394, 397
- Szentmihályi Ferenc 160
- Szentolvasó Királynéja 31, 92, 134, 135, 136, 138, 176, 177, 305, 306, 331, 332, 343, 355, 358, 359, 367, 384, 385, 392, 393, 402, 406
- Szenvedő Megváltó 31, 42, 193
- SZEPESY LÁSZLÓ 415
- Szeplőtelen Fogantatás/ Fogantatott Mária/ Szűz Anya 7, 15, 16, 19, 20, 35, 36, 37, 41, 53, 54, 61, 62, 64, 69, 76, 77, 81, 82, 86, 96, 110, 112, 115, 118, 119, 121, 122, 123, 125, 127, 129, 138, 139, 140, 141, 143, 144, 146, 148, 149, 159, 164, 165, 170, 171, 174, 176, 178, 182, 195, 209, 224, 227, 238, 247, 250, 275, 278, 279,

- 286, 287, 288, 298, 302, 303, 307, 308, 318, 332, 343, 346, 348, 349, 352, 369, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 406, 411 >>
Immaculata
 Szepőlótelen Mária 247, 308 >> *Immaculata*
 SZERDAHELYI MIKLÓS 415
 Sziegl, Katharina 388, 406
 SZILÁRDFY ZOLTÁN 244, 309, 396, 420
 Szlama Veronika 379
 Szoldatics/ ts Ferenc 15, 65, 283, 286, **363**, 374, 399
 Szombathy Sándor 16, 81, 415
 Szócs Miriam 249
 Szódy/ Szódi/ Szőnyi Szilárd 15, 43, **364**, 370
 Szőke János 77
 Szöllősy János 179
 Sztára József 415
 Szujer, Georg 382
 Szujer, Theresia 382
 SZŰCS ENDRE 351, 353, 357, 358, 367, 368
 Szűcs György 357
 Szűcs János 378,
Szűz Anya 19, 36, 38, 40, 43, 44, 48, 57, 61, 64, 68, 69, 73, 74, 75, 81, 82, 84, 85, 95, 99, 100, 102, 103, 104, 105, 107, 108, 109, 112, 114, 116, 119, 120, 122, 123, 124, 127, 129, 133, 136, 138, 140, 141, 147, 154, 157, 160, 161, 167, 170, 177, 183, 187, 190, 194, 208, 216, 221, 252, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 264, 275, 281, 291, 300, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 320, 321, 322, 327, 328, 329, 330, 334, 347, 355, 361, 363, 369, 370, 371, 373, 374, 375, 376, 377, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 403, 404, 405, 406, 413
Szűz Mária 7, 8, 9, 11, 13, 15, 16, 17, 20, 28, 36, 37, 38, 43, 48, 49, 50, 52, 61, 63, 64, 65, 67, 71, 73, 74, 76, 77, 81, 82, 84, 85, 90, 91, 98, 99, 102, 103, 104, 107, 110, 111, 112, 114, 118, 122, 126, 127, 129, 134, 135, 141, 143, 145, 146, 148, 149, 151, 152, 154, 157, 160, 162, 163, 167, 169, 170, 171, 172, 176, 177, 184, 185, 190, 196, 197, 212, 230, 232, 233, 234, 236, 237, 238, 241, 242, 246, 247, 251, 254, 257, 260, 264, 268, 270, 271, 275, 277, 278, 282, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 309, 318, 323, 330, 344, 347, 348, 349, 352, 356, 357, 358, 359, 365, 371, 374, 375, 377, 378, 381, 384, 387, 388, 390, 394, 395, 396, 400, 402, 405, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416
Szűz Mária eljegyzése 143, 185, 394
Szűz Mária gyermek Jézussal 15, 35, 43, 48, 50, 56, 61, 78, 79, 84, 98, 101, 104, 110, 115, 119, 136, 141, 151, 153, 155, 157, 170, 171, 179, 181, 194, 196, 201, 215, 247, 277, 324, 325, 326, 330, 348, 352, 365, 369, 370, 371, 377, 379, 380, 382, 384, 386, 388, 389, 391, 393, 393, 395, 396, 398, 400, 405, 406
Szűz Mária hét fájdalma 52, 73, 74, 102, 107, 136, 216
Szűz Mária látogatása Erzsébetnél 14, 79, 153, 155, 225, 232, 353, 376, 388 >>
 Sarlós Boldogasszony
Szűz Mária Mennybevétele 14, 34, 102, 126, 134, 141, 155, 172, 186, 217, 234, 270, 348, 380, 383, 392, 398 >>
 Nagyboldogasszony
Szűz Mária Megkoronázása 47, 93, 144, 168, 289, 371, 383, 387, 391, 400
Szűz Mária Szíve 15, 37, 40, 41, 42, 45, 48, 51, 56, 57, 59, 60, 63, 65, 67, 74, 75, 77, 78, 81, 82, 83, 84, 85, 87, 90, 91, 92, 98, 103, 105, 108, 112, 114, 123, 124, 125, 133, 135, 136, 140, 142, 145, 146, 149, 155, 159, 161, 163, 166, 170, 171, 173, 175, 179, 188, 192, 194, 195, 214, 232,

- 279, 302, 303, 305, 306, 318, 319, 330, 348, 358, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 380, 381, 383, 384, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 399, 401, 402, 403, 404, 406
- Szűz Mária születése 14, 47, 48, 71, 126, 128, 164, 234, 238, 283, 371, 378 >> Kisboldogasszony
- Szűz Mária Világ Királynője 45, 92, 118, 340, 341, 342, 358, 352, 371, 378, 382, 407
- Takács István **364**, 378
- TAKÁCS JÓZSEF 25
- Takács Karolina 269, 362
- Tamás Borbála 375
- Tanulmányi Alap (kegyúr) 52*
- Tassi Ferenc 29, 30
- Tavella, Franz 333, 334, **365**, 395, 406
- Telecskay 151, 152, 415
- Teleky Józsefné (kegyúr) 164*
- TERDIK SZILVESZTER 309, 330, 333, 360, 361, 420
- Than Mór 351
- Thassy Ernő dr. (kegyúr) 128*
- Thassy László és felesége (kegyúr) 128*
- Theophülaktosz 242
- THIEME, ULRICH 269, 276, 282, 283, 296, 302, 306, 334, 344, 347, 349, 350, 351, 357, 358, 362, 363, 365, 367
- Thorma János 356
- THOROCZKAY GÁBOR 25
- Thüringiai Lajos, gróf 297
- Till Imréné özv. 386
- Till, Johann 15, 36, 282, **365**
- Tiroler Glasmalere-i und Mosaikanstalt 301, **365**, 370, 401
- Tisztaságos Anya 236*
- Titl, Kaspar 389, 406
- Tiziano 249, 276
- Toll 36, 282 >> Till, Johann
- Tordy Antal 270, **365**, 383, 398
- Tóth Ferenc 92
- TÓTH MIKE P. SJ. 37, 38, 411, 412, 413, 414, 415, 416
- TÓTH TAMÁS 35, 242, 255, 420
- Tóth Tivadar 130
- Tours-i Szent Márton 178, 179, 228, 343, 393 >> Szent Márton*
- Trefort Ágoston 351
- Tűz Tamás 360
- Udvardy József dr. 11, 39
- Urbach Zsuzsa** 249, 366
- Úti/ Útmenti Boldogasszony 15,37, 39, 55, 56, 62, 203, 232, 372 >> Maria, Madonna della Strada*
- Üdvözítő említése 35, 290 >> Jézus, Krisztus*
- Vaga, del Perino 366
- Valentin, August 333, 339, **366**, 375, 403
- Vallás Alap (kegyúr) 102, 193*
- Vancsura Anna 393, 402
- Vancsura Etel 393, 402
- Váradi Péter érsek 241, 242
- Varga János 375
- Varga József 163
- Vargyas Etel 373
- Varjú/Varju Tivadar 174, **343**, 392
- Városov Gyula érsek 346
- Váry Albert dr. 379, 404
- Vaszary Kolos hercegprímás 237, 318
- Vatai család (kegyúr) 102*
- Venusti, Marcello 249, **366**
- Veres Mihály 127
- Vermeersch, Arthur 416
- Vértés Honor 291
- Viczay család, gróf (kegyúr) 108, 119, 137, 142, 169, 173, 178, 193*
- Viczay Lajos 369
- Vida Borbála 375

- Vidákovits Anna 169
- Világ Királynéja/ Királynője* 43, 44, 45, 92, 93, 117, 118, 163, 340, 341, 342, 358, 362, 371, 378, 382, 407, 411
- Vlaovits Jakab 147
- Vogl Gyula 105
- Vogl Karolina 405
- Vorák Lajos 105
- Vöő Sándor 384
- Vydai/Vidai Brenner Nándor **366**, 394
- WÁGNER KÁROLY 241
- Waldmüller, Ferdinand Georg 346, 348
- Walter Antal 375
- Walter/ Walther/ Waltherr Gedeon/ Gida 302, **367**, 386, 401, 402
- Weiser Frigyes 39, 416
- Welchner Marianna, geb. Müller 386, 401
- Welchner Mátyás 144
- Welchner, Maria 386
- WENINGER SÁNDOR P. SJ. 39, 416
- Wetzstein Ádám 151
- Wildmann Gyula 165
- Wulf, Eva 390
- WURZBACH, CONSTANTIN VON 276, 344, 350, 353, 361
- Wurzinger, Karl 352
- Wussin, Daniel 258
- Wutka László **367**, 381
- Xavéri Szent Ferenc* 102 >> *Szent Ferenc*
- ZÁDOR ANNA 343, 347, 356, 364
- ZADRAVECZ ISTVÁN 297, 357
- Zakariás (Keresztelő Szent János apja)* 285
- Zélicity család 171
- Zelity Grgo 386, 407
- Zemplényi Tivadar 346
- Zichy Gyula gróf, érsek 64, 86, 116, 161, 162, 175, 244, 282, 296, 357
- Zichy-Ferraris család, gróf (kegyúr)* 108, 119, 137, 142, 169, 173, 178, 193
- Zillich Gál 395
- Zomborcsević, Benco 385, 402
- Zomborcsevics, Maria 385, 405
- Zuch, Elisabeth 382
- Zsellér Imre 15, 35, 91, 146, 296, 302, 303, 306, **367**, 372, 378, 385, 387, 388, 389, 395, 402, 403
- ZSÍROS FERENC P. SJ. 37, 416
- Zsolnay gyár 43, 117, 340, 362, 371, 378, 382, 407

2.) Helynévmutató

Plébániák-lelkészségek félkövéren
filiák, egyéb helynevek normál betűvel
egyházmegyén kívüli helynevek dőlten szedve

Aachen 249

Abaliget 30

Ács /Áts prd. 95, 96

Afrika 404

Akasztó 14, 17, 18, 67, 68, 87, **95**, 96, 97,
99, 101, 102, 104, 283, 310, 312, 350, 355,
356, 378, 379, 397, 399, 403

Alcsút 351

Aligvárta 113 >> Mártonszállás

Állampuszta 64, **65**, 66, 67

Almajor 191, 192, 193

Almás 159, 160, 164, 169 >> **Bácsalmás**

Almásensis (Almási kerület) 139, 159, 164,
166, 173, 176, 178, 181, 183, 191, 193 >>
Bácsalmásensis

Alsócebe, allod. 102, 103

Alsócsábor, allod. 90, 91

Alsócsala, pr. 145, 146 >> **Csala**,
Felsőcsala, Középcsala

Alsódöbrögec/cz 95, 96 >> Döbrögec,
Felsődöbrögec

Alsóerek/ Alsó-Erek/ Alsó Erek 32, 33, 79,
80, 82, 83, 376

Alsókovácsgyep 191 >> Felsőkovácsgyep,
Középkovácsgyep

Alsómégy/ Alsó-Mégy/ Alsó Mégy, pr 14,
18, 19, 32, 33, 71, 72, **73**, 74, 75, 208, 375

Alsószállás 47, 48

Alsószentkata 183 >> **Szentkata**

Alsótelep 92, 93

Altlerchenfelder 343, 350

Amerika 233, 384

Andocs 17, 18, 35, 38, 39, 44, 70, 73, 74, 81,
411

Andrásszállás/ András-Szállás 79, 80, 82,
83

Annaszállás 173

Antallapos/ Antal lapos 181, **182**, 183

Apathin (Apatin) 383, 398

Arad 367

Augsburg 255

Backnang 390

Bács 21, 23, 29, 107, 136, 173, 241, 242

Bácsalmás/ Bács-Almás 11, 133, **159**, 160,
161, 164, 169, 178, 227, 282, 303, 306,
309, 327, 330, 331, 352, 358, 359, 360,
367, 388, 389, 390, 402, 403, 405, 406

Bácsalmásensis distr. 139, 159, 161, 162,
164, 166, 173, 175, 176, 178, 181, 191,
193, 195, 196

Bácsalmási kerület 159

Bácsalmási-Szőllők/ Ószöllők **161**, 162 >>
még **Bácsszőlős**

Bács-Baracska 129 >> Nagybaracska

Bácsbokod/ Bikity/cs/ts 16, 108, 133, 159,
169, 170, 171, 271, 272, 312, 323, 330,
332, 334, 339, 354, 357, 359, 360, 362,
390, 391, 398, 405, 406

Bácsbokodi kerület/ Bácsbokodensis
distr.133, 169,171, 173, 175, 176, 178

Bácsborista 189

Bácsborsód/ Borsód/ Borsod 15, **133**, 134,
159, 169, 282, 291, 345, 384

Bácsföldvár (Bačko Gradište) 358

Bácshadikfalva 135 >> Rasztina, Haraszt

Bacsiabara 142, 143 >> még Pácsiabara

Bácsszentgyörgy 14, 16, 134, **135**, 136,
306, 323, 330, 356, 357, 358, 367, 384,
405 >> Gyurity, Györgypuszta

Bácsszőlős 161, 162, 390 >> Ószőlők
Baden-Württemberg 243
Baghy-Bócsa, allod 85, 86
Baja 9, 11, 15, 20, 29, 41, 44, 50, 54, 61, 64, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 121, 128, 134, 136, 139, 142, 146, 151, 152, 157, 158, 165, 167, 169, 171, 174, 218, 219, 220, 221, 250, 251, 252, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 269, 291, 292, 293, 295, 302, 312, 313, 314, 317, 318, 329, 330, 331, 333, 340, 341, 344, 345, 347, 348, 349, 350, 351, 354, 355, 359, 360, 362, 363, 365, 367, 380, 381, 382, 389, 396, 397, 400, 401, 403, 404, 405, 406, 407, 410, 412, 413, 415
Baja-Belváros 107, 109, 110, 115, 116
Bajai kerület/ Bajaensis distr. 107, 110, 113, 115, 116, 119, 128, 130, 133, 142, 169, 171
Bajai Szőlők 117
Baja-Kórház 110
Baja-Máriakönyve (Vodica) 14, 17, 20, 52, 77, 78, 131, 413 >> Máriakönyve
Baja-Szent Antal 15, 110, 111, 113
Baja-Szent István/ Bajaszentistván 28, 113, 114, 115, 269, 361, 364, 367 >> Szent-István
Baja-Szent János 115
Baja-Szent József 15, 115, 116
Baja-Szent Szív 116, 117, 118
Bajmok (Bajmak) 171, 358
Bakod 32, 33, 57 >> Bödd-Bakod
Balassagyarmat 413
Balaton 297, 356, 357
Banyasziget 42, 43
Baracska 119, 121, 128, 129 >> Bács-Baracska, **Nagybaracska**
Bárómajor, praed. 104, 105, 301
Bársonyos 344
Bátaszék 352

Bátmonostor/ Báltmonostor/ Bált-
Monostor 19, 108, **119**, 120, 121, 128, 130, 242, 299, 310, 312. 328, 349, 382, 403, 405
Bátya/ Battya/ Báltya 14, 17, **47**, 48, 49, 287, 288, 289, 299, 300, 305, 306, 330, 348, 350, 354, 360, 371, 400, 402,
Bátyai kerület/ Báltyaensis distr. 47, 49, 50, 52, 54,
Bécs 15, 34, 36, 37, 54, 235, 248, 249, 255, 276, 282, 283, 343, 344, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 355, 358, 360, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 396 >>
Wien
Békéscsaba 346, 347
Belmajor 191, 192
Belsődoboka 161 >> Külsődoboka, Dobokanagyjárás
Belsődoromlás/ Belső-Doromlás/ 52, 53 >> Doromlás
Benedekszállás/ Benedek szállás 79, 80
Béreg (Béreg/ Bački Breg) 126
Berke, pr. 42, 43, 79, 80
Betyársor, allod. 195, 196
Bíbic/ Bibicz 191
Bikity/cs/ts 108, 159, 169, 170 >>
Bácsbokod
Biskó, traject./rév 60
Blaskovitsmajor, pr. 104, 105
Blaubeuren 344
Bócsa 12, 13, 85, 86, 92, 93, 100, 112, 113, 377 >> Zöldhalom
Bócsa-Szent Imre 14, **85**, 86
Bócsa-Szent Margit **86**, 87
Bogyiszló 18, **49**, 50, 52, 53, 371,
Bojár/Bolyár/ Bollyár, pr. 57, 58, 64, 65, 66,
Bologna 242
Bolváriszállás/Bolváry-Szállás 79, 80, 82, 83
Bolzano 333

Borota 17, 173, 174, 176, **181**, 182, 183, 184, 329, 330, 357, 392, 393, 406
Borsód/ Borsod 133, 134, 159, 169 >> Bácsborsód
Borsoshát 50, 51,
Bödd-Bakód, pr., dom. 57, 58, 59
Börtelek, praed. 57, 65, 66
Böszér/ Böszér/ Bözsér, pr. 90, 91
Brixen 339, 364, 365, 366, 375, 403
Buda 231, 241, 242, 255, 256, 343, 352, 362, 363, 365
Budapest 11, 21, 22, 26, 35, 37, 38, 39, 122, 144, 158, 241, 242, 244, 249, 251, 260, 264, 271, 273, 276, 291, 296, 297, 299, 302, 306, 307, 330, 340, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 373, 374, 382, 383, 386, 387, 388, 389, 390, 393, 400, 403, 404, 406, 409, 410, 411, 412, 415, 416, 420
Bugac-Felsőmonostor-Pétermonostora 242
Bugatz 90
Bussen-hegy 243
Búvár/ Búrar 52, 53
Büdöstó, allod. 90, 91
Capri szigete 346
Cathedralis seu Colocensis distr. 31, 71, 414 >> Kalocsai kerület
Cebe/ Czebe allod., 90, 102, 103 >> Alsó- és Felsőcebe
Cérnahát 133, 134
Chambéry 249, 366
Colocensis 11, 21, 25, 31, 42, 45, 71, 73, 77, 79, 82, 148, 420 >> kalocsai
Colocza/Coloca 21, 25, 31, 33, 45, 398 >> Kalocsa
Courtland 362
Csábor/ Alsó-, Felső-, Közép-Csábor, pr. 89, 90, 91
Csajkássor, allod. 197

Csala/ Csalapuszta 76, 145, **147** >> Alsócsala, Felsőcsala, Középcsala
Csanád 11, 117, 148, 156 >> Érsekcsanád
Csapás 175
Császártöltés 15, **145**, 146, 147, 150, 243, 247, 304, 306, 340, 354, 359, 367, 386, 387, 396, 402, 403, 407
Csátalja/ Csataalja/ Csata-Alja/ Csatallya/ Csatalia 16, 19, 108, 119, **120**, 121, 122, 123, 124, 128, 273, 274, 306, 318, 320, 329, 358, 359, 361, 365, 367, 382, 383, 398, 404
Csátaljai kerület/ Csátaljaensis distr. 119, 120, 124, 126, 128
Csávoly/ Csávoly-Józsefháza/ Csávolyjózsefháza, pr. 12, 13, 14, 108, **171**, 172, 173, 251, 253, 272, 320, 352, 392, 397, 404, 412
Csengőd 14, 17, 18, 97, **98**, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 215, 216, 316, 345, 378, 379, 404
Csepeg 79, 80
Cserepes 173 >> Mátéháza
Cserta, silva 113, 114
Csida 184, 185 >> Dsida, Ó Dsida, Új Dsida, Öreg Dsida, Dzsida, Zsida,
Csikéria 16, **162**, 163, 312, 330, 345, 357, 359, 390
Csillagos, prd. 73, 74
Csorna, prd. 79, 80 >> Külső-Csorna
Dalmácia 238
Darúhegy, prd. 73, 74
Dautova 121, 124 >> Dávod
Dávod/ Dautova 14, 16, **124**, 125, 174, 306, 307, 308, 309, 320, 323, 325, 338, 339, 358, 361, 382, 383, 403, 404, 405, 407
Dél-Tirol 329, 333, 360, 364
Dietelhofen 151, 243, 244, 344
Dobokanagyjárás, 161 >> Belsődoboka, Külsődoboka

Dohánytelep, pr. 150, 152, 153, 154
Dohomlás/ Doh-Omlás 52, 53 >>
Doromlás
Dokomlás/ Dokkomlás/ Dohomlás/ Doh-
omlás, pr. 52, 53
Dongó 191, 192 >> Ódongókút,
Újdongókút
Doromlás/ Dorromlás/ Dorr-Omlás 52, 53
>> Belső-, Külső-Doromlás
Doroszló (Doroslovo) 20, 404
Dorst (Bajorország) 255, 362
Dózsa (Gróf)-Alsó-Ciframajor, praed. 194
Dózsamajor 193
Dózsatelep 181, 182
Döbrögec/cz, pr., allod. 95, 96 >>
Alsódöbrögec, Felsődöbrögec
Dömötör, allod. 87, 88
Drágszél/ Drág Szél, pr. 32, 33, 71, 72, 75,
76, 375
Drágszélpuszta 76
Drezda 363
Dsida 181, 182, 185 >>, Ó Dsida, Új Dsida,
Öreg Dsida, Dzsida, Zsida, Csida
Dunapataj/ Duna-Pataj 14, 41, 57, 58, 59,
65, 66, 356, 372, 373 >> Pataj
Dunaszentbenedek/ Szentbenedek 17, 18,
57, 59, 60, 61, 62, 69, 204, 345, 350, 373
Dunatétlen/ Tétlen 36, 57, 58, 65, 66,
67, 68, 95, 96, 282, 374, 420
Dunavecse 12
Dusnok/ Dushnok 14, 50, 51, 52, 153, 171,
202, 251, 253, 299, 349, 354, 371, 372,
397, 401, 410
Dzsida 184, 185 >> Dsida, Ó Dsida, Új
Dsida, Öreg Dsida, Zsida, Csida
Edetanya 191
Eger 231, 363
Egyiptom 39, 52, 54, 297, 298, 299, 304,
357, 370, 372, 401, 402
Előszállítás 352

Erdély 249, 309, 318, 327, 329
Erdőalj/Erdőalja vinea 90
Erdőtelek, allod. 102, 103
Érsekcsanád 148, 149, 224, 312, 387, 388
>> Csanád
Érsekhalma 150, 152, 153, 154, 359
Érsekharta 57, 58, 65, 66, 67
Érsekharta (Kékes), pr. 58, 65, 66
Érsekszentkirály, pr. 66, 67
Észak-Itália 329
Esztergom 38, 241, 242, 260, 299, 349, 352,
362, 411
Európa 231, 239, 247, 249, 333, 362
Fajsz 15, 21, 49, 50, 52, 53, 54, 75, 271,
272, 283, 284, 297, 298, 299, 303, 306,
330, 350, 357, 358, 367, 372, 398, 399,
401, 402
Faluföld, allod. 90
Fatima 7, 19, 39, 40, 117, 126, 165, 232,
233, 308, 327, 383
Feket 51, 251, 253, 372, 397
Fekete major 194 >> Tinójárás
Feketehalom, allod. 102, 103
Feketetó, allod. 139, 140
Felső és Alsó Major 169
Felsőcebe, allod. 100, 102, 103 >> Cebe,
Alsócebe
Felsőcsábor, allod. 89, 90, 91 >> Csábor,
Alsócsábor
Felsőcsala, pr. 145, 146, 147 >> **Csala**,
Alsócsala, Középcsala
Felsődöbrögec/cz 95, 96
Felsőerek/ Felső-Erek, pr. 79, 80, 82, 83,
376
Felsőkovácsgyep 191 >> Alsókovácsgyep,
Középkovácsgyep
Felsőörs 363
Felsőpuszta/ Felső-Puszta 95, 96
Felsőszállítás 47, 48

- Felsőszentiván/** Felső-Szent-Iván 19, **173**, 174, 175, 176, 330, 331, 352, 360, 392, 406 >> Szentiván, Superior-Szent-Iván
- Felsőterézhalom** 186, **187**, 188 >> Kéleshalom
- Felsőváros (Vaskút) 142
- Felsőzsolca* 356
- Ferencszállás 97
- Firenze* 357
- Fischerbócsa 84, 211, 377
- Flórapuszta, inf., sup. 139, 140
- Foktó/** Foktü/Foktű 15, 17, 32, **54**, 55, 56, 203, 305, 306, 345, 350, 372, 373, 402
- Forgó 52, 53,
- Franciaország* 233, 271, 309, 355, 365
- Fúrómajor 181, 182
- Futó major 181
- Fűzfás, vinea 90
- Gádor (Gakovo) 359
- Gajárpuszta, praed. 77, 78
- Gara** 12, 13, 15, 108, 109, **136**, 137, 138, 139, 272, 273, 303, 306, 312, 315, 318, 321, 322, 323, 326, 329, 336, 337, 339, 348, 352, 354, 355, 359, 361, 385, 402, 404, 405, 407
- Garai kerület/ Garaensis distr. 119, 120, 124, 126, 128, 133, 135, 136, 139, 142
- Géderlak** 12, 18, 61, **62**, 63, 64, 269, 286, 306, 319, 330, 348, 350, 352, 358, 361, 362, 373, 374, 400, 404, 406 >> Lak
- Géderlaki kerület/ Géderlakensis distr. 54, 57, 59, 61, 62, 64, 65, 66, 67, 69
- Gemenc/cz 156
- Genazzano* 231
- Getszemáni kert* 356
- Góga, pr. 52, 53
- Gombolyag/ Gombolag/Gombolak, pr. 32, 33, 79, 80, 82, 83
- Göböljárás, pr. 166
- Greccio* 291, 293, 400
- Gröden/ Gröden-völgy, Tirol* 115, 333, 334, 361, 362, 365, 385, 386, 394, 403, 404, 405, >> *Sankt Ulrich*
- Gyapa* 17, 18, 64
- Gyerőmonostor* 362
- Gyógyító, allod. 100,
- Győr 10, 20, 358
- Györgypuszta 128, 135 >> Gyurity, **Bácsszentgyörgy**
- Gyula* 346
- Gyurity/ Gyúrity 128, 129 >> Györgypuszta, **Bácsszentgyörgy**
- Gyúd* 29 >> *Máriagyúd*
- Gyümölcse 53
- Habsburg-birodalom* 333, 360, 361, 362, 366
- Hajóállomás/ Hajóállomás-Szivattyútelep 134
- Hajós** 15, 16, 17, 18, 20, 35, 36, 39, 44, 49, 56, 68, 73, 74, 78, 81, 92, 97, 145, 147, **149**, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 177, 186, 187, 188, 243, 244, 245, 246, 272, 273, 292, 294, 295, 302, 344, 345, 351, 388, 396, 398, 400, 409, 410, 411, 412, 415, 420
- Hajósi kerület/ Hajósensis distr. 71, 113, 145, 147, 148, 149, 152, 153, 156
- Halászkass/ Halász-Kass/ Halász et Kass 50, 51
- Halom, prd., pusztá 32, 33, 71, 72, 73
- Hanyik 69
- Harta** 57, 58, **64**, 65, 66, 67, 286, 312, 325, 355, 356, 363, 374, 399, 405
- Hartberg* 346
- Hátfő, pr. 53
- Hédervár* 356
- Hegyközség 189, 196
- Hemzősor, allod. 100

- Hercegszántó/** Herczegszántó 14, 19, **126**, 127, 135, 136, 174, 222, 251, 253, 270, 292, 299, 345, 349, 365, 383, 384, 397, 398, 415 >> Szántova
- Heréskertek 166, 167
- Hergyevica, allod. 184, 185
- Hild, prd. 150, 153, 154
- Hillye, prd., vicus 32, 33, 71, 72, 73, 74, 75, 375
- Hóduna* 126
- Hohenstadt* 365
- Homokmégy/** Homok-Mégy/ Homok Mégy 14, 18, 32, 33, **71**, 72, 73, 74, 75, 77, 81, 206, 207, 272, 273, 306, 312, 339, 346, 352, 354, 358, 366, 374, 375, 398, 403
- Homokmégyi kerület/ Homokmégyensis distr. 71, 73, 75, 77, 79, 82
- Hőgyész* 44
- Hrasztina pr. 126, 127 >> Rasztina
- Illancs 410
- Ilmajor/ Ilmamajor, pr. 175
- Imreszállás 191
- Imsós, silva 60, 61, 62
- Innsbruck* 70, 301, 365, 374
- Ipar, vinea 90
- Istvánmegye/ István-Megye/ István-megye 108, 109 >> Baja-Szent István
- Itália* 231, 233, 237, 239, 241, 329, 343, 352, 362
- Ivánhalom 104, 105
- Ivánka 191, 192
- Izsák 51
- Janka major 194 >> Tinójárás
- Jankovác/tz 183, 185, 193 >> **Jánoshalma**
- Jánoshalma** 11, 14, 15, 19, 181, **183**, 184, 185, 186, 187, 191, 355, 367, 393, 394
- Jánoshalmi kerület/ Jánoshalmaensis distr. 176, 181, 182, 183, 186, 187, 191
- Jánostelek 191, 192, 193
- Járás, pr. 173, 174
- Jeruzsálem* 43, 237, 259, 264, 270, 296, 297, 352, 356, 357
- Józsefháza prd.153, 154, 172
- Józsefszállás, pr. 159, 160
- Józseftelek 156
- Józsefvölgy/ József-Völgy, prd. 153, 154
- Juliskaháza, prd. 159, 160
- Kákony/ Kákonyiszállás/ Kákonyi Szállás 32, 33, 79, 108, 109
- Kalksburg* 37, 151, 281
- Kall/ Kaal, praed. 150, 153, 154
- Kalocsa 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 25, 27, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 54, 55, 58, 61, 65, 70, 71, 74, 79, 81, 87, 97, 99, 103, 109, 114, 122, 124, 126, 135, 137, 141, 143, 144, 146, 147, 148, 150, 151, 152, 164, 170, 171, 174, 184, 186, 188, 194, 199, 200, 201, 241, 242, 243, 244, 248, 249, 251, 254, 255, 256, 264, 265, 269, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 296, 299, 300, 301, 302, 306, 307, 333, 334, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 369, 370, 371, 390, 396, 397, 398, 399, 401, 402, 407, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 420
- Kalocsa-Belváros** 14, 18, **31**, 39, 42, 255
- Kalocsai Főegyházmegye 9, 10, 12, 16, 20, 21, 23, 25, 26, 241, 248, 358, 367, 420
- Kalocsai kerület/ Cathedralis seu Colocensis distr. 31, 71
- Kalocsa-Kórház** 42
- Kalocsa-Szent Imre** 16, 19, **42**, 43, 44, 45
- Kalocsa-Szent István** 16, **36**, 37
- Kalocsa-Szent József** 16, 19, **39**, 41
- Kalocsa-Szöllőhegy** 45, 46
- Kalocsa-Szőlők 15, 18 >> **Kalocsa-Szöllőhegy**

- Kálvária (domb, hegy, kápolna, jelenet) 14, 31, 42, 69, 71, 98, 107, 110, 113, 128, 136, 138, 142, 143, 144, 146, 152, 164, 169, 184, 193, 207, 251, 259, 260, 262, 283, 287, 290, 322, 333, 334, 336, 347, 349, 350, 355, 359, 363, 369, 370, 374, 375, 379, 381, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 397, 400, 406
- Kanada* 363
- Kápolna (Kisszállás filia) 191
- Karácsonyi tanya 79, 80
- Karapanca 126
- Karasz, pr. 52, 53, 156
- Karcag/ Karczag, pr. 79, 80
- Kaskantyú** 14, 15, 17, 18, 19, 86, 97, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 216, 299, 312, 313, 349, 379, 401, 404
- Kass 51
- Katonaföld, allod. 195, 196
- Katymár** 14, 17, 19, 40, 108, 137, 139, 140, 141, 251, 253, 254, 272, 275, 282, 307, 319, 320, 323, 326, 338, 339, 345, 346, 361, 385, 386, 397, 398, 403, 404, 405, 407, 412, 420
- Kecel/ Keczel/Ketzel** 12, 13, 87, 88, 89, 95, 102, 214, 377, 378
- Keceli kerület/ Kecelensis, Keczelensis distr. 71, 77, 79, 82, 85, 86, 87, 88, 89, 92, 95, 98, 102, 104, 145
- Kecel-Újfalu 88
- Kecskemét 8, 247, 251, 254, 351, 354, 390, 410
- Kecskés** 14, 186, 187
- Kékes 65, 66 >> Kiskékes, Nagykékes
- Kékhegy 156
- Kelebia/ Kelebia Hegyközség** 19, 189, 190, 192, 194, 195, 196, 197, 282, 292, 345, 359, 394
- Kéles, prd. 184, 185, 186, 187
- Kéleshalom 187, 188, 394 >> Felsőterézhalom
- Keserútelek/ Keserű-Telek/ Keserű Telek** pr. 12, 32, 33, 79, 80, 82, 83
- Kisbócsa, pr. 84, 86, 87, 90, 91, 376, 377
- Kiscsengőd 98
- Kiscsertő/ Kis-Csertő/Kiss Csertő/ Kiss Tsertő, pr., vicus 15, 32, 33, 71, 72, 77, 78, 210, 324, 376, 405 >> **Öregcsertő**
- Kisdrágszél/ Kis-Drágszél pr. 32, 71, 72
- Kiserdő, allod. 14, 184, 185
- Kis-Harta 57, 58 >> Harta
- Kiskecskemény/ Kis-Kecskemény pr. 71, 72, 74, 375
- Kiskékes, praed. 66, 67 >> Kékes, Nagykékes
- Kiskörös/ Kiskörös/ Kis/ss-Körös / Kis/ss-Körös** 16, 17, 18, 87, 95, 97, 98, 100, 102, 103, 104, 216, 217, 310, 312, 330, 358, 379, 380, 403
- Kiskőrösi kerület/ Kiskőrösis distr. 95, 98, 100, 102, 104
- Kiskunfélegyháza 409, 413
- Kis-Nána/ Kiss-Nána 47, 69
- Kisráta, allod. 184, 185
- Kistény/ Kis-Tény pr. 32, 79, 80, 82, 83
- Kisüllés/ Kis Üllés/Kiss Ülés/ Kis-Üllés, pr. 32, 33, 79, 80, 81
- Kisszállás/ Kis-Szállás/ Kiss-Szállás**, pr. 12, 184, 185, 190, 191, 192, 194
- Kóberszállás/ Kóber-Szállás 79, 80
- Kolozsvár* 242, 343
- Komárom* 350, 410, 413
- Korpád/ Korszád 156
- Köbánya* 364
- Körme, prd. 71, 72
- Körösálja 189
- Köröshegy* 297, 357
- Körösoldal, allod. 195, 196
- Kővágó, allod. 90
- Kövesmajor 133, 134

- Középcsábor, allod. 90 >> Alsócsábor,
Felsőcsábor
- Középcsala pr. 146 >> Csala, Alsócsala,
Felsőcsala
- Középcsala, prd. 145, 146, 147 >> Csala,
Alsócsala, Felsőcsala
- Középkovácsgyep/ Középsőkovácsgyep
191 >> Alsókovácsgyep, Felsőkovácsgyep
- Kucora (Kucura) 359
- Kúla (Kula) 348
- Kullér 98, 102
- Kunbaja/** Kumbaja/Kúnbaja 15, 19, 159,
160, **164**, 165, 272, 273, 274, 282, 290,
348, 354, 390, 398, 400
- Kútágas/Kutágas, allod. 90, 91
- Külbogyiszló 153, 154
- Küllőd/ Kolluth (Kolut) 126
- Külső Csorna 79, 80 >> Csorna
- Külsődoboka 161 >> Belsődoboka,
Dobokanagyjárás
- Külsődoromlás/ Külső-Doromlás, pr. 52,
53 >> Doromlás, Belsődoromlás
- Lak 60, 62, 63 >> Géderlak
- Lakhandi 195 >> Zsíroskút
- Legyen 137
- Lenes, sylva/erdő 50, 51
- Lisboa* 38, 410
- Loretto* 238, 275, 398
- Loschitz* 350
- Lourdes/ Lourdes-i* 7, 14, 15, 16, 19, 29, 36,
37, 39, 40, 44, 48, 54, 56, 57, 59, 61, 63,
64, 67, 68, 73, 74, 75, 77, 78, 81, 82, 84,
85, 87, 90, 91, 95, 97, 99, 100, 101, 103,
105, 109, 112, 114, 115, 116, 119, 120,
122, 124, 125, 129, 130, 133, 134, 136,
141, 144, 147, 148, 149, 154, 155, 157,
158, 161, 162, 163, 167, 170, 171, 174,
175, 177, 181, 183, 186, 187, 190, 194,
216, 230, 231, 300, 305, 306, 308, 309,
310, 311, 312, 313, 314, 330, 334, 339,
358, 366, 370, 371, 372, 373, 374, 375,
376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383,
384, 385, 388, 389, 390, 391, 392, 393,
394, 395, 402, 403, 404, 406, 410, 412,
416
- Ludasszállás/ Ludas-Szállás 14, 79, 80, 82,
83
- Lurd* 414, 415, 416 >> *Lourdes*
- Mácsa, prd. 71, 72
- Mácsaiszállás/ Mácsai Szállás/ Mátsai
Szállása 32, 33
- Mada (Lőrinctanya) 194
- Madaras** 14, **166**, 167, 168, 282, 292, 294,
295, 310, 312, 345, 346, 390, 391, 400,
403
- Madarász/ Madarászpuszta, praed. 166,
167
- Magyarkanizsa (Kanjiža) 359
- Majtalán, allod. 100
- Máriabesnyő 17, 18, 97, 411
- Máriagyűd 17, 18, 29, 49, 50, 52, 54, 56,
61, 64, 73, 74, 77, 78, 81, 92, 97, 115, 116,
118, 120, 122, 127, 130, 131, 134, 136,
144, 149, 155, 158, 160, 162, 163, 165,
167, 171, 175, 176, 177, 179, 186, 190 >>
Gyűd
- Mária-Kéménd* 414
- Máriakert (Vodica, Hercegszántó) 126,
127, 251, 253, 384, 396, 409, 413
- Máriakönyve/ Mária-Könyve/ Mária
Könyve, allod. (Vodica, Baja) 14, 17, 18,
20, 29, 50, 52, 54, 56, 61, 64, 70, 73, 74,
77, 78, 81, 92, 110, 111, 113, 115, 116,
118, 120, 122, 125, 127, 130, 131, 134,
136, 144, 146, 149, 155, 158, 163, 165,
167, 171, 174, 176, 177, 179, 186, 187,
190, 254, 409, 412, 413
- Mária-pócs (Máriapócs)* 413
- Maria-Teresiopolitanus distr. (Szabadkai
kerület) 195, 196
- Mari-háza, pr. 71, 72
- Markt Piesting* 352

- Marschalltelep/ Marschall-telep, suburb.
193, 194
- Martonos (Martonoš) 359
- Mártonszállás 113, 114 >> Aligvárta
- Massabielle-sziklafal (Lourdes) 309
- Mátéháza 108, 109, 117, 172, 173, 174 >>
Cserepes
- Mateovics/ts/ch, pr. 178, 179 >> Mátételke
- Mátételke** 175, 176, 178, 179, 312, 392 >>
Mateovics
- Mátraverebély-Szentkút* 17, 73, 74, 147
- Mátyásmajor 191
- Mazzo di Valtellina* 366
- Mélykút/ Mélykut/ Mélykúth /Mély-Kuth/**
Mély-Kút 12, 13, 118, 178, 184, 190, 191,
193, 194, 229, 311, 312, 352, 353, 364,
395, 403
- Mélykúti kerület/ Mélykútensis distr. 189,
162, 189, 192, 193, 195, 196
- Meszes, pr. 55
- Mikla, pr. 57, 58, 65, 66, 67, 95, 96
- Miske** 19, 52, 75, 76, 77, 209, 346, 348, 375
- Miskeensis/ Miskensis distr. (Miskei
kerület) 47, 49, 50, 52, 54, 57, 59, 62, 69,
75
- Miskolc* 350, 413, 415
- Mohol (Mol) 359
- Montichiari (Olaszország)* 308, 329
- Morvaország* 40
- Moson* 352
- Mosztonga 159, 160
- Mozgó, vinea 90
- Mozsor (Mošorin) 359
- Müllermajor/ Müller major 181, 182
- München* 21, 34, 302, 307, 333, 339, 347,
351, 354, 355, 363, 369, 387, 407
- Nádudvar/ Nád-Udvar 150, 153, 154 >>
Nemesnádudvar
- Nagybánya* 297, 352, 356, 357
- Nagybaracska** 16, 18, 19, 119, **128**, 129,
130, 131, 223, 272, 313, 330, 360, 384,
398, 404
- Nagybócsa/ Nagy Bócsa/ Nagy-Bócsa/
Nagy-Bótsa/ N. Botsa/ Nagy-Betsa, pr.
85, 86, 90
- Nagyerdő, allod. 90
- Nagy-Harta/ N.-Harta, pr. 57, 58
- Nagykanizsa* 362
- Nagykékes 67, 374 >> Kékes, Kiskékes
- Nagykér, allod. 189
- Nagyrét 128, 129
- Nagysor, allod. 195, 196
- Nagyvárad* 11, 351
- Nána 42, 43, 69
- Natka 51
- Názáret* 238
- Négyestelep** 192, 193
- Negyven, prd. vicus 32, 33, 45, 414
- Negyvenszállás 15, 31, 45
- Nemesnádudvar** 14, 15, 19, 149, 152, **153**,
154, 155, 225, 272, 330, 332, 352, 353,
358, 388, 389, 406
- New York 365
- Nyíregyháza* 415
- Nyitra* 363
- Nyolcvanasok 90
- Ó Dsida 181 >> Dsida, Új Dsida, Öreg
Dsida, Dzsida, Zsida, Csida
- Óalmás, all. 159, 160
- Óbecse (Bečej) 358, 359
- Oberschwaben* 243
- Ódongókút 191 >> Dongó, Újdongókút
- Olaszország* 231, 257, 301, 333, 346, 348,
354, 356, 361, 363, 364, 365, 395, 401
- Ólegyen/ Ó-Legyen, pr. 133, 134, 139, 140
- Ordas/ Ordas**, pr. 15, 57, 58, 60, **61**, 62, 79,
80, 373
- Ordasmalomér 79, 80

- Oromhegyes (Trešnjevac) 359
 Orosz, Praed. 50, 51, 53
 Ortisei (Olaszország) 333, 361 >> *Sankt Ulrich in Gröden*
 Ósükösd/ Ó-Sükösd, prd. 156, 157 >>
Sükösd
 Ószöllők 161 >> **Bácsszőlős**
 Ottóhalom 68
Oxford 342
 Ökördi 95, 96
 Ökördi, prd., allod. 96
 Ölle/ Ölle-Szüle 57, 58
 Öreg Dsida, allod. 182, 183 >> Dsida, Ó Dsida, Új Dsida, Öreg Dsida, Zsida, Csida, Dzsida
 Öreg et kis Tény 33
 Öreg et Kiss Tény 33
 Öreg- et Kis-Tény 32
Öregcsertő/ Öreg-Csertő/ Öreg Csertő / Öreg Tsertő, pr. 15, 19, 32, 33, 71, 72, 77, 78, 79, 299, 312, 349, 376 >> Kiscsertő
 Öregmajor/ Öreg-major 193, 194 >> Tinójárás
 Öregszállás 175
 Öregtény/ Öreg-Tény pr. 79, 80, 82, 83, 376
 Örjeg, allod., praed. 66, 67, 73, 74, 77, 78, 147
 Örökföld, allod. 197
 Őrszállás (Stanišić) 354, 359
 Pácsiabara/ Pacsiabara 142, 143 >> Bacsabara
Padova 348
 Páhi 17, 18, 99, 100, 101, 102, 105
Paks 17, 18, 64, 352
 Pálföld 69
 Pállosszentkút/ Pálos-Szentkút (Ferencszállás) 17, 92, 97, 186, 410, 413 >> Petőfiszállás
 Pandúr/ Pandur, insula 108, 109
 Papszállás, pr. 42, 43, 79, 80
Párizs 34, 354, 357, 362, 365, 366
 Pataj 57, 58, 66, 67 >> **Dunapataj**
Pécs 44, 126, 340, 346, 355, 357, 362
 Pécsiszállás/ Pécsi-Szállás 79, 80
Pest 15, 41, 99, 114, 144, 269, 343, 344, 348, 351, 353, 361, 362, 367, 369, 397
 Péterföldre, pr. 63
 Pétermajor 51
 Péterréve (Bačko Petrovo Selo) 21, 30
 Petőfiszállás 186, 410 >> Pállosszentkút
Piliscsaba 258
 Polgárd/Polgárdi, praed., vineae 14, 87, 88, 89, 95, 96
 Ponkad, pr. 63
Portugália 237, 327
Pozsony 231, 344, 351
 Pörböly, silva 113, 114
Prága 249, 254, 258, 347, 350, 351, 396
 Prónayfalva 85, 92, 93 >> Tázlár
Przemysl 364
 Pusztalak 61, 63
 Pusztaszentimre 98, 104 >>
Soltszentimre, Szent-Imre
Ráckeresztúr 345
Rákospalota 411
Rákosszentmihály 11
 Rasztina, pr. 126, 127, 135 >> Hrasztina
 Ratisbona (Regensburg) 39
 Regensburg 39
 Regőce (Ridica) ld Rigyica 135
 Regőczeensis distr. (Regőcei kerület) 120, 124, 126, 136
Rém 14, 173, 174, **176**, 177, 181, 300, 305, 306, 313, 343, 358, 392, 393, 402, 403
 Résztelek/ Rész-Telek/Rész Telek/ Rész-Telek 32, 33, 79, 80, 82, 83, 345
 Rétimajor 128, 129
 Rétipuszta 130
Retz 358

- Rezed, silva/erdők 113, 114
- Richárd-telep 87
- Rigyica/ Rigyicza/ Rigitz 137 >> Regőce
- Rokkantelep 43
- Róma 7, 10, 12, 20, 37, 59, 62, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 239, 343, 345, 348, 350, 352, 355, 360, 363, 366, 369
- Sajkáslak (Lok) 359
- Sanacz, pr. 139, 140
- Sándormajor 68, 139, 140
- Sankt Ulrich/ Sankt Ulrich in Gröden (Dél-Tirol, Ortisei, Olaszország) 333, 334, 361, 365, 366
- Sasvár (sasvári Piéta) 109, 111, 260, 261, 262, 263, 264, 380, 381, 397
- Savanyú major 150, 153
- Savanyúkút 153
- Schönberg (Morvaország) 40
- Selyekmege 69
- Selymesek 90
- Siklós 44, 363
- Sindelyes 191
- Siófok 356
- Sipcsa/Sipsa, prd. 150, 153, 154
- Soltszentimre** 14, 97, **104**, 105, 354, 380 >> Pusztaszentimre, Szent-Imre
- Soltvadkert** 85, 86, **89**, 90, 91, 92, 100, 264, 266, 306, 312, 359, 368, 378, 397 >> Vadkert
- Somogy 18, 39, 44, 357
- Sopron 231
- Sordó 51
- Soroksár-Újtelep 7
- Sósér 65, 66, 68, 95, 96
- Sömlék 191
- Sörházmajor 159, 160
- Steyr 360
- Sumár, allod. 117
- Superior-Szent-Iván/ny, Sz. Ivány Sup. 173, 174 >> **Felsőszentiván**
- Sükösd** 15, 16, 18, 19, 35, 73, 148, **156**, 157, 158, 226, 264, 267, 268, 272, 360, 389, 397, 398 >> Ósükösd
- Szabadka (Subotica) 118, 159, 164, 171, 183, 195, 196, 251, 255, 256, 343, 347, 362, 366, 409, 420
- Szabadkai sor, allod. 197
- Szabadka-Szent Teréz 162, 189, 195, 196
- Szakcs 348
- Szakmár** 14, 16, 18, 19, 32, 33, **79**, 80, 81, 82, 283, 285, 302, 350, 351, 376, 399, 401
- Szalontaiszállás/ Szalontai-Szállás 79, 80, 82, 83
- Szanksarok, allod. 92, 93
- Szántó/ Szántópuszta, pr. 153, 154
- Szántova 120, 124, 126, 127, 136 >> **Hercegszántó**
- Szántovaensis distr. (Hercegszántói kerület) 120, 124, 126, 136
- Szarkás/ Szarkás, vinea** **89**, 90, 359 >> Szentimrehegy
- Szarvas 346
- Szarvaskút 89, 90, 91
- Szatmár (püspökség) 31, 32
- Széchenyitelep 162, 163
- Szeged 11, 264, 269, 282, 283, 290, 292, 296, 344, 345, 349, 352, 354, 357, 360, 362, 364, 367
- Székelyföld 249
- Székesfehérvár 73, 171, 269, 352
- Szend 360
- Szentbenedek/ Szent-Benedek/ Sz. Benedek, pr., puszta 57, 59, 60, 79, 80 >> **Dunaszentbenedek**
- Szentföld 43, 44, 296, 297, 357, 371, 401
- Szentgyörgy/ Szent György, prd. 113, 114, 135, 150, 153, 154

- Szent-Imre/ Sz. Imre, pr., allod. 95, 96, 98
>> Pusztaszentimre, **Soltszentimre**
- Szentimrehegy** 14, **89** >> Szarkás
- Szent-István/ Szent István/ Sz. István 109, 113, 114 >> **Baja-Szent István**
- Szentiván/ Szentivány/ Szent Iván/ny Sup. 108, 172, 173 >> **Felsőszentiván**
- Szentkata**/ Szent Kata 181, 182, **183** >> Alsószentkata
- Szentkirály/ Szent-Király, allod., pr., puszta 57, 58, 66, 67
- Szentkút 105, 179, 251, 253, 397 >> Pálos-Szentkút, Mátraverebély-Szentkút
- Szerbia 359
- Szeremle**/ Szeremlye 108, 119, 120, **130**, 131, 360, 384
- Szeretetház 107, 108, 110, 111
- Szihalom* 363
- Szilágy, pr. 32, 33, 60
- Szilidi tó (Szelídi tó) 37, 369
- Szlovákia 64
- Szöllők/ Szöllők/ Szöllők, Vineae 117, 128, 129, 161, 162, 166, 167
- Szöllőtelep 153
- Szüle 57, 58 >> Ölle-Szüle
- Tabdi** 98, **100**, 102, 103, 312, 355, 379
- Tabdi-Bucka 98
- Tanyák 166, 167
- Tápiószecső* 7
- Taplós/ Taplos, pr. 53
- Tataháza** 15, 175, **178**, 179, 194, 228, 393
- Tavankút (Tavankut) 359
- Tázlár**/ Tászlár/ Tatzlár, pr. 85, 90, 91, **92**, 93, 342, 358, 378, 407
- Tázlár-Alsótelep 92
- Tázlár-Bócsa, pr. 90, 91, 92
- Tázlár-Felsőtelep 93, 378
- Telecska, infer., sup., pr. 139, 140
- Temerin (Temerin) 410
- Temesvár* 170, 349, 363
- Terhel, praed. 63
- Terzác/ Tersato (Trsat, Horvátország)* 414
- Tetétlen 57, 58, 95, 96 >> **Dunatétlen**
- Tinójárás/ Tinó-Járás, pr. 194 >> Öreg major, Janka major, Fekete major
- Tira, praed. 47, 48
- Tirol* 37, 97, 103, 115, 279, 301, 307, 322, 325, 329, 333, 339, 361, 365, 369, 370, 371, 372, 375, 376, 377, 378, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 394, 395, 399, 401, 403, 404, 405
- Tiszakálmánfalva (Budisava) 359
- Tolna* 49
- Tolnasziget 49
- Tompa/ Tompamajor 13, 189, 190, 191, 192, 195, 196, 197, 301, 334, 335, 359, 365, 367, 395, 401, 406, 407
- Tompa-Szent Anna** 189, 190, 195, **196**
- Tompa-Szent János** 195, 196
- Tormatanya 191, 192, 193
- Toronto* 363
- Törleymajor 68
- Tősemege 69
- Traject/rév 27, 60, 61, 62, 419 >> Biskó, Zádor
- Trencsén* 347
- Turbék* 414
- Túrmege 69
- Tüskös, vineae 87, 88, 89, 191, 192
- Új Dsida 181 >>, Dsida, Ó Dsida, Öreg Dsida, Zsida, Csida, Dzsida
- Újdongókút 191, 192 >> Dongó, Ódongókút
- Újföldek, allod. 195, 196
- Újmajor/ Ujmajor pr. 32, 33, 69, 166, 175, 191
- Újtüskös, allod. 87, 88
- Újvidék (Novi Sad) 241, 366, 412
- Ulm* 244, 344, 396

Uszód/ Uszod/ Úszód pr., puszta, major
18, 32, 33, 60, **69**, 70, 205, 345, 351, 374
Vác 18, 100, 350, 355, 411
Váde, allod. 79, 80, 88
Vadkert/ Vad-Kert/Vad Kert 87, 89, 90, 91,
378 >> **Soltvadkert**
Vajastorok/ Vajas-Torok 156
Vajta 352
Válaspuszta 139, 140
Valics, pr. 139, 140
Várszeg/ Várszegh/ Varszék, pr. 49, 52, 53
Vaskút/ Vaskut/ Vaskuth/ Vaskúth/ Vas-
Kuth 15, 16, 18, 108, **142**, 143, 144, 272,
286, 287, 288, 290, 300, 302, 303, 312,
339, 340, 348, 349, 354, 367, 386, 387,
400, 401, 402, 407
Vasútföld, allod. 189
Velence 249, 276, 355
Veszettkút/ Veszettkút-Ábrahám tanya
133, 134
Veszprém 12, 363
Vitéztelep 189
Vodica 14, 17, 29, 52, 61, 64, 97, 107, 108,
111, 126, 127, 139, 141, 147, 158, 174,
251, 252, 253, 254, 258, 275, 312, 313,
345, 347, 384, 396, 397, 403, 409, 412,
413, 420 >> Máriakönyve, Máriakert
Vörös iskola/ Vörös iskola, allod. 195, 196
Vörösberény 363
Vöröserdő/ Pusztakunbaja 161
Vörösszállás/ Vörös-Szállás 32, 33, 42, 43
Vukovár 347
Weidinger major 181, 182
Wekerlefalva (Nova Gajdobra) 359
Wengen 365
Wien 97, 276, 361, 369, 372, 373, 376, 390,
398, 399 >> *Bécs*
Zádor, traject./ rév 60, 61, 62
Zágráb 241, 361
Zambézi 38, 410

Zasztó, pr. 55
Zimony (Zemun, Belgrád része) 242
Zombor (Sombor) 359, 365
Zöldhalom 14, 84, 85, 86, 89, 90, 91, 377
>> **Bócsa**
Zwiefalten 244, 344
Zsida 184, 185 >> Dsida, Ó Dsida, Öreg
Dsida, Új Dsida, Csida, Dzsida
Zsidómajor 79
Zsíroskút 195, 196 >> Lakhandi
Zsombostó, allod. 90, 91

Tartalomjegyzék

ELŐSZÓ	7
A.) BEVEZETŐ	9
1.) A Mária-enciklopédia ügye Kalocsán	10
2.) A plébániák és lelkészségek jelentései	13
3.) A jelentések értékelése, felhasználásuk lehetőségei	20
4.) Az 1951-es egyházmegyei sematizmus készítése	21
5.) A sematizmusok adatai	22
6.) Fontos információk és útmutató a könyv használatához	24
B.) FORRÁSKÖZLÉS, ADATTÁR - Az egyházmegyei sematizmusok adatai és a Mária-enciklopédiához küldött jelentések szövegei	31
FŐSZÉKESEGYHÁZI FŐESPERESSÉG (ARCHIDIACONATUS CATHEDRALIS SEU COLOCENSIS) I-VI. kerület	
I.) KALOCSAI KERÜLET (Districtus Colocensis)	31
1.) Kalocsa-Belváros (Főszékesegyház, Colocza in E.M.) a sematizmusokban	31
<i>Kalocsa-Főszékesegyház jelentése a Mária-enciklopédiához .....</i>	<i>34</i>
<i>Kalocsa-Nagyszeminárium jelentése a Mária-enciklopédiához .....</i>	<i>36</i>
1.a.) Kalocsa-Szent István lelkészség adatai a sematizmusban	36
<i>Kalocsa-Szent István (jezsuita) templom jelentése a Mária-enciklopédiához .....</i>	<i>37</i>
1.b.) Kalocsa-Szent József lelkészség adatai a sematizmusban	39
<i>Kalocsa-Szent József templom (iskolanővérek) jelentése a Mária-enciklopédiához .....</i>	<i>39</i>
1.c.) Kalocsa-Kórház lelkészség adatai a sematizmusokban	42
2.) Kalocsa-Szent Imre (Eperföld) adatai a sematizmusokban	42
<i>Kalocsa-Szent Imre jelentése a Mária-enciklopédiához .....</i>	<i>43</i>
3.) Kalocsa-Szöllőhegy lelkészség adatai a sematizmusokban	45
<i>Kalocsa-Szöllőhegy (Szent Péter) jelentése a Mária-enciklopédiához .....</i>	<i>45</i>
II.) BÁTyai KERÜLET (Districtus Báticaensis)	47
4.) Bátya adatai a sematizmusokban	47
<i>Bátya jelentése a Mária-enciklopédiához .....</i>	<i>48</i>
5.) Bogyiszló adatai a sematizmusokban	49
<i>Bogyiszló jelentése a Mária-enciklopédiához .....</i>	<i>50</i>
6.) Dusnok adatai a sematizmusokban	50
<i>Dusnok jelentése a Mária-enciklopédiához .....</i>	<i>51</i>
7.) Fajsz adatai a sematizmusokban	52
<i>Fajsz jelentése a Mária-enciklopédiához .....</i>	<i>54</i>
8.) Foktő adatai a sematizmusokban	54
<i>Foktő jelentése a Mária-enciklopédiához .....</i>	<i>55</i>
III.) GÉDERLAKI KERÜLET (Districtus Géderlakensis)	57
9.) Dunapataj adatai a sematizmusokban	57
<i>Dunapataj jelentése a Mária-enciklopédiához .....</i>	<i>59</i>

10.) Dunaszentbenedek adatai a sematizmusokban	59
<i>Dunaszentbenedek jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	61
10.a.) Ordas adatai a sematizmusban	61
<i>Ordas jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	62
11.) Géderlak adatai a sematizmusokban	62
<i>Géderlak jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	63
12.) Harta adatai a sematizmusban	64
<i>Harta jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	65
12.a.) Állampuszta adatai a sematizmusokban	65
12.b.) Érsekharta adatai a sematizmusban	66
<i>Érsekharta jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	67
12.c.) Dunatétlen adatai a sematizmusban	67
<i>Dunatétlen jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	68
13.) Uszód adatai a sematizmusokban	69
<i>Uszód jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	70
IV.) HOMOKMÉGYI KERÜLET (Districtus Homokmégyensis)	71
14.) Homokmégy adatai a sematizmusokban	71
<i>Homokmégy jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	72
14.a.) Alsómégy adatai a sematizmusokban	73
<i>Alsómégy jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	74
15.) Miske adatai a sematizmusokban	75
<i>Miske jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	76
16.) Öregcsertő adatai a sematizmusokban	77
<i>Öregcsertő jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	78
17.) Szakmár adatai a sematizmusokban	79
<i>Szakmár jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	81
18.) Keserútelek adatai a sematizmusokban	82
V.) KECELI KERÜLET (Districtus Kecelensis)	85
19.) Bócsa-Szent Imre adatai a sematizmusokban	85
19.a.) Bócsa-Szent Margit adatai a sematizmusban	86
20.) Kecel adatai a sematizmusokban	87
20.a.) Kecel-Újfalu adatai a sematizmusban	88
20.b.) Szentimrehegy (Szarkás) adatai a sematizmusban	89
21.) Soltvadkert adatai a sematizmusokban	89
<i>Soltvadkert jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	91
22.) Tázlár adatai a sematizmusokban	92
VI.) KISKÖRÖSI KERÜLET (Districtus Kiskőrösensis)	95
23.) Akasztó adatai a sematizmusokban	95
<i>Akasztó jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	97
24.) Csengőd adatai a sematizmusokban	98
<i>Csengőd jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	99
24.a.) Tabdi adatai a sematizmusban	100
25.) Kaskantyú adatai a sematizmusban	100
<i>Kaskantyú jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	101
26.) Kiskőrös adatai a sematizmusokban	102
<i>Kiskőrös jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	103
27.) Soltszentimre adatai a sematizmusokban	104
<i>Soltszentimre jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	105

BÁCSI FŐESPERESSÉG (ARCHIDIACONATUS BACSIENSIS) VII-X. kerület

VII.) BAJAI KERÜLET (Districtus Bajaensis)	107
28.) Baja-Belváros adatai a sematizmusokban	107
<i>Baja-Belváros jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	109
28.a.) Baja-Kórház adatai a sematizmusokban	110
29.) Baja-Szent Antal adatai a sematizmusokban	110
<i>Baja-Szent Antal jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	111
30.) Baja-Szent István adatai a sematizmusokban	113
<i>Baja-Szent István jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	114
31.) Baja-Szent János adatai a sematizmusokban	115
32.) Baja-Szent József adatai a sematizmusokban.....	115
<i>Baja-Szent József jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	116
33.) Baja-Szent Szív (Kiscsávoly) adatai a sematizmusokban	116
<i>Baja-Szent Szív jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	117
VIII.) CSÁTALJAI KERÜLET (Districtus Csátaljaensis)	119
34.) Bátmonostor adatai a sematizmusokban	119
<i>Bátmonostor jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	120
35.) Csátalja adatai a sematizmusokban.....	120
<i>Csátalja jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	122
36.) Dávod adatai a sematizmusokban.....	124
<i>Dávod jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	125
37.) Hercegszántó adatai a sematizmusokban.....	126
<i>Hercegszántó jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	127
38.) Nagybaracska adatai a sematizmusokban	128
<i>Nagybaracska jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	129
39.) Szeremle adatai a sematizmusokban.....	130
<i>Szeremle jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	131
IX.) GARAI KERÜLET (Districtus Garaensis)	133
40.) Bácsborsód adatai a sematizmusokban	133
<i>Bácsborsód jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	134
41.) Bácsszentgyörgy adatai a sematizmusokban	135
<i>Bácsszentgyörgy jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	135
42.) Gara adatai a sematizmusokban	136
43.) Katymár adatai a sematizmusokban	139
<i>Katymár jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	141
44.) Vaskút adatai a sematizmusokban.....	142
<i>Vaskút jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	143
X.) HAJÓSI KERÜLET (Districtus Hajósensis)	145
45.) Császártöltés adatai a sematizmusokban	145
<i>Császártöltés jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	146
45.a.) Csala lelkeszség adatai a sematizmusban	147
<i>Csalapuszta jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	147
46.) Érsekcsanád adatai a sematizmusokban.....	148
<i>Érsekcsanád jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	148
47.) Hajós adatai a sematizmusokban	149
<i>Hajós jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	150
47.a.) Érsekhalma adatai a sematizmusban	152

48.) Nemesnádudvar adatai a sematizmusokban	153
<i>Nemesnádudvar jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	154
49.) Sükösd adatai a sematizmusokban	156
<i>Sükösd jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	157

TISZAI FŐESPERESSÉG (ARCHIDIACONATUS TIBISCANUS) XI-XIV. kerület

XI.) BÁCSALMÁSI KERÜLET (Districtus Bácsalmásensis) 159

50.) Bácsalmás adatai a sematizmusokban	159
<i>Bácsalmás jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	160
51.) Bácsalmási-Szöllők adatai a sematizmusokban	161
<i>Bácsalmási Szöllők jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	161
52.) Csikéria adatai a sematizmusokban	162
<i>Csikéria jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	163
53.) Kunbaja adatai a sematizmusokban	164
<i>Kunbaja jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	165
54.) Madaras adatai a sematizmusokban	166
<i>Madaras jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	167

XII.) BÁCSBOKODI KERÜLET (Districtus Bácsbokodensis) 169

55.) Bácsbokod adatai a sematizmusokban	169
<i>Bácsbokod jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	170
56.) Csávoly adatai a sematizmusokban	171
57.) Felsőszentiván adatai a sematizmusokban	173
<i>Felsőszentiván jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	174
58.) Mátételke adatai a sematizmusokban	175
<i>Mátételke jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	176
59.) Rém adatai a sematizmusokban	176
<i>Rém jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	177
60.) Tataháza adatai a sematizmusokban	178
<i>Tataháza jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	179

XIII.) JÁNOSHALMI KERÜLET (Districtus Jánoshalmaensis) 181

61.) Borota adatai a sematizmusokban	181
<i>Borota jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	182
61.a.) Antallapos adatai a sematizmusokban	182
61.b.) Szentkata adatai a sematizmusokban	183
62.) Jánoshalma adatai a sematizmusokban	183
<i>Jánoshalma jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	185
62.a.) Kecskés adatai a sematizmusokban	186
<i>Kecskés jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	186
63.) Felsőterézhalom adatai a sematizmusokban	187
<i>Felsőterézhalom jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	188

XIV.) MÉLYKÚTI KERÜLET (Districtus Mélykútensis) 189

64.) Kelebia (Krisztus Király) adatai a sematizmusokban	189
<i>Kelebia jelentése a Mária-enciklopédiához</i>	190
<i>Mélykúti Esperesi Hivatal jelentése a Mária-enciklopédiához (Mélykút, Tompa)</i>	190
65.) Kisszállás adatai a sematizmusokban	191
65.a.) Négyestelep adatai a sematizmusokban	192
66.) Mélykút adatai a sematizmusokban	193
67.) Tompa-Szent János adatai a sematizmusokban	195

68.) Tompa-Szent Anna adatai a sematizmusokban.....	196
<i>Tompa-Szent Anna jelentése a Mária-enciklopédiához.....</i>	<i>197</i>
Válogatás a könyv „B” részének képanyagából.....	199
C.) SEGÉDLETEK.....	230
I.) Mária-naptár (Szűz Mária ünnepeinek áttekintő táblázata).....	230
II.) Szűz Mária kultuszához kapcsolódó egyházművészeti emlékek a Kalocsai Főegyházmegyében - művészettörténeti áttekintés.....	241
1.) Bevezető.....	241
2.) Középkori előzmények.....	241
3.) Az egyházmegye Mária-kultusszal kapcsolatos korai emlékei.....	243
3.1.) A hajósi, császártöltési és a jánoshalmi kegyszobor.....	243
3.2.) A kalocsai érseki palota kápolnájának 17. századi „Angyali üdvözlés” festménye... ..	248
3.3.) A Páduai Szent Antal templom „Napba Öltözött Asszony” oltárképe.....	250
4.) A Mária-kultusz különleges helyei az egyházmegyében: a szentkutak.....	251
5.) Mária-emlékek a 18-19. század fordulójáról.....	255
5.1.) A bajai Szent Rókus kápolna oltárképe.....	255
5.2.) Hanisch Mátyás késő barokk vándorfestő Mária-kultuszhoz kapcsolódó művei... ..	256
5.3.) A Sasvári Piéta kultuszának Baján őrzött emlékei.....	260
5.4.) Ehrlinger János 18. század végén festett oltárképei a kalocsai Főszékesegyházban... ..	264
5.5.) A soltvadkerti és a sükösi templom 18. századi oltárképe.....	264
5.6.) Schwartz József bajaszentistváni oltárképe.....	269
5.7.) A hercegszántói Nagyboldogasszony főoltárképe.....	270
5.8.) Hordozható Mária-szobrok.....	271
6.) A bécsi Képzőművészeti Akadémia művészeinek munkái Kalocsán, Kunszt József érseksége idején.....	276
6.1.) A kalocsai Nagyboldogasszony főszékesegyház főoltára.....	276
6.2.) A kalocsai Szent István templom.....	278
6.3.) A kalocsai iskolanővérek Szent József temploma.....	280
6.4.) A kalocsai Nagyszeminárium kápolnájának oltárképe.....	282
7.) Az egyházmegye Mária-emlékei a 19. század közepétől -20. század közepéig terjedő időszakból.....	282
7.1.) A korszak bécsi iskolázottságú festőinek művei az egyházmegyében.....	283
7.2.) A korszak Mária-kultuszhoz kapcsolódó falképei.....	289
7.3.) Mária ábrázolása az egyházmegye templomi üvegablakain.....	300
7.4.) Az egyházmegye Máriát ábrázoló szobrai.....	307
8.) Művész életrajzok.....	343
III.) Képjegyzék.....	369
III.1.) A könyv B részének képjegyzéke.....	369
III.2.) A könyv C részének képjegyzéke.....	396
IV.) Mária-bibliográfia (a Szűz Máriával kapcsolatban kiadott, egyházmegyei vonatkozású munkák bibliográfiai adatai).....	409
V.) Rövidítések, latin kifejezések.....	419
VI.) Mutatók.....	421
1.) Személynévmutató.....	421
2.) Helynévmutató.....	437

A Kalocsai Főegyházmegyei Gyűjtemények kiadványai:

- 1848/49 és ami utána következett... Válogatott dokumentumok a Kalocsai Érseki Levéltár 1848-1851 közötti anyagából (Forráskiadvány).* Szerk.: Lakatos Andor, Sarnyai Csaba Máté. Kalocsa, 2001. (A Kalocsai Főegyházmegyei Gyűjtemények kiadványai 1.) 246 o.
- A Kalocsai Érseki Levéltár. Levéltárismertető.* Szerk.: Lakatos Adél, Lakatos Andor, Szabó Attila. Kalocsa, 2002. (A Kalocsai Főegyházmegyei Gyűjtemények kiadványai 2.) 341 o.
- A Kalocsa-Bácsi Főegyházmegye történeti szemelvénye 1777-1923.* Szerk.: Lakatos Andor. Kalocsa, 2002. [2003] (A Kalocsai Főegyházmegyei Gyűjtemények kiadványai 3.) 486 o.
- Patachich Ádám érsek emléke. Zajezdai báró Patachich Ádám, kalocsai érsek (1776-1784) halálának 220. évfordulója alkalmából rendezett konferencia és kiállítás emlékkönyve.* Kalocsa, 2004. november 17. Szerk.: Lakatos Adél. Kalocsa, 2005. [2006] (A Kalocsai Főegyházmegyei Gyűjtemények kiadványai 4.) 126 o.
- A Kalocsai Érseki Kincstár - ismertető füzet.* Szerk.: Lakatos Adél, Lakatos Andor. Kalocsa, 2008. (A Kalocsai Főegyházmegyei Gyűjtemények kiadványai 5.) 24 o.
- Krisztus követségében. Missziók és misszionáriusok - ismertető füzet.* Szerk.: Fischerné Grócz Zita, Lakatos Adél, Matula Imre. Kalocsa, 2010. (A Kalocsai Főegyházmegyei Gyűjtemények kiadványai 5.) 40 o. (Megjelent a Missziók éve alkalmából, a Gyűjtemények időszaki kiállításainak mellékleteként.)
- A Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár (KFL) - levéltárismertető.* Szerk.: Lakatos Andor. Megjelent az Év Levéltára Díj átvétele alkalmából, Kalocsa, 2013. (A Kalocsai Főegyházmegyei Gyűjtemények kiadványai 6.) 36 o.
- Patachich Ádám érsek 1784-es hagyatéki leltára (forráskiadvány).* Szerk.: Lakatos Adél. Kalocsa, 2013. (A Kalocsai Főegyházmegyei Gyűjtemények kiadványai 7.) 122 o.
- Tóth Tamás: A Kalocsa-Bácsi Főegyházmegye megújulása Patachich Gábor és Patachich Ádám érsekek idején (1733-1784).* Budapest-Kalocsa, 2014. (A Kalocsai Főegyházmegyei Gyűjtemények kiadványai 8.) 494 o.
- Paprika füzet.* Szerk.: Lakatos Adél. Kalocsa, 2015. (A Kalocsai Főegyházmegyei Gyűjtemények kiadványai 9.) 28 o.
- Kalocsai Kincsestár. Válogatás a Kalocsai Főegyházmegyei Gyűjtemények egyházművészeti emlékeiből.* Szerk.: Lakatos Adél. Kalocsa, 2015. (A Kalocsai Főegyházmegyei Gyűjtemények kiadványai 10.) 150 o.
- Mária-enciklopédia, Kalocsa, 1950. Forráskiadvány és adattár.* Szerk.: Lakatos Andor. Kalocsa, 2015-2016. (A Kalocsai Főegyházmegyei Gyűjtemények kiadványai 11.) 455 o.

A Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár közreműködésével megjelent, további kiadványok:

Lakatos Andor: A Kalocsai Főszékeskáptalan Levéltára (Repertórium). Kalocsa, 1998.
(Kalocsai Múzeumi Értekezések 4.) 174 o.

A Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár térképtára 1749-1945. (DVD kiadvány)
KFL-Arcanum Adatbázis Kft. 2009. Mintegy 826 leírási tétel, 1500 db térkép leírását és szkennelt képanyagát tartalmazza.

A Kalocsai Érsekség 100 esztendeje (1909-2009). Kiadó: Kalocsa-Kecskeméti Főegyházmegye, 2009. 552 o. Benne: Lakatos Andor: A változások évszázada – fejezetek a Kalocsai Főegyházmegye 20. századi történetéből 1909-1999 (statisztika, események, kronológia)

Hegedűs Antal: Patachich Gábor kalocsai érsek élete és restaurációs tevékenysége.
Budapest-Kalocsa, 2012. METEM Könyvek 69. 141 o.

Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár (KFL)
6300 Kalocsa, Szentháromság tér 1.
Tel.: 78/467-363, 30/602-2191
archivum@asztrik.hu
<http://archivum.asztrik.hu>